

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 10, No. 2, 2021

Annales Scientia Politica is a peer-reviewed scientific journal, issued semi-annually by the Institute of Political Science, Faculty of Arts, University of Prešov, focused on reflection of discourse in political sciences. *Annales Scientia Politica* is indexed in ERIH PLUS, CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities), ResearchBib - Academic Resource Index, Humanities - Sozial und Kulturgeschichte (H-Soz-u-Kult), CEEOL (Central and Eastern European Online Library), ROAD (Directory of Open Access Scholarly Resources), DOAJ (Directory of Open Access Journals), Index Copernicus International (ICI) Journals Master List

Address of Publisher:

Inštitút politológie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Ul. 17 novembra 1,
080 78 Prešov, asp@unipo.sk, <http://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/ipol/asp>

Editor in Chief:

Prof. PhDr. Alexander DULEBA, PhD.
Faculty of Arts, University of Prešov

Editorial Board:

Prof. Johann Pall ARNASON
Faculty of Humanities, Charles University, Prague (Czech Republic)
Prof. Igor Spartakovich BAKLANOV, Doctor of Philosophical Sciences
Institute of Humanities, North Caucasus Federal University, Stavropol (Russian Federation)
Prof. PhDr. Vít HLOUŠEK, PhD.
Faculty of Social Studies, Masaryk University, Brno (Czech Republic)
Prof. PhDr. Jan KELLER, PhD.
Faculty of Social Studies, University of Ostrava, Ostrava (Czech Republic)
Prof. PhDr. Darina MALOVÁ, PhD.
Faculty of Arts, Comenius University, Bratislava (Slovak Republic)
Prof. Carlos J. McCADDEN, PhD.
Department of General Studies, Instituto Tecnológico Autónomo de México, Mexico-City (Mexico)
Prof. Jurij Olexandrovyč OSTAPEK, Doctor of Sciences
Faculty of Social Sciences, Uzhhorod National University, Uzhhorod (Ukraine)
Prof. nadzw. dr. hab. Agnieszka PAWŁOWSKA
Institute of Political Science, University of Rzeszow, Rzeszow (Poland)
Prof. Kathleen SCHERF, PhD.
Thomson Rivers University, Kamloops (Canada)
Prof. PaedDr. Jaroslav VENCÁLEK, PhD.
Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov (Slovak Republic)
Assoc. Prof. PhDr. Irina DUDINSKÁ, PhD.
Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov (Slovak Republic)
Assoc. Prof. PhDr. Vladislav DUDINSKÝ, PhD.
Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov (Slovak Republic)
Assoc. Prof. PhDr. Jaromír FEBER, PhD.
VŠB, Technical University of Ostrava, Ostrava (Czech Republic)
Assoc. Prof. PhDr. Gita GEREMEŠOVÁ, PhD.
Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov (Slovak Republic)
Assoc. Prof. Jussi P. LAINE, DSocSci.
Karelian Institute, University of Eastern Finland (Finland)
Assoc. Prof. Francisco LARA-VALENCIA, PhD.
School of Transborder Studies, Arizona State University, Tempe, AZ (USA)
Assoc. Prof. Sergio PEÑA, PhD.
Urban and Environmental Studies Department, El Colegio de la Frontera Norte, Tijuana, Baja California (Mexico)
Assoc. Prof. PhDr. Jelena PETRUCIOVÁ, PhD.
Faculty of Social Studies, University of Ostrava, Ostrava (Czech Republic)
Assoc. Prof. Katarzyna STOKŁOSA, PhD.
Faculty of Business and Social Sciences, University of Southern Denmark, Odense (Denmark)
Dr. Paulina SZELĄG
Institute of International Relations and Political Science, East European State Higher School in Przemyśl, Przemyśl (Poland)

Editorial Committee:

Ing. Martin LAČNÝ, PhD.
Mgr. Ondrej MARCHEVSKÝ, PhD.
Mgr. Gabriel SZÉKELY, PhD.
Ing. Martin LAČNÝ, PhD.

Web administrator:

Ing. Martin LAČNÝ, PhD.

This work is licensed under a *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License*

© Inštitút politológie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2021

ISSN 1339-0732

LIST OF CONTENTS

STUDIES:

Current drivers and facets of the Ukraine-Slovak cross-border cooperation in line with eurointegration and sustainable development goals ALEVTYNA SANCHENKO – VOLODYMYR USTYMENKO	5
The impact of political leadership on the Republican Party polarization VERONIKA DŽATKOVÁ	22

ARTICLES:

Multi-level governance as a tool to reach the sustainable development goals. The case of the River Tisza GYULA OCSKAY	36
Ukrainian-Slovak relations milestones in the context of the EU-Ukraine Association Agreement MYROSLAVA LENDEL	44

REVIEWS:

Our Slovak Fascism <i>Hruboň, M.: Our Slovak Fascism</i> EMÍLIA MARIANČÍKOVÁ	54
Global climate emergency <i>Maxton, G.: Núdzový stav globálnej klímy</i> RÓBERT KIRÁLY	58

REPORTS:

International conference on cross-border cooperation at the EU's external borders MARTIN LAČNÝ	61
--	----

OBSAH

ŠTÚDIE:

Current drivers and facets of the Ukraine-Slovak cross-border cooperation in line with eurointegration and sustainable development goals ALEVTYNA SANCHENKO – VOLODYMYR USTYMENKO	5
Vplyv politického líderstva na polarizáciu Republikánskej strany VERONIKA DŽATKOVÁ	22

ČLÁNKY:

Multi-level governance as a tool to reach the sustainable development goals. The case of the River Tisza GYULA OCSKAY	36
Ukrainian-Slovak relations milestones in the context of the EU-Ukraine Association Agreement MYROSLAVA LENDEL	44

RECENZIE:

Fašizmus náš slovenský <i>Hruboň, M.: Fašizmus náš slovenský</i> EMÍLIA MARIANČÍKOVÁ	54
Núdzový stav globálnej klímy <i>Maxton, G.: Núdzový stav globálnej klímy</i> RÓBERT KIRÁLY	58

SPRÁVY:

International conference on cross-border cooperation at the EU's external borders MARTIN LAČNÝ	61
--	----

CURRENT DRIVERS AND FACETS OF THE UKRAINE-SLOVAK CROSS-BORDER COOPERATION IN LINE WITH EUROINTEGRATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

ALEVITYNA SANCHENKO – VOLODYMYR USTYMENKO

Valentyn Mamutov Institute of Economic and Legal Research
National Academy of Sciences of Ukraine
Ukraine
E-mail: alla.sanchenko@gmail.com
v.a.ustymenko@gmail.com

Abstract:

The Eurointegration and the Sustainable Development Goals mark the benefits of peaceful, human-rights oriented, balanced and participative cooperation between states, regions, communities, entities and individuals. Cross-border cooperation is contributory in promoting and ensuring both the democratic and the social market economy values. The article features the current policy, legal and economic factoring and actualities of the Ukraine-Slovak cooperation in the light of the Madrid Convention, EU-Ukraine Association Agreement, 2030 UN Agenda for Sustainable Development and other relevant international law instruments.

Keywords:

Cross-Border Cooperation, EU-Ukraine Association Agreement, Madrid Convention, regional development, right to development, sustainable development.

Introduction

Considering the essence of the multifaceted phenomenon of cross-border cooperation, we should recognize the pragmatism of its philosophy. Its “core code”, in fact, is the synergy of common interests and efforts of the cross-border cooperation actors with the aim to establish, strengthen and maintain the good neighbourly relations in order to provide sound political, socio-economic, legal, and institutional basics for their sustainable, mutually beneficial development.

The European Union, being an international entity primarily based on the pure economic interests of its members for the common welfare, nowadays places the cross-border cooperation within the frame of its social cohesion policy paradigm. The cross-border cooperation is positioned as a remedy and a tool to overcome the misbalances in the levels of development of its member states and their borderland regions as well as those of the neighbouring states, which frequently enjoy less economic strength and infrastructural comfort. However, these regions are strategically important from many points of view and in diverse dimensions. Applying the human rights-based approach to the policy-, law-, decision-making

and everyday practice, it is only just to mention the prior importance to appropriately implement in these areas (and wherever it may be) of the universal and European value of human rights (UN; CoE(ECHR); EU, 2012), including the right to development (UN, 1986) and the current central transformative postulate of the UN 2030 Agenda for Sustainable Development "Leave no one behind" (UN, 2015a).

Secondly, the areas of cross-border cooperation are important when it comes to the on-field realisation of the states' international commitments under the international treaties like the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities of 1980 with its Protocols of 1995, 1998, and 2009, the EU-Ukraine Association Agreement of 2014, interstate international treaties on cross-border cooperation and other of wider spectrum that cover this matter, intergovernmental and other sectoral bilateral agreements, etc. The international law treaties regulatively mark the common legal space borders in various fields of public relations with the aim to ensure the maintenance of international peace and security, the development of friendly relations and the achievement of cooperation among nations, as it is set forth in the UN Vienna Convention on the Law of Treaties of 1969 (UN, 1969) and universally recognised.

The UN 2030 Agenda for Sustainable Development and its relevant Cooperation Framework do reinforce the parameters of the states' relevant commitments that can make advantage of the pragmatic nature of cross-border cooperation. In particular, the UN General Assembly Resolution A/RES/70/1 of 2015 "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development" in its par. 21 communicates the importance of the regional and sub-regional dimensions, regional economic integration and interconnectivity in sustainable development. It underlines that regional and sub-regional frameworks can facilitate the effective translation of sustainable development policies into concrete action at national level (UN, 2015). The UN Development Cooperation pays specific attention to the issues that influence development trajectories increasingly cross borders. The Cooperation Framework encourages analysis of cross-border and regional issues – from trade to climate change and

health – that may determine opportunities to accelerate and safeguard development gains within a given country (UN, 2020).

Ukraine and the Slovak Republic as the next-door neighbouring countries have a long history of peaceful friendly relations and cooperation, traditional economic contacts and complementary national economies as well as close cultural and human ties insofar as a numerous Ukrainian minority lives in Slovakia and the Slovak minority – in Ukraine. The relations between the two states face new prospects and challenges of the European and global character since the EU's Eastward Enlargement of 2004 and the EU-Ukraine Association Agreement of 2014 (hereinafter – Association Agreement) (AA, 2014) with the Deep and Comprehensive Free Trade Area Agreement as its part. The Association Agreement being an ambitious multilateral treaty provides for intensive involvement of Ukraine into the European policy, law and economic area and, inter alia, sets the grounds for systemic cross-border cooperation. The Sustainable Development Agenda in its turn puts forward the triple task of economic, social and environmental welfare. We deem the Association Agreement's and SDGs' objectives are reachable also when the cross-border cooperation potential is appropriately accumulated and used. In this context, the scope of drivers and facets of the Ukraine-Slovakia cross-border cooperation is considerable and worth studying.

The purpose and methods of the research

In this article we find it expedient to concentrate on some determinative policy, legal and economic factoring of the Ukraine-Slovakia cooperation, leaving apart the aspects of social, cultural, and spiritual character. The purpose of this article is to characterize the policy, legal and economic backgrounds, drivers and facets of formation and development of the Ukraine-Slovakia cross-border cooperation in the course of the decades of post-soviet transformations and European integration; to map the regional European, global and national contexts of cross-border cooperation and their implications on its current and prospective progress on the way to sustainable development, including in the aftermath of the COVID-19 crisis.

To achieve the purpose of this research a number of general and specific methods and approaches has been used: formal-logical, hermeneutic, comparative legal, praxeological, prognostic. The formal-logical method made it possible to describe the transformation of the policy, legal and economic backgrounds for the Ukraine-Slovakia cross-border cooperation formation and development, to identify and generalise the system of international, bilateral and national legal acts on which it is based, and to map the common and specific contexts of the cross-border cooperation between the states and their communities. The hermeneutical method is applied to analyse the content of the norms of the international, bilateral and national legal and policy acts that impact the realities and perspectives of the Ukraine-Slovakia cooperation development and peculiarities of the current cross-border cooperation paradigm in Ukraine. The application of the comparative legal method provided an opportunity to analyse the features of the EU and Ukrainian cross-border cooperation regulation primarily aimed at cohesion and sustainable development. The praxeological and prognostic methods were used to analyse the actions taken by the states and cross-border cooperation actors to develop the cross-border cooperation in the course of implementation of the relevant international and national policy, treaties, agreements and cross-border cooperation arrangements, to reveal the prospects of the cross-border cooperation for sustainable development in Ukraine and Slovakia, taking into account the current integration and globalisation challenges, COVID-19 impacts. The method of generalisation was used to formulate findings.

Literature review

Such scholars as Artjomov I., Benč V., Böhm H., Bufon M., Baňski J., Cirner M., Chobal L., Dudinska I., Duleba A., Dulebova I., Dusan F., Hymynets V., Kish Ye., Lačný M., Lalakulych M., Lazur Ya., Levytska O., Lendel M., Lutchak V., Macháčík V., Maradyk N., Markovych V., Mikula N., Mushak N., Ostapenko O., Perkmann M., Plenta P., Pryhodko V., Prytula Kh., Sadowski R., Stryzhakova A., Sushko I., Tsedik M., Tschudi H-M., Tymechno I., Ustych S., Zosymenko T., et al. have dedicated their works to the analysis of various aspects, tendencies,

challenges and problems, as well as perspectives of cross-border cooperation in Europe, between Ukraine and the neighbouring European countries, Slovakia and the whole Visegrad Group including. However, these recent studies often concern specific subjects of different fields of knowledge, science and practice that are connected with cross-border cooperation, present its perspective from the pro-EU or pro-Ukraine angle or they are targeted at the specific EU policy and law implementation in the Eurointegration context, having in mind, inter alia, the EU's benefits in the result of the Association Agreement realization. With full respect to the authors and results of their studies, the proposed article provides for the analysis of the panorama of the well-grounded, many-faceted and useful Ukraine-Slovakia bilateral and cross-border cooperation which, though, sometimes does not demonstrate significant dynamics; the shortcomings are revealed. It addresses the idea that the cross-border cooperation is contributory to building and enhancing of a true strategic partnership between Ukraine and Slovakia on the basis of the common interests, European values and benchmarks added by the UN values and goals of sustainable development.

The common political and legal commitments as drivers: step by step

The unique historical transformations of the 20th century's last decades in the European political and security space, as well as in Ukraine and the Slovak Republic, which led to overcoming the menacing confrontation in Europe, were marked by the Treaty on Good Neighbourliness, Friendly Relations and Cooperation between Ukraine and the Slovak Republic of 1993 (hereinafter – framework Treaty) (Treaty, 1993).

This Treaty, which was signed six months after the Slovak Republic obtained its independence, reflected and anchored the political will of the two states and their peoples to build the qualitatively new relations based on the experience of political, economic, scientific and technical, environmental, humanitarian and cultural cooperation, in order to create for them an appropriate contractual framework grounded on mutual benefit. Though the Treaty does not provide for a specific article on cross-

border cooperation, it envisages the general frames for it by means of defining its potential actors and areas. In particular, Articles 8 and 9 prescribe that the states shall make every effort to promote permanent and direct contacts between the central bodies of state power and administration, between local self-government bodies and their representatives. The states agreed to facilitate expanding contacts between their citizens, both on an individual basis and through state and public organisations in order to provide the necessary conditions for the rapprochement of their peoples on a friendly good-neighbourly basis. The Treaty pays the prior attention to the matters of cooperation in security and economic sectors. Its Article 10 provides for the development of mutually beneficial economic cooperation and regulates the task to improve the mechanism of mutual economic relations, to bring them closer to the complex of economic, industrial and scientific and technical cooperation, to the processes of the world economy, as well as the practices and norms of the international market. At the same time, sticking to the rational approach, Ukraine and Slovakia find it important to preserve and develop their traditional economic and trade relations, taking into account their real needs and possibilities. They fix their commitment to provide – on the non-discriminatory basis and in the frames of relevant agreements – favourable economic, financial, tax and legal conditions for business and other economic activities, including the promotion and protection of mutual investments, and facilitate the movement of goods, services, capital and labour across borders, which is arranged in accordance with their domestic law, international obligations and objectives of this Treaty. For the sake of ensuring implementation of the ambitious tasks of economic cooperation, which are within the competence of state bodies, the partner states decide to establish the Ukrainian-Slovakia Intergovernmental Commission on Economic and Scientific-Technical Cooperation.

The further development of the legal base, necessary to implement this framework Treaty, already in 1993-1995 was particularised, inter alia, by the agreements between Ukraine and the Slovak Republic on the Common State Border (Agreement, 1993a) and on the Regime of the Ukrainian-Slovakia State Border, Coopera-

tion and Mutual Assistance on Border Issues (Agreement, 1993b), agreements between the Governments of Ukraine and the Slovak Republic on the Trade, Economic, Scientific and Technical Cooperation (Agreement, 1993) and on Water Management in Border Waters (Agreement 1994), etc. A lot of inter-agency agreements on different subject matters followed the abovementioned ones almost immediately and constantly further on. The List of bilateral Ukraine-Slovak agreements up to mid-2019 counts 98 documents (Embassy, 2019).

Alongside, Ukraine and Slovakia as the Council of Europe member-states took part in harmonisation of the European law and improved domestic legislation. Their bilateral treaties and agreements made essential sense in the context of ratification by Ukraine and Slovakia of the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities (hereinafter – Madrid Convention) of 1980 (CoE, 1980) (Ukraine – in 1993, Slovakia – in 2000), the Additional Protocol of 1995 (CoE, 1995) and Protocol No. 2 concerning interterritorial co-operation of 1998 to the Madrid Convention (CoE, 1998) (Slovakia – in 2000, Ukraine – in 2004 both the treaties). Ukraine and Slovakia are among 38 European states that took commitments to implement the Madrid Convention, among 24 – to implement the Additional Protocol and among 23 – to implement the Protocol No. 2 to it.

The norms of these treaties, which after ratification were integrated into the national legislation of both the states, empower local and regional authorities or bodies to establish – within their competence defined by their national law – cross-border cooperation in various forms and fields and to conclude any agreement and arrangement necessary for this purpose that shall not contradict the national law and international obligations of the relevant states (in the Madrid Convention). Also, local and regional authorities or bodies are encouraged to set up any cooperation body with the status of “legal personality” (legal corporate capacity) under an agreement on cross-border cooperation. The states recognise/validate in their national law acts and decisions of local and regional authorities or bodies made in the framework of a cross-border cooperation agreement (Additional Protocol). Moreover, lo-

cal and regional authorities or bodies which are situated further apart and do not share common state borders but have common interests and fields of responsibility are promoted to establish the interterritorial cooperation on the basis of interterritorial co-operation agreements. The latter – similarly with other cross-border cooperation agreements – shall be concluded in conformity with their national law and in keeping with international commitments of their states and shall entail only the responsibilities of local and regional authorities or bodies which have concluded them (Protocol No. 2). In addition, since 2013 Ukraine's local and regional authorities or other public bodies have got the right to participate in establishment and operation of Euroregional Co-operation Groupings (ECGs), legal entities that can conduct cross-border and interterritorial co-operation. This new opportunity is provided for by the Protocol No. 3 to the Madrid Convention concerning Euroregional Co-operation Groupings (ECGs) (CoE, 2009). Though the Slovak Republic has not ratified this treaty, the interested local and regional authorities or other public bodies can participate in establishing ECGs with the headquarters placed in Ukraine or another European state, which has joined the Protocol No. 3.

Noteworthy, that the Slovak Republic at the time of signature of the Madrid Convention in 1998 made the Declaration, which was confirmed in 2000 in the instrument of its ratification, that the Government, referring to paragraph 2 of Article 3 of the Convention, declares that its application shall be subject to the conclusion of inter-state agreements (CoE RD). Thus, in 2000 the Agreement between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the Slovak Republic on Cross-border Cooperation was signed (Agreement, 2020). The States underlined the meaningful potential of cooperation between local and regional authorities in Europe which should help them to efficiently fulfil their tasks and ensure economic and social progress of the border regions. The States agreed in conformity with the Madrid Convention that cross-border cooperation should be understood as administrative, technical, economic social and cultural activities of the states as well as settlements, cities and regions situated on both the sides of the common State border on the basis of the relevant agree-

ments, including. It was decided to support the activities of local and regional authorities on development of cross-border cooperation, equate their status and competence in the course of their cross-border cooperation with that they have in the course of cooperation at the national level, provide as far as possible financial support to these activities on the basis of mutual consultations. Also, Ukraine and Slovakia came to decision: 1) to improve the national legislations, in particular, in the field of tax, customs and currency rules, capital movement and the competence of the national regulating authorities, etc., in order to eliminate and prevent any barriers to cross-border cooperation; 2) to coordinate the cross-border cooperation in 17 areas (the list is non exhaustive) – regional development and territorial planning; transport and communication; border trade; energy and agriculture sectors; problems of employees residing on the border territories; environment and water resources protection and rational use; education, professional training and research; health protection; culture, recreation, tourism and sports; mutual assistance in emergency situations; social welfare; 3) to establish the Joint Commission authorized to coordinate implementation of the Agreement.

The abovementioned intergovernmental Agreement on the trade, economic, scientific and technical cooperation of 1993 was soundly instrumental for realisation of the Ukraine-Slovak mutual interest to develop the cross-border cooperation between its actors. It aimed to promote the development of trade relations, with payments for all types of transactions made in a freely convertible currency, increase the volume of services provided, production and investment. For these purposes it was agreed to mutually support creating of joint ventures, corporations, joint stock companies; opening branches, outlets, representative offices of organisations, enterprises, firms, banks, shopping centres, cooperatives and companies of the partner State; to promote the development of various forms of contacts and cooperation between individual economic entities, economic, technical and research organisations, etc.

And after the Slovak Republic joined the EU in 2004, the Agreement of 1993 was substituted by the Agreement on Economic, Industrial and

Scientific-Technical Cooperation of 2005 (Agreement, 2005). With the reference to the gained positive experience and good level of cooperation it defined 22 areas of the long-term cooperation. The list of areas mentioned in the Agreement on Cross-border Cooperation is widened by a number of fields of industry – pharmaceutical, chemical and petrochemical, woodworking, electronic and electrical, metallurgy, mining, agricultural and forestry machinery, production of construction materials and equipment, industrial and civil construction, mechanical engineering, as well as oil and gas sector, including expansion and reconstruction of gas and oil pipelines, cooperation in the field of exploration and equipment of new fields.

In 2007 this Agreement was strengthened by the specific interstate Agreement on Promotion and Mutual Protection of Investments (Agreement, 2007). In 2008 Agreement between Ukraine and the Slovak Republic on Local Border Traffic (Agreement, 2008) was signed to further develop cross-border cooperation, to prevent the transformation of the state border between them, which at that time became the external border of the European Union, into a barrier to business, social, cultural and regional cooperation, and to establish the local border traffic rules at the external land borders of Slovakia as an EU member-state. It establishes the conditions of entry, term of stay in the border area, points determined for crossing the common state border in the mode of local border traffic, sanctions for violation of the local border traffic regime, etc. This Agreement meets the norms of the Regulations (EC) No. 1931/2006 of the European Parliament and of the Council of December 20, 2006 laying down rules on local border traffic at the external land borders of the Member States and amending the provisions of the Schengen Convention (EU, 2006b).

These and other similar agreements create the system of the common international commitments, the bilateral legal base and factoring for the Ukraine's integrative cooperation with Slovakia and with other EU member-states in multilateral format with the Slovak participation, for promotion and implementation in both the states the European value of four freedoms – movement of goods, capital, services, and people. The latter are the fundamen-

tal background for the Association Agreement – the specifically complex European law frame for coordinated development of political, economic and socio-cultural relations between its Parties. Already in its Preamble it refers to the Parties' commitment to promote cross-border and interregional cooperation and contains a particular Chapter 27 "Cross-border and regional cooperation" (Articles 446-449) in Title V "Economic and sector cooperation". Its provisions envisage the bilateral cooperation – on the basis of mutual understanding – in the field of regional policy, on methods of formulation and implementation of regional policies, including multi-level governance and partnership, with special emphasis on development of disadvantaged areas and territorial cooperation, hereby establishing channels of communication and enhancing exchange of information between national, regional and local authorities, socioeconomic actors and civil society. They unequivocally emphasise the crucial role of local and regional authorities in CBC realisation – Article 447 exactly provides for the need to establish an enabling legislative framework to uphold and strengthen local and regional authorities' involvement in cross-border cooperation and related management structures, to sustain and develop capacity-building measures and promote strengthening of cross-border and regional economic and business networks. The cross-border cooperation focus, as foreseen by Article 448, shall be applied to various areas of activities covered by the Agreement – transport, energy, communication networks, culture, education, tourism, health, etc. In addition, specific attention shall be paid to encouragement of cross-border cooperation development in regard to modernisation, equipping and co-ordination of emergency services. Article 449 records the consent of the Parties to hold a regular dialogue aimed to ensure the cross-border cooperation progress.

Ukraine's policy and legislation: some current and prospective parameters

Worth mentioning, that the Madrid Convention's and the EU *acquis* provisions are incorporated into the Ukrainian legislation on cross-border cooperation by means of the Law "On Cross-border Cooperation" (hereinafter – the Law on CBC) of 2004, specific norms of the

laws "On Local Self-government in Ukraine" of 1997 and "On Local State Administrations" of 1999; these laws were amended in 2018 to introduce the norms corresponding the Protocols No. 2 and No. 3, ratified in 2004 and 2012, as well as the Regulation (EC) No 1082/2006 of the European Parliament and of the Council of 2006 on a European grouping of territorial cooperation (EGTC) (EU 2006a) that include amendments introduced by the Regulation (EU) No 1302/2013 of 2013 as regards the clarification, simplification and improvement of the establishment and functioning of such groupings.

As known, a specific law on cross-border cooperation is quite a rare legal act in Europe; the Visegrad Group countries rule the cross-border cooperation relations mostly by their laws on regional development and sectoral matters (Bański et al., 2021). So, the current and potential Ukraine's cross-border cooperation partners are in more favourable position when looking for the cross-border cooperation regulation in Ukraine.

In general, the Law on CBC (Law No. 1861-IV, 2004) amended in 2018 (Law No. 2515-VIII, 2018) determines the legal, economic and organisational basics of CBC. It defines the purpose and principles of cross-border cooperation, subjects (actors) and participants, areas, forms and bodies of cross-border cooperation; the role of the State and sources of financial support of cross-border cooperation, etc. The definition of cross-border cooperation is transposed from the Madrid Convention, the formulations of its purpose and principles reflect the acknowledged pragmatic essence of the cross-border cooperation – formation of good neighbourly relations and deepening the interaction of CBC actors and participants, which contribute to local and regional development. The actors of cross-border cooperation, due to the Law, are the Ukraine's territorial communities, their representative bodies (councils / "radas" as local self-government bodies) and their associations, local executive power bodies (local state administrations) interacting with territorial communities and relevant authorities of the neighbouring states within the limits of their competence, established by the legislation of Ukraine and agreements on cross-border cooperation. The legal and natural persons, public associations that take part in cross-border

cooperation are attached the legal status of the cross-border cooperation participants. The cross-border cooperation actors can choose to act as members and / or participants of Euro-regions, form Euroregional Co-operation Groupings (ECGs) as foreseen by Protocol No. 3 to the Madrid Convention or become their members, be co-founders of European Groupings of Territorial Cooperation (EGTCs) on the basis of the corresponding interstate treaties and with regard to the EU regulations on EGTCs. The laws "On Local Self-government in Ukraine" (Law No. 280/97-BP. 1997) and "On Local State Administrations" (Law No. 586-XIV. 1999) itemize the competence of the relevant CBC actors with regard to their legal status and prescribe some administrative procedures on their decision-making on cross-border cooperation and its conducting. The Law on CBC determines the State's responsibility for cross-border cooperation coordination and support to its performing via the authorised ministry (now – Ministry for Communities and Territories Development) and Ministry of Foreign Affairs by means of financing cross-border cooperation initiatives, activities, projects, programmes and strategies that have received funding through international technical assistance programmes; formation and implementation of preferential customs, currency, financial, tax and other economic conditions for participants of cross-border cooperation; conclusion of interstate and inter-governmental agreements on simplification of rules of border crossing as well as in concern to CBC forms; selection of cross-border cooperation projects (programs) that need the state support; elaboration and implementation of state programmes for CBC development; providing legal, organisational, methodological, informational assistance and support to Ukraine's cross-border cooperation subjects and participants.

In general, the current Ukraine's legislation provides for the possibility of the cross-border cooperation actors and participants to establish and maintain such cooperation with their counterparts from the European countries, from the Slovak Republic including. However, this Law has unreasonable shortcomings and gaps which cause undesirable obstacles. Some of the definitions in this Law need revision; others, set forth by the international treaties,

shall be appropriately incorporated. In particular, we would mention quite a narrow definition of cross-border cooperation which prescribes cooperation with the neighbouring states only, the absence of provisions about interterritorial cooperation as established by Protocol No. 2 to the Madrid Convention. None of the laws define purposes, tasks, procedures of Euroregions' and EGTCs' formation with Ukraine's local and regional actors in the status of founders, co-founders and members. There are no norms on methods and mechanisms of Euroregions' and EGTCs' functioning with due regard to specific needs of local communities or other weighty factors important for the cross-border cooperation partners, etc. Such shortcomings do not provide for the effective realisation of the cross-border cooperation purposes in the interests of the communities' and states' balanced and sustainable development as it is foreseen by the Council of Europe treaties, Association Agreement and the corresponding bilateral and multilateral agreements of regional and sub-regional levels (like the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians of 2003) (Carpathians Convention, 2003) and of the sectoral character (like the mentioned above Agreement between Ukraine and the Slovak Republic on Promotion and Mutual Protection of Investments of 2007).

Hereof in recent years researchers of the Valentyn Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine (hereinafter – IELR of NASU) as well as other experts and practitioners found it expedient and recommended the Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine to revise the acting Law on CBC and bring it in more close conformity with the European law norms and standards. To the common satisfaction, a draft new version of the Law on CBC has been elaborated with account of our recommendations and the vision of cross-border cooperation actors. Among the novelties are the notions of interterritorial, inter-regional and border / frontier cooperation, extended and more clarified norms on Euroregions, ECGs and EGTCs and their creation, on the State support to cross-border cooperation and the relevant national and regional programmes.

The draft law was considered by the Secretariat of the Cabinet of Ministers. Upon its approval on 23.09.2021 the draft Law on CBC was passed to the Parliament by the Prime Minister of Ukraine and registered under No. 6082 (Draft Law No. 6082. 2021). In the Parliament it is being considered by the Committee on Foreign Policy and Inter-parliamentary Cooperation, Committee on Ukraine's Integration into the European Union, Committee on Budget, Anti-Corruption Policy Committee.

The parliamentary legislative procedure allows more improvements when necessary and IELR of NASU on behalf of academia shall contribute to the work of the Parliament's Committee on Foreign Policy and Inter-parliamentary Cooperation and Committee on Ukraine's Integration into the European Union. At this phase the IELR of NASU plans to present the set of recommendations to the draft law, which are elaborated in June-October 2021 in cooperation with the Slovak (University of Prešov), Czech (Technical University of Liberec), Hungarian (CESCI) and Polish (Polish Academy of Sciences) colleagues within the 2020-2022 International Visegrad Fund Project "With cross-border cooperation for the Europeanisation of Ukrainian borders". The consolidated opinions and arguments will be aimed to minimise legislative discrepancies and make the Law on CBC living and easily applicable, transforming the pragmatic philosophy and the EU policy of cross-border cooperation into beneficial practice and sustainable development of cooperating communities, regions and states.

The relevant Ukraine's policy and programming documents – On Ukraine's Sustainable Development Goals for the period till 2030 (President Decree No. 722/2019. 2019), National Economic Strategy of Ukraine until 2030 (CMU Resolution No. 179, 2021), Strategy on Human Development (President Decree No. 225/2021, 2021), State Strategy of Regional Development for 2021-2027 (CMU Resolution No. 695, 2020), State Programme for the Cross-border Cooperation Advancement up to 2027 (CMU Resolution No. 408, 2021), etc., derive from its international commitments (under the Association Agreement, including) and legislation, current domestic and foreign practice as well as the political and socio-economic prognosis. The State Strategy of Regional Develop-

ment and the State Programme for the Cross-border Cooperation Advancement, consequently adopted by the Government in 2020 and 2021, determine the general vector of sustainable development of Ukraine's regions and are directed at promotion of cross-border cooperation, stimulation the activities of its actors and participants.

In particular, the 2021-2027 State Strategy of Regional Development sets a complex of tasks including the promotion of formation and development of cross-border clusters in Ukraine; introduction of mechanisms necessary to support the cross-border industrial and technological parks, economic and industrial zones on the territory of Ukraine in order to vitalise the regional economic development. Also, Ukraine's participation in the EU cross-border cooperation programmes for 2021-2027 and ensuring the EU-Ukraine interaction in the course of preparation and realisation of the new Eastern Partnership Territorial Cooperation Support Programmes are defined as important benchmarks. The State Programme for the Cross-border Cooperation Advancement is based on the analysis of the on-going state of cross-border cooperation in the coordinates of the Ukraine's international commitments under the multilateral and bilateral treaties and agreements (Association Agreement including) and the key domestic policy acts, of current and potential needs in the cross-border cooperation field of particular regions and areas. It provides for the approaches and means to eliminate obstacles to efficient cross-border cooperation, for the complex of tasks for its implementation that concern a number of issues. Among the listed ones there are the following: intensification of cross-border cooperation; realisation in Ukraine of the EU Strategy for the Danube Region and the Danube Transnational Program; implementation of cross-border cooperation programs within the framework of European Territorial Cooperation for 2021-2027 within the framework of the "Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument" (NDICI); development of mountainous border areas of the Carpathians; promoting the development of institutional capacity of cross-border cooperation actors and participants. The Programme matches the expected results and is accompanied with the Ac-

tion Plan to ensure the cross-border cooperation development for 2021-2027.

Though the Programme is developed by the government agencies in cooperation with cross-border cooperation actors and participants, experts from academia and practitioners, it is not without flaws for different reasons. The Government aimed to introduce novelties, keep and stick to positive experience, particularly supporting the activities of the intergovernmental bodies on cross-border cooperation. However, the budgetary restrictions, caused by the weak economic position of Ukraine, did not allow covering all the discussed needs in full. Yet, the Government does not limit initiatives of local and regional cross-border cooperation actors to develop it in accordance with their strategic vision and operational plans. They are authorised to foresee the costs for cross-border cooperation activities in their budgets, including expenditures for co-financing the implementation of cross-border cooperation projects under the EU Neighbourhood Programs and using the European Neighbourhood and Partnership Instrument as it is prescribed by the "Measures to Intensify Eurointegration Border Cooperation" of 2007 (President Decree No. 1236/2007, 2007). Since 2015 in the result of the national decentralisation reform and in compatibility with the Law Ukraine "On Stimulating the Development of Regions" of 2005 (amended in 2012) (Law No. 2850-IV, 2005), which concentrates, inter alia, on the state incentives for the development of depressed territories, they have got better opportunities and possibilities to form, plan and use their own budgets and resources in order to foster and advance cross-border cooperation.

Briefly on actualities of the Ukraine-Slovak bilateral and cross-border cooperation: grounds for optimism and ambitions to realise

The general analysis of Ukraine's bilateral relations demonstrates that its bilateral and cross-border cooperation with the Slovak Republic is one of the most important, and the corresponding contractual base is significant, it meets the needs of both the states and the modern international law requirements.

The Slovak Republic is recognised to be an important trade and economic partner of

Ukraine. Implementation of the bilateral agreements on economic, industrial and scientific-technical cooperation and on promotion and mutual protection of investments as well as the Association Agreement with its DCFTA ensure that the Ukraine-Slovak trade and economic relations have been actively developing in recent years and have tended to grow. In 2020, Slovakia ranked 20th in terms of trade in Ukrainian goods in the world and 14th among European countries in terms of Ukrainian exports. As of January 1, 2021, the volume of direct investments from the Slovak Republic into the economy of Ukraine amounted to USD 211.5 million. The vast majority of investments went to industry, postal and courier services, health care and social assistance, real estate transactions, wholesale and retail trade; repair of motor vehicles. The total turnover in the first quarter of 2021 amounted to USD 384.4 million and increased compared to the same period by USD 66.7 million, or 17.4 % (Embassy, 2021). The main factor in increasing bilateral trade is the DCFTA with the EU.

At the same time, on experts' mind (Zosymenko, 2021), it is not fair that the Slovak Republic is not included in the markets in focus in the Export Strategy of Ukraine for 2017-2021 of 2017 (CMU Order No. 1017, 2017). Despite the ambition to implement the Ukraine-Slovak project of "the great reverse", Slovakia is not mentioned in the Energy Strategy of Ukraine until 2035 of 2017 (CMU Order No. 605, 2017). Repeated statements on the intensification of cooperation in the development of the "Silk Road" through the territories of Ukraine and Slovakia are not reflected in the 2018 National Transport Strategy of Ukraine until 2030 (CMU Order No. 430, 2018).

Though, our analysis reveals that after signing the inter-ministerial Memorandum of Cooperation within the framework of the "Silk Road Economic Belt" in 2020 the Action Plan for implementation of the National Transport Strategy of Ukraine is amended in 2021 (CMU Order No. 321, 2021). It sets a number of relating tasks and activities: a) conclusion of international agreements with the Slovak Republic on organisation and implementation of control at joint checkpoints on the border with EU member states; b) needs analysis and study of possibilities for construction of new and modernisation of existing checkpoints on the

Ukrainian-Slovak section of the state border; c) experimental resumption of 1520 millimetres of through rail traffic between all border regions of Ukraine and the border regions of Romania, Hungary, Slovakia and Moldova, which are part of the EU Strategy for the Danube Region; d) negotiations on increasing the quota of permits for international freight traffic through the territory of the Slovak Republic and other neighbouring EU countries; e) approval of the text of the Agreement with the Republic of Slovakia on the conditions of operation of the Uzhhorod International Airport.

The further research admits that in Ukraine's Cross-Sectoral Strategy for the Machinery Sector (Ministry of Economy of Ukraine, 2020), Slovakia is singled out as a country for benchmarking of conditions for location of machine-building enterprises and the export of their products. Projects for the development of infrastructure in the agricultural and food sectors with an enhanced environmental component which is a key factor in the processing of agricultural products under the EU Green Deal could be attractive to both the states and the cross-border cooperation actors. Sustainable cooperation in metallurgy and tourism would be of mutual benefit as well. The Slovak Republic is also of the Ukrainian interest in terms of increasing exports in the creative industries sector by cooperating with the European cinematographic and audiovisual organisations, in particular the European Cinema Support Fund (Eurimages) (Zosymenko, 2021). These and other are the promising for the Ukraine-Slovak partnership areas; cross-border cooperation actors should look for their common interests in these areas and take opportunities to realise them via the inter-state projects in various sectors.

However, the quite a "pinpoint" and incoherent approach in terms of the basic documents of Ukraine's foreign economic policy as well as a current pause – because of a number of factors, including the COVID-19 impacts and consequences – in the bilateral inter-agency communication on economic, industrial, scientific-technical and cross-border cooperation hinders the appropriate use of the potential of the Ukraine-Slovak relations.

For instance, the previous 13th meeting of the Ukrainian-Slovak Commission on Cross-Border Cooperation was held on November 21-

22, 2017 in Kaluža, Zemplínska šírava, Eastern Slovakia. The next meeting should be held in Ukraine but in the third quarter of 2021 there is no news about it. In 2017 the Commission considered and determined actions on a wide range of issues of cross-border cooperation. In particular, the Parties discussed the regulatory framework for the joint border and customs control at joint border checkpoints; small border traffic; border infrastructure development at the Ukrainian-Slovak border, inter alia construction, modernisation and reconstruction of checkpoints Solomonovo – Čierna and Ulych – Zabridj; introduction of pedestrian and bicycle traffic at the checkpoint to Ukraine-Slovak border Uzhorod – Vyšné Nemecké; construction, reconstruction and modernisation of drive ways and bridges; implementation of joint measures to planning of infrastructure of international transport and communication corridors as well as the issues of environmental protection and prevention of emergencies at the border (CMU, 2017).

The planned activities prove that the cooperation of Ukraine-Slovak communities across borders is targeted to develop common areas of living which suppose free movement of goods, services and people. However, the COVID-19 temporarily caused the counterproductive measures which hindered the cross-border cooperation governance and usual way of life of population of cross-border communities. The closure of borders brought down the usual visa-free and visa-liberalisation life modalities and development perspectives – the stopped cross-border mobility broke the regular economic and business relations, public services' chains, and family ties; the cross-border workers and other persons crossing borders were stigmatised and blamed illegitimate. The absence of a definite picture of the pandemic spread and of understanding what sound solutions to choose caused the uncoordinated and disproportionate decisions taken by the neighbouring states, which raised the alienation between people and the sudden states' drifting to sovereignty. Thus, the issue of the post-crisis pragmatic cohesion for the sake of sustainable development of people, communities and places within the EU and beyond is at the urge of policy- and decision-making. The relevant ones like Territorial Agenda 2030 (EU, 2020), the Recovery Plan for Europe "NextGenerationEU"

that includes a new initiative "Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe (REACT-EU)" address the need to consider functional regions, and integration beyond borders; the budget allocations are attached to financing recovery and economic and social resilience via support to reforms and investments (EU, 2020).

These far-reaching solutions are able to boost the mutually interesting and beneficial cross-border cooperation between Ukraine and Slovakia aimed at development of infrastructure, trade, public utilities, municipal and green tourism, attracting investors and formation of investment ideas database, strengthening of ecological security, revival and preserving of cultural heritage, establishment and enhancing of information and cultural exchange, etc. It is legally provided and proved in practice by almost 50 cooperation agreements signed between the countries and their cooperation actors at the interregional level (as of January 1, 2020). All 8 regions of Slovakia and 10 oblasts of Ukraine have established cooperation. In addition, 15 Ukrainian and Slovak cities, the capitals Kyiv and Bratislava including, are developing partnerships (Embassy, 2020).

It is well-known and only natural, that traditionally active is the Ukraine-Slovak cross-border cooperation between the Zakarpatska Oblast of Ukraine and the neighbouring Košice and Prešov self-government regions of Slovakia. With due account of the Agreement on cooperation between the Zakarpatska Oblast and the Prešov Self-governing Region of 2005 and the Framework agreement between the Zakarpatska Oblast State Administration and the Košice Self-governing Region on Trade-Economic, Scientific-Technical and Cultural Cooperation of 2006 the cross-border cooperation Parties regularly adopt the strategic and programming local acts. The Program for the Cross-border Cooperation Development in the Zakarpatska Oblast for 2021-2027 (Zakarpatska Oblast State Administration Order No. 705, 2020) is oriented at enhancing the cross-border cooperation with the Slovak neighbours, having regard to the Association Agreement, EU Strategy for the Danube Region, initiatives to create a new EU macro-regional Strategy for the Carpathian region, support programs under the "Neighbourhood, Development and In-

ternational Cooperation Instrument" (NDICI). The similar local act is adopted by the Lviv Oblast - Regional Program on International and Cross-border Cooperation, European Integration for 2021-2025 (Lviv Oblas Rada Decision No. 66, 2021). Cross-border cooperation actors of the Zakarpatska Oblast along with those from the Lviv, Ivano-Frankivsk, and Chernivtsy oblasts are the participants of the "Carpathian Euroregion", uniting the European partners of 5 bordering countries - Ukraine, Slovakia, Hungary, Poland and Romania. They interact with the Slovak cross-border cooperation actors also in the frames of the "Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine" European Neighbourhood Instrument Cross-border Cooperation Programmes, etc. Alongside, there is no experience of Ukraine-Slovak EGTCs and/or ECGs, which, on our opinion, can become instrumental drivers of socio-economic progress of territories and regions that would solve their common problems and reach the goals of mutual benefit for the sake of enhancing the living conditions of their population. The added value of cross-border structures and agreements during the pandemic is clearly underlined in the European Commission supported empirical report "The effects of COVID-19 induced border closures on cross-border regions" of 2020 (MOT, EU, 2021). On the whole, the Ukraine-Slovakia cross-border cooperation is held on many vectors, and the process of its expanding and deepening is ongoing. Yet, the Ukraine-Slovakia cross-border region has substantial capacity of socio-economic growth, which hasn't been realised yet to the fullest capacity (Institute of regional research named after M. I. Dolishniy of Nasu, 2019). On experts' opinions, the barriers for the proper use of its potential are the shortcomings of the Ukraine's cross-border cooperation policy and legislation which are not fine-tuned with the EU policy and acquis, the lack of a common planning horizon that is caused, inter alia, by the lack of regularity of the intergovernmental contacts, including in the established institutionalised formats. The meeting between the Prime Minister of Ukraine Denys Shmygal and the Prime Minister of the Slovak Republic Eduard Heger of November 12, 2021 in Uzhhorod marked the restoration of full-fledged functioning of the International Airport "Uzhhorod" and should result in increasing bilateral trade and participa-

tion of the Slovak business in Ukrainian investment projects, re-intensification of cross-border cooperation, including in the field of coordination of regional development planning and cooperation in the preparation and submission of common applications for funding of joint projects on horizontal programs of the European Structural and Investment Funds (CMU, 2021).

Another factor of complexity is conditioned by differences in administrative systems, poor infrastructure, poor services at border crossing points, lack of the state and local financial support, etc. Thus, the implementation of many joint cross-border cooperation projects is based mainly on the mechanisms of the EU regional policy, as well as the European Neighbourhood Policy. Ukraine is not an EU member-state and its own state mechanism of providing financial support to implementation of cross-border cooperation projects and also the capacity of local cross-border cooperation actors need improvement and enhancement.

In this context, the forthcoming Ukraine's chance to preside through November 2021-November 2022 over the EU Strategy for the Danube Region (CMU, 2021), where Slovakia is a Party, is promising. Undoubtedly, each joint platform with the EU accelerates Ukraine's European integration track, adds to the quality and quantity of its bilateral cooperation with the European neighbouring states and boosts the sustainable development. We deem, the essence of cross-border cooperation responds the key message of the UNDP's Human Development Report, expressed already in 1993 at the dawn of the Ukraine-Slovak cooperation, - "Development should be woven around people, and it should empower individuals and groups rather than disempower them" (UNDP, 1993).

References

AA: ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND ITS MEMBER STATES, OF THE ONE PART, AND UKRAINE, OF THE OTHER PART of 27. 06. 2014, fully in force since 01. 09. 2017. Available on the internet: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-con->

- tent/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29> [20/08/2021].
- AGREEMENT BETWEEN THE GOVERNMENT OF UKRAINE AND THE GOVERNMENT OF THE SLOVAK REPUBLIC ON THE TRADE, ECONOMIC, SCIENTIFIC AND TECHNICAL COOPERATION of 26. 08. 1993, in force since 26. 08. 1993. Available on the internet: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_038#Text> [21/08/2021].
- AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE SLOVAK REPUBLIC ON THE COMMON STATE BORDER of 14. 10. 1993, in force since 02. 12. 1994, 1993a. Available on the internet: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_002#Text> [21/08/2021].
- AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE SLOVAK REPUBLIC ON THE REGIME OF THE UKRAINIAN-SLOVAK STATE BORDER, COOPERATION AND MUTUAL ASSISTANCE ON BORDER ISSUES of 14. 10. 1993, in force for Ukraine since 21. 12. 1994, 1993b. Available on the internet: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_001#Text> [21/08/2021].
- AGREEMENT BETWEEN THE GOVERNMENT OF UKRAINE AND THE GOVERNMENT OF THE SLOVAK REPUBLIC ON WATER MANAGEMENT IN BORDER WATERS of 14.06.1994, in force since 15.12.1995. Available on the internet: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_061#Text> [21/08/2021].
- AGREEMENT BETWEEN THE CABINET OF MINISTERS OF UKRAINE AND THE GOVERNMENT OF THE SLOVAK REPUBLIC ON CROSS-BORDER COOPERATION of 05.12.2000, in force as of 29.01.2001. Contractual and legal basis of Ukrainian-Slovak bilateral relations. Available on the internet: <<http://slovakia.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-sk/legal-acts>>.[23/08/2021].
- AGREEMENT BETWEEN THE CABINET OF MINISTERS OF UKRAINE AND THE GOVERNMENT OF THE SLOVAK REPUBLIC ON ECONOMIC, INDUSTRIAL AND SCIENTIFIC-TECHNICAL COOPERATION of 24.11.2005, in force since 01.04.2007. Available on the internet: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_058#Text> [24/08/2021].
- AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE SLOVAK REPUBLIC ON THE PROMOTION AND MUTUAL PROTECTION OF INVESTMENTS of 26. 02. 2007, ratified by the Law of Ukraine of 06. 03. 2008 No. 128-VI, entered into force for Ukraine on 20. 08. 2009. Available on the internet: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_072#Text> [25/08/2021].
- AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE SLOVAK REPUBLIC ON LOCAL BORDER TRAFFIC of 30.05.2008, approved by Presidential Decree No. 697/2008 of 06.08.2008, amended in 2019 and approved by the Presidential Decree of 31. 07. 2019 No. 568/2019. Available on the internet: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_076#Text> [24/08/2021].
- BAŇSKI, J. et al.: *Comparative analysis on the competencies of regional and local authorities in the field of CBC of the 5 countries*. The International Visegrád Fund Project "With cross-border cooperation for the Europeanisation of Ukrainian borders" (2020-2022). CESCO: Budapest 2021. Available on the internet: <https://budapest.cesci-net.eu/wp-content/uploads/_publications/CESCO-IVF_2021-Study-Comperative-analysis-authorities_EN.pdf>[24/08/2021].
- CARPATHIANS CONVENTION: FRAMEWORK CONVENTION ON THE PROTECTION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE CARPATHIANS of 22. 05. 2003, ratified by the Law of Ukraine of 07. 04. 2004 No. 1672-IV, entered into force in January 2006 and amended by Protocols of 2008, 2011, 2014, and 2017. Available on the internet: <<http://www.carpathianconvention.org/text-of-the-convention.html>> [25/08/2021].
- CMU: Ukraine and Slovakia enhance transborder cooperation: Government portal news of November 23, 2017. Available on the internet: <<https://www.kmu.gov.ua/en/news/250446156>> [28/08/2021].
- CMU: Joint statement by the Prime Minister of Ukraine Denys Shmygal and the Prime Minister of the Slovak Republic Eduard Heger;

- published on November 12, 2021a. Available on the internet:
<https://www.kmu.gov.ua/news/spilnazayava-premyer-ministra-ukrayini-denishmigalya-ta-premyer-ministra-slovackoyi-respubliki-eduarda-gegera> [12/11/2021].
- CMU: Ukraine will preside over the European Union Strategy for the Danube Region. Official web-site of the Cabinet of Ministers of Ukraine, 2021b. Available on the internet:
<https://www.kmu.gov.ua/en/news/ukrayina-bude-golovuvati-u-strategiyi-yevropejskogo-soyuzu-dlya-dunajskogo-regionu> [29/08/2021].
- CMU Order No. 605-p. (2017): On approval of the Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2035 "Security, energy efficiency, competitiveness": Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 18.08.2017 No. 605-p. Available on the internet:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text> [28/08/2021].
- CMU Order No. 1017: On approval of the Export Strategy of Ukraine ("Road Map" of Strategic Trade Development) for 2017-2021: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 27. 12. 2017 No. 1017. Available on the internet:
<https://www.kmu.gov.ua/npas/proshvalennya-eksportnoyi-strategiyi-ukrayini-dorozhnoyi-karti-strategichnogo-rozvitkutorgivli-na-20172021-roki> [28/08/2021].
- CMU Order No. 430: On approval of the National Transport Strategy of Ukraine for the period up to 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 30. 05. 2018 No. 430. Available on the internet:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80> [28/08/2021].
- CMU Order No. 32: On approval of the Plan of activities for implementation of the National Transport Strategy of Ukraine: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 07. 04. 2021 № 321. Available on the internet:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2021-%D1%80#n5> [28/08/2021].
- CMU Resolution No. 695: On approval of the State Strategy of Regional Development for 2021-2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 05. 08. 2020 No. 695. Available on the internet:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> [26/08/2021].
- CMU Resolution No. 179: On approval of the National Economic Strategy for the period up to 2030: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 03. 03. 2021 No. 179. Available on the internet:
<https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> [26/08/2021].
- CMU Resolution No. 408: On approval of the State Programme for the Cross-border Cooperation Advancement up to 2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 14. 04. 2021 No. 408. Available on the internet:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-%D0%BF#Text> [26/08/2021].
- CoE (ECHR): EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS of 1950 as amended by Protocols Nos. 11, 14 and 15, supplemented by Protocols Nos. 1, 4, 6, 7, 12, 13 and 16. Available on the internet:
https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf [20/08/2021].
- CoE: EUROPEAN OUTLINE CONVENTION ON TRANSFRONTIER CO-OPERATION BETWEEN TERRITORIAL COMMUNITIES OR AUTHORITIES (ETS No. 106), Madrid, 21. 05. 1980; entered into force for Ukraine on 22. 12. 1993. Available on the internet:
<https://www.coe.int/en/web/convention/full-list/-/conventions/rms/0900001680078b0c> [21/08/2021].
- CoE: ADDITIONAL PROTOCOL TO THE EUROPEAN OUTLINE CONVENTION ON TRANSFRONTIER CO-OPERATION BETWEEN TERRITORIAL COMMUNITIES OR AUTHORITIES (ETS No. 159), Strasbourg, 09. 11. 1995; entered into force for Ukraine on 05. 02. 2005. Available on the internet:
<https://www.coe.int/en/web/convention/fulllist/-/conventions/treaty/159> [22/08/2021].
- CoE: PROTOCOL NO. 2 TO THE EUROPEAN OUTLINE CONVENTION ON TRANSFRONTIER CO-OPERATION BETWEEN TERRITORIAL COMMUNITIES OR AUTHORITIES CONCERNING INTERTERRITORIAL CO-OPERATION (ETS No. 169), Strasbourg, 05. 05. 1998; entered into force

- for Ukraine on 05. 02. 2005. Available on the internet:
<<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/169>> [22/08/2021].
- CoE: PROTOCOL NO. 3 TO THE EUROPEAN OUTLINE CONVENTION ON TRANSFRONTIER CO-OPERATION BETWEEN TERRITORIAL COMMUNITIES OR AUTHORITIES CONCERNING EUROREGIONAL CO-OPERATION GROUPINGS (ECGs) (CETS No. 206), Utrecht, 16. 11. 2009; entered into force for Ukraine on 01. 03. 2013. Available on the internet: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/fulllist/-/conventions/treaty/206>> [23/08/2021].
- CoE (RD): Reservations and Declarations for Treaty No.106 – European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities. State or International Organisation: Slovak Republic. Available on the internet: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/8054557?module=declarations-by-treaty&numSte=106&codeNature=1&codePays=SLK>> [23/08/2021].
- INSTITUTE OF REGIONAL RESEARCH NAMED AFTER M.I. DOLISHNIY OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE *Cross-Border Cooperation of Ukraine with the EU Countries: Current Challenges and Possibilities*: monograph / NAS of Ukraine. SI «Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of NASU»; edited by Khrystyna Prytula. – Lviv, 2019. P. 77. Available on the internet: <<http://ird.gov.ua/irdp/p20190002.pdf>> [29/09/2021].
- Draft Law No. 6082: On Cross-border Cooperation: Draft Law of Ukraine of 23. 09. 2021 No. 6082. Available on the internet: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc_1?pf3511=72828> [27/09/2021].
- Embassy: Contractual and Legal Basis of Ukrainian-Slovak Bilateral Relations, 2019. Available on the internet: <<http://slovakia.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-sk/legal-acts>> [21/08/2021].
- Embassy: Interregional cooperation: analytical note of the Embassy of Ukraine in the Slovak Republic (published on January 1, 2020). Available on the internet: <<https://slovakia.mfa.gov.ua/spolupraca/medziregionalna>> [28/08/2021].
- Embassy: Trade and economic cooperation: analytical note of the Embassy of Ukraine in the Slovak Republic (published on March 10, 2021). Available on the internet: <<https://slovakia.mfa.gov.ua/spolupraca/obchodna-hospodarska>>. [27/08/2021].
- EU: Regulation (EC) No 1082/2006 of the European Parliament and of the Council of July 5, 2006a on a European grouping of territorial cooperation (EGTC): Consolidated text. Available on the internet: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02006R1082-20140622&qid=1630058580661>> [24/08/2021].
- EU: Regulation (EC) No 1931/2006 of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 laying down rules on local border traffic at the external land borders of the Member States and amending the provisions of the Schengen Convention, 2006b. Available on the internet: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32006R1931>> [24/08/2021].
- EU: Charter of Fundamental Rights of the European Union of 2012. Available on the internet: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>> [20/08/2021].
- EU: Territorial Agenda 2030: a future for all places, 2020a. Available on the internet: <<https://territorialagenda.eu/>>. [29/08/2021].
- EU: Council Regulation (EU) 2020/2094 of 14 December 2020 establishing a European Union Recovery Instrument to support the recovery in the aftermath of the COVID-19 crisis, 2020b. Available on the internet: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.LI.2020.433.01.0023.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2020%3A433I%3ATOC>>. [29/08/2021].

- Law No. 280/97-BP: On Local Self-government in Ukraine: Law of Ukraine of 21. 05. 1997 No. 280/97-BP. Available on the internet: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>>. [25/08/2021].
- Law No. 586-XIV.: On Local State Administrations: Law of Ukraine of 09. 04. 1999 No. 586-XIV. Available on the internet: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#top>>[25/08/2021].
- Law No. 1861-IV.: On Cross-border Cooperation: Law of Ukraine of 24. 06. 2004 No. 1861-IV. Available on the internet: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>>[25/08/2021].
- Law No. 2850-IV.: On Stimulating Development of Regions: Law of Ukraine of 08. 09. 2005 № 2850-IV. Available on the internet: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15?find=1&text=%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81#Text>> [26/08/2021].
- Law No. 2515-VIII.: On Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning Cross-border Cooperation: Law of Ukraine of 04. 09. 2018 No. 2515-VIII. Available on the internet: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2515-19#Text>>[25/08/2021].
- Lviv Oblast Rada Decision No. 66.: On Approval of the Regional Program on International and Cross-border Cooperation, European Integration for 2021-2025: Decision of the Lviv Oblast Rada of 23. 02. 2021 No. 66. Available on the internet: <<https://lvivoblrada.gov.ua/programi-2021-2025-rokiv>> [29/08/2021].
- Ministry of Economy of Ukraine: Mechanical Engineering Industry in Ukraine: potential and opportunities for expansion of exports for the period up to 2021: Ministry of Economy of Ukraine, 2020. Available on the internet: <<https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e3fd3be0-7146-48ac-8fa4-162b6e543a26&tag=SektorMashinobuduvannya>> [28/08/2021].
- MOT and EU: The effects of COVID-19 induced border closures on cross-border regions: An empirical report covering the period March to June 2020, 2021. Available on the internet: <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bf14de68-6698-11eb-aeb5-01aa75ed71a1/language-en>> [26/08/2021].
- President Decree No. 1236/2007: On the measures to intensify European integration border cooperation: Decree of the President of Ukraine of 19. 12. 2007 No. 1236/2007. Available on the internet: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236/2007#Text>>. [26/08/2021].
- President Decree No. 722/2019: On Ukraine's Sustainable Development Goals for the period up to 2030: Decree of the President of Ukraine of 30. 09. 2019 No. 722/2019. Available on the internet: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>> [26/08/2021].
- President Decree No. 225/2021: Strategy on Human Development, approved by the Decree of the President of Ukraine of 02. 06. 2021 No. 225/2021. Available on the internet: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#n2>> [27/09/2021].
- TREATY ON GOOD NEIGHBOURLINESS, FRIENDLY RELATIONS AND COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND THE SLOVAK REPUBLIC of 29. 06. 1993, in force since 16. 06. 1994. Available on the internet: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_150#Text> [21/08/2021].
- UN: INTERNATIONAL BILL OF HUMAN RIGHTS. Available on the internet: <<https://www.ohchr.org/documents/publications/factsheet2rev.1en.pdf>> [20/08/2021].
- UN: UNITED NATIONS VIENNA CONVENTION ON THE LAW OF TREATIES of 23 May 1969. Available on the internet: <<https://treaties.un.org/doc/publication/units/volume%201155/volume-1155-i-18232-english.pdf>> [20/08/2021].
- UN: Declaration on the Right to Development: Adopted by UN General Assembly Resolution 41/128 of December 4, 1986. Available on the internet: <<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/righttodevelopment.aspx>> [20/08/2021].
- UN: Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: UN General Assembly Resolution A/RES/70/1 of

- 25.09.2015. Available on the internet: <https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E> [20/08/2021].
- UN: Universal Values. Principle Two: Leave No One Behind: UN 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015a. Available on the internet: <<https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values/leave-no-one-behind>> [20/08/2021].
- UN: In Brief: United Nations Development Cooperation. Making the Most of the UN Development System in Countries. The United Nations Sustainable Development Group (UNSDG), 2020. Available on the internet: <<https://unsdg.un.org/sites/default/files/2020-01/In-Brief-UN-Sustainable-Development-Cooperation.pdf>> [20/08/2021].
- UNDP: UNDP Human Development Report 1993. Available on the internet: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/222/hdr_1993_en_complete_nostats.pdf> [28/09/2021].
- Zakarpatska Oblast State Administration Order No. 705: On the Program for the Cross-Border Cooperation Development in the Zakarpatska Oblast for 2021–2027: Order of the Zakarpatska Oblast State Administration of 03. 12. 2020 No. 705. Available on the internet: <<https://oda.carpathia.gov.ua/dokument/pro-programu-rozvytku-transkordonnogo-spivrobitnyctva-zakarpatskoyi-oblasti-na-2021-2027>> [29/08/2021].
- ZOSYMENKO, T.: Ukraine-Slovakia. Ukraine's and Slovakia's concern for maintaining the status of the main gas transit countries to the EU determines the dominant role of energy diplomacy in the field of bilateral economic relations, 2021. Available on the internet: <<http://prismua.org/ukraine-slovakia/>> [27/08/2021].

VPLYV POLITICKÉHO LÍDERSTVA NA POLARIZÁCIU REPUBLIKÁNSKEJ STRANY

VERONIKA DŽATKOVÁ

Department of Public Policy and Theory of Public Administration
Faculty of Public Administration
Pavol Jozef Šafárik University in Košice
Slovak Republic
E-mail: veronika.dzatkova@upjs.sk

Abstract:

The principles of bipartism, political ideology and political leadership reflect in the wholeness of political parties in the United States. The aim of the paper is to analyse the scale of interconnection and interrelationship between political leaders and the polarization of the Republican Party and its electoral successes or failures. The results of the research confirmed the long-lasting trend of the division of the Republican Party and the absence of a unifying political leader capable of restoring the integrated position of the American right.

Keywords:

American Right, Conservatism, Political Leadership, Republican Party.

Úvod

Politické ideológie a afília politických strán k základným hodnotám patrí medzi významné znaky rozdelenia politického spektra na približujúce sa k liberálnemu alebo konzervatívne smerovaniu. Slovo približovanie volíme zámerne, a to z dôvodu, že úplná identifikácia a stotožnenie sa politickej strany v rámci jednej ideológie je ojedinelé. V danom kontexte sa na ideológiu nazeráme ako na elementárny objekt záujmu skúmania politológie

i prostriedkov pre následné analyzovanie politickej reality. Politickú ideológiu definujeme ako súbor postojov, myšlienok, či hodnotových orientácií odzrkadľujúcich sa v realizácii politickej činnosti.

Aj napriek tejto skutočnosti je možné tvrdiť, že Republikánska strana v Spojených štátoch amerických vykazuje vo svojom programe prvky, ktoré sú významné pre konzervatívnu ideológiu, na opačnej strane v rámci Demokratickej strany je možné identifikovať prvky politickej ideológie liberalizmu. Vzhľadom na objekt záujmu, a to Republikánsku stranu, je potrebné bližšie objasnenie jej základných pilierov, ktoré je možné označiť najmä prostredníctvom znakov týkajúcich sa redukcie daní, ekonomickej slobody a decentralizácie moci. V náboženských otázkach sa zaoberá problémami súvisiacimi s povolením modlitieb na školách, zákazom uzatvárať manželstvá osobám rovnakého pohlavia či bojom proti zákonu povoľujúcemu umelé prerušenie tehotenstva. V posledných rokoch sa v rámci Republikánskej strany dostáva čoraz viac do popredia otázka národnej bezpečnosti a vedenia zahraničnej politiky (Wagner, 2007). Uvedené korešponduje s rozmachom neokonzervativizmu ako jedného z ideových prúdov konzervatívneho hnutia, ktorý vzniká ako reakcia na úpadok spoločenských hodnôt, potrebu ochrany amerického nacionalizmu a nedostatočnú sociálnu politiku. Uvedené príčiny potvrdzujú aj

slová F. Fukuyamu, ktorý definoval vznik neokonzervativizmu z uvedených dôvodov: „*po prvé vzrastajúca chudoba a/alebo nerovnosť príjmov; po druhé, práve naopak, zapríčinilo ho narastajúce bohatstvo; po tretie, bol produktom moderného sociálneho štátu; po štvrté, bol výsledkom rozsiahleho kultúrneho vývoja, ktorý zahŕňal oslabenie náboženskej viery a povyšovanie individualistického uspokojovania vlastných túžob nad záväzky voči spoločnosťou*“ (2005, s. 81 – 82). Neokonzervativizmus sa vyznačuje vysokou mierou vlastenectva a nacionalizmu. Za vlastenectvom treba hľadať výsledky historických udalostí, ktoré mali významný vplyv a podporovali tak americký patriotizmus. Pokiaľ sa zaoberáme charakteristikou hnutia tak musíme poznamenať, že označenie neokonzervativizmu sa používa na charakteristiku heterogénneho spektra tradičných konzervatívcov v podmienkach Spojených štátov amerických, ale aj v iných krajinách, ktorí sa na domácej scéne zaraďujú ku klasickým liberálnym odporcom voči silnej vláde a zasadzujú sa za aktívnu zahraničnú politiku (Lipset, 2003, s. 210).

Odvolávajú sa na širokospektrálny charakter problematiky, je pre potreby príspevku zúžená pozornosť na teoretickú analýzu Republikánskej strany so zreteľom na chýbajúci stmelujúci prvok americkej pravice, pod ktorým rozumíme politického lídra. Následne politickému líderstvu venujeme pozornosť nielen v rámci zjednotenia jednotlivých konzervatívnych krídel, ale rovnako aj v rámci jej úlohy pri eliminovaní názorovej polarizácie občanov, ktorá v súčasnosti výrazne rezonuje v americkej spoločnosti.

Vzhľadom k uvedenej spojitosti je článok rozdelený do troch na seba nadväzujúcich sekcií. Obsah prvej kapitoly sa sústreďuje na vývoj Republikánskej strany, s akcentom na významné charakteristiky, ktoré rezultovali do jej súčasnej podoby. Deskriptívna a historická metóda boli nápomocné pri definovaní základných čŕt a špecifik politickej strany, na ktoré sa následne odvoláva druhá kapitola, zameraná na vzájomnú spätosť medzi existenciou konzervatívnych pilierov a ich reálnym uplatňovaním v Republikánskej strane v administratívach vybraných republikánskych prezidentov.

Cieľom príspevku je pomocou aplikovania indukčného a deduktívneho postupu analyzovať aspekty politického líderstva v spojitosti s hlavnou hypotézou, ktorá sa opiera o tvrde-

nie, že Republikánska strana disponuje potenciálom vlastnej renesancie po stmelení vnútornej roztrieštenosti charizmatickým lídrom, ktorý by adekvátnym spôsobom prepojil konzervatívne hodnoty so spôsobom vedenia administratívy. K záverečnej časti práce venovanej súčasnej podobe americkej pravice sa pripája diskusia, ktorá sa snaží hľadať východiská a možnosti riešenia aktuálneho stavu a za úlohu si kladie zodpovedanie čiastkových otázok: Aké sú dôvody dlhodobej krízy americkej pravice? Existujú možné alternatívy riešenia momentálnej situácie? Akými predpokladmi by mal disponovať kandidát na republikánskeho prezidenta, ktorý by dokázal vyriešiť problémy amerických konzervatívcov?

Avšak problémy americkej pravice nie sú novým fenoménom objavujúcim sa pred voľbou prezidenta, práve naopak. Nejednotnosť pravicového spektra je sprievodným javom posledných dekád. V podmienkach zahraničnej proveniencie sa problematike sínusoidy vzostupov a pádov amerických republikánov venuje Abramowitz, A. (2018), Cohen, M. (2021), Critchlow, D. T. (2007), Deutsch, K. L. – Fishman, E. (2010), Tanner, M. D. (2007), Wayne, S. (2019). V rámci Českej i Slovenskej republiky je uvedená téma výrazne poddimenzovaná, výnimku predstavujú práce prepojené s politickou ideológiou u Jocha, R. (2003, 2012), ktorý dôvod úpadku konzervativizmu odôvodňuje revolučnou transformáciou noriem a Škutovej, D. (2013), ktorá pripisuje pokles konzervatívnych myšlienok v spoločnosti tzv. aktuálne celospoločenskému krízovému stavu vo svete. V konotácii s poslednými prezidentskými voľbami je poskytnutá analýza dvojice autorov Hornát, J. – Kýrová, L. (2020).

Ideologické línie ovplyvňujúce vývoj a súčasnú podobu Republikánskej strany

Pri analyzovaní historicko-teoretického pozadia vývoja stranického systému v Spojených štátoch amerických, je dôležité brať na zreteľ počiatky nazerania sa na systém politických strán a už „*Otcovia zakladatelia nevideli vo svojej vízii dôležité miesto pre politické strany. Verili, že medzi civilizovanými ľuďmi možno dospieť k riešeniu problémov na základe diskusie. Súťaž medzi stranami, ktorá sa vzápätí objavila v deväťdesiatych rokoch osemnásteho storočia, vnímali ako niečo nechcené*“ (Kohutiar, 1998, s. 57).

Konkrétnym a zároveň jedným z najznámejších príkladov negatívneho stanoviska voči straníckemu systému je postoj J. Madisona, ktorý v Liste Federalistov č. 10 vyjadruje kritiku voči skupine osôb zjednotenú spoločným záujmom, ktorý je v rozpore s právami iných občanov, či celej spoločnosti (Hamilton – Madison – Jay, 1787). Rovnako aj G. Washington upozorňoval na negatíva plynúce z možného rozdelenia spoločnosti *the violence of faction* (Kulašik, 2007).

Napriek uvedeným prvotným odmietavým stanoviskám týkajúcim sa straníckeho systému, neskorší sled udalostí jednoznačne potvrdil opodstatnenosť politického systému založeného na princípe súťaživosti, ktorý v podmienkach Spojených štátov amerických vyústil do existencie tzv. bipartizmu, t. j. systému alternácie dvoch najsilnejších politických subjektov pri moci, navyše v prípade analyzovanej krajiny hovoríme aj o existencii jedných z najstarších politických strán vôbec.

Pod súčasnú podobu Republikánskej strany sa podpísalo niekoľko významných udalostí, pričom za jednu z vybraných považujeme názorové rozdelenie občanov spojené s občianskou vojnou. Zo stúpencov Únie sa na celé generácie stali republikáni a tí ktorí stáli na strane Konfederácie alebo boli proti vojne, sa stali demokratmi (Wilson, 1990, s. 84).

V poradí druhú zvolenú udalosť predstavuje kandidatúra na prezidenta W. J. Bryana, ktorému je pripisovaný jeden z prvotných zdrojov nepokojov medzi severom a juhom, sprevádzanom prezidentovými vyjadreniami týkajúcimi sa rasového zloženia krajiny. V dôsledku uvedených skutočností došlo k tak výraznému ovplyvneniu politických subjektov, ktorý rezultoval do systému tzv. bášť politických strán v rámci jednej krajiny. Inými slovami môžeme tvrdiť, že došlo k vytvoreniu straníckych základní, čo pre republikánov znamenali štáty Massachusetts, New York, Pensylvánia, Wisconsin a na druhej strane s demokratmi sa vo výraznej miere stotožňovali štáty Georgia, Mississippi či Južná Karolína.

Paradoxom dlhodobého vývoja straníckeho systému Spojených štátov amerických a pripisovanej existencii jedných z najstarších politických strán vôbec, je vnímanie a postavenie politických strán v krajine. Dovoľujeme si tvrdiť, že v porovnaní s kontinentálnou Európou nedisponujú politické strany v americkej spoločnosti dostatočne silným postavením. Na danú

skutočnosť mala vplyv strata voličskej identifikácie s politickou stranou. V prípade komparatívnej analýzy dospejeme k stanovisku, že príslušnosť k politickej strane bola z historického hľadiska braná s mimoriadnou vážnosťou a stotožnením sa. Postupné oslabenie straníckej identifikácie sa prejavovalo aj stále intenzívnejšie sa objavujúcim nekonzistentným hlasovaním, čo znamená, že volič hlasuje v prezidentských voľbách za kandidáta jednej strany, zatiaľ čo vo voľbách do Kongresu hlasuje za kandidáta druhej strany (Wilson, 1990, s. 81).

K ďalším ovplyvňujúcim faktorom je možné pripojiť prvok decentralizácie, ktorá sa významným spôsobom podpísala pod mieru odlíšenia amerických politických strán. Následný prvok odlišnosti predstavuje existencia regulačných zákonov jednotlivých štátov únie, pričom máme na mysli zákony týkajúce sa výberu a voľby jednotlivých kandidátov. Vo väčšine štátov USA nevyberajú kandidátov na jednotlivé volené funkcie vedúci predstavitelia strán, ale (na základe zákona) sami voliči vo voľbách (Wilson, 1995, s. 82).

V neposlednom rade hovoríme o zdôvodnení na základe skutočnosti, že získanie majoritného postavenia politickej strany v rámci Kongresu sa automaticky nemusí odzrkadliť v predispozícii výberu kandidáta na čelo exekutívy.

Politické ideológie predstavujú neoddeliteľnú súčasť charakteristiky každej politickej strany. Jednotlivec je ich súčasťou, keďže v rámci inklinovania k hodnotám, normám a postojom vyjadruje svoje približovanie alebo vzdďľovanie sa od ideológie. Inými slovami, nie je možné existovať mimo sféry politických ideológií, a to z dôvodu, že každý jednotlivec disponuje súborom postojov a názorov, ktoré korešpondujú s určitou ideológiou. Vo všeobecnosti je možné tvrdiť, že ich dôležitosť bádame v minimálne dvoch prípadoch. Prvý príklad predstavuje proces volieb, v ktorých sa volič rozhoduje (okrem iného) aj na základe politických ideológií, keďže ako uvádzame vyššie každá politická strana k nim afiluje. Pri uvedení danej skutočnosti do praktickej roviny, hovoríme o voľbách do zákonodarného zboru Spojených štátov amerických. V druhom prípade nazeráme na opodstatnenosť politických ideológií pri výbere politika, opätovne vzaté do praktickej roviny máme na mysli voľby prezidenta Spojených štátov amerických. Odvolávajú sa

na objekt záujmu príspevku je pozornosť zúžená na konzervativizmus a pozíciu amerických republikánov v straníckom systéme a vo vybraných zložkách moci.

Pre lepšie pochopenie ideologickej orientácie politickej strany je potrebné upriamiť pozornosť na vybrané kľúčové znaky definujúce americký konzervativizmus:

- *existencia objektívneho morálneho poriadku, ktorá je postavená na ontologických základoch*

Ideológii konzervativizmu je pripisovaná existencia objektívnych štandardov ľudského správania a objektívnych kritérií na posudzovanie teórií a inštitúcií a z toho vyplývajúcej povinnosti im najlepšie porozumieť a zároveň im v najväčšej miere prispôbiť svoje správanie.

- *tradície*

Inklinovanie k overeným tradíciám a zvykom opierajú konzervatívci o stanovisko, že vo zvykoch a tradíciách dochádza k odzrkadľovaniu múdrosti z minulosti. Pre zástancov konzervativizmu predstavuje tradícia mieru stability.

Pri definovaní ideológie sa často stretávame s veľmi povrchným hodnotením konzervativizmu ako ideologického prúdu, ktorý je proti zmenám, avšak pri hlbšom bádani prichádzame práve k opačnému stanovisku, čo potvrdzujú aj slová B. Goldwatera: Hádám sme zabudli, že Amerika uskutočnila najvýznamnejší progres práve vtedy, keď boli konzervatívne princípy nanajvýš cenené a uchovávané (1960). Na tomto základe môžeme tvrdiť, že konzervatívci nie sú a priori proti zmenám, avšak prikláňajú sa k postupnému prechodu k zmene, inými slovami k zmene, ktorá už bola overená faktorom času. Z toho vyplýva potreba reakčnosti konzervativizmu a aplikovateľnosti na prítomnosť, keďže uskutočnenie nového spochívava v novom usporiadaní použiteľnej minulosti (Nisbet, 1996, s. 132).

- *ľudská nedokonalosť*

Signifikantným znakom, ktorým sa konzervativizmus vo výraznej miere odlišuje s často komparovanou ideológiou liberalizmu je nazeranie sa na prirodzenosť ľudskej bytosti. Pokým pre liberálov v ponímaní J. Locka je človek charakterizovaný prostredníctvom viery v optimizmus a postupného zlepšovania sa, pre konzervatívco opierajúc sa o definičné hľadisko T. Hobbesa je človek charakterizovaný

ako egoistická bytosť, žijúca v anarchii, ktorá nemá predispozície na to, aby dokázala pochopiť fungovanie spoločnosti (Störig, 2007).

- *antiutopický charakter spoločnosti*

Negatívne nazeranie sa na zlepšenie stavu spoločnosti nadväzuje na predchádzajúci znak. Spoločnosť v prirodzenom stave je tzv. anarchiou kde u každého jednotlivca víťazí aspekt sebeckého správania sa, opätovne odvolávajú sa na T. Hobbesa hovorí o spoločnosti, kde je *človek človeku vlkom*, kde dominuje *vláda všetkých proti všetkým*.

- *sociálne inštitúcie*

Elementárna jednotka spoločnosti je pre konzervatívco rodina, ktorá disponuje silnejším postavením v porovnaní s jednotlivcom. Rodina predstavuje žijúci organizmus, pričom je dôležité poznamenať, že každá časť organickej spoločnosti disponuje dôležitou úlohou a spolupodieľa sa na udržaní celku.

- *obmedzenie štátnej moci*

Unikátnosťou Spojených štátov amerických je, že vznikli na politickom základe, pričom je potrebné vyzdvihnúť skutočnosť, že za najlepší systém považujú taký, ktorý je čo najmenej závislý na vláde. Vo všeobecnosti je možné pripisovať konzervatívcom znak čo najmenšej intervencie štátu do spoločnosti.

- *preferovanie slobodnej ekonomiky*

Popri negatívnomu ponímaní zasahovania štátu do fungovania spoločnosti, preferujú zástancovia konzervativizmu aj minimálnu intervenciu do fungovania ekonomiky. Zároveň sa prikláňajú k tvrdeniu, že slobodná ekonomika je zárukou vytvárania väčšieho bohatstva oproti ekonomike ovládanej štátom.

- *viera v Ústavu Spojených štátov amerických*

Podoba zákona zákonov v podmienkach Spojených štátov amerických je založená na princípe maximalizácie slobody jednotlivca a obmedzenie moci štátu, z čoho vyplýva, že sa takmer v každej jej časti odrážali konzervatívne princípy: deľba moci, kontrolné a vyrovnávajúce mechanizmy, nepriama vláda a vnútorné obmedzenia proti eventúalnym tendenciám federálnej vlády napodobňovať európske vládne systémy (Nisbet, 1993, s. 55).

- *poriadok a autorita*

Egoistický charakter prirodzeného stavu sa premieta aj do usporiadania a hierarchizácie spoločnosti, ktorá je rozdelená na princípe nerovnosti medzi jednotlivcami. Uvedenú skutočnosť charakterizujeme v rovine nerovnaké-

ho rozdelenia nadania a schopností, a rovnako aj s odmietavým stanoviskom týkajúcim sa sociálnej rovnosti. V danom kontexte vystupuje štát ako prirodzená autorita, ktorej úlohou je (okrem iného) vedenie jednotlivca.

- *obrana západnej civilizácie*

Americký patriotizmus patrí k signifikantným znakom krajiny, ktorý sa prejavuje najmä v ochrane západnej civilizácie. V rámci historického vývoja predstavovali ohrozenie ideologické alebo náboženské organizácie či skupiny.

- *náboženstvo*

Pre americký konzervativizmus predstavuje charakteristický znak prepojenie s hodnotovým subjektom, akým je náboženstvo. Ak prestane v náboženstve rovnako ako v politike platiť akýkoľvek princíp autority, človeka sa rýchlo zmocňuje úzkosť z vyhliadok na ničím neobmedzenú nezávislosť (Nisbet, 1993, s. 89). Uvedená skutočnosť sa podpísala pod delenie problémov v intenciách dobra a zla, či prejavoch moralistického správania sa, čo v konečnom dôsledku je možné badať pri analyzovaní politických alebo spoločenských problémoch krajiny (Huntington, 2004). V danej skutočnosti je potrebné vyzdvihnúť, že v podmienkach Spojených štátov amerických je možné rozoznať veľké množstvo cirkví a kresťanských komunit. *„Spojené štáty americké sú vysoko religiózne, čo je význačný rozdiel oproti dnešnej Európe, a táto miera religiozity ich komparatívne približuje skôr k subsaharskej Afrike. Zároveň však platí, že priemerný Američan mení svoju konfesiю častejšie než Európan a príslušnosť ku konkrétnej cirkvi je viac vecou osobnej voľby a zodpovednosti, než známeho malomeštiackeho konformizmu, ktorý najmä v kontinentálnej Európe spôsobuje u toľkých ľudí odcudzenie voči náboženstvu a cirkvi“* (Bútora, 2004, s. 17).

Aktuálna podoba Republikánskej strany bola do markantnej miery ovplyvnená aj prúdmi konzervatívnej ideológie, konkrétne sociálnym a fiškálnym konzervativizmom. V rámci sociálneho konzervativizmu sa opiera o piliere spomenuté vyššie, a to najmä v konotácii s negatívnym nazeraním sa na prirodzenosť ľudskej povahy spojenú s egoizmom jednotlivca a potrebou jeho morálneho usmerňovania. V danej súvislosti badáme paralelu medzi potrebou existencie morálneho poriadku v rodine a v spoločnosti, pričom spoločenský poriadok má byť riadený štátom. Sociálni konzervatívci dbajú na dodržiavanie morálnych a etických

princípov, ktoré sú v rámci poslednej dekády vývoja americkej spoločnosti charakterizované poklesom. Uvedená skutočnosť súvisí s polarizáciou spoločnosti, nárastom kriminality či úpadkom rodiny. Vo všeobecnosti bola pozornosť upriamená na ochranu hodnôt v rámci celej spoločnosti, keďže podľa ich názoru, musí človek v priebehu celého svojho života čeliť mnohým nemorálnym nástrahám (Storey, 2007).

Fiškálny konzervativizmus predstavoval v poradí druhý prúd spolupodieľajúci sa na tvorbe americkej pravice. K jeho hlavným cieľom patrí obmedzenie moci štátu a na druhej strane slobodný trh a zníženie daňového zaťaženia. Zástancovia uvedeného smeru sa prikláňajú k stanovisku, že pokles daní vedie k podpore ekonomiky vo forme nárastu na strane príjmu, zvýšením dopytu, konkurencieschopnosti nových tovarov a služieb a z toho resultujúcej zväčšenej produkcii a nárastu nových pracovných miest. Rovnako pre sociálnych konzervatívcov predstavuje dôležitú agendu zasadzovanie sa za pokles regulácií týkajúci sa environmentálnej politiky (Storey, 2007).

Popri formovaní Republikánskej strany prostredníctvom prúdov ideologickej základne konzervativizmu, nie je možné opomenúť aj ďalší významný faktor, ktorý predstavuje postoj k zahraničnej politike Spojených štátov amerických. Špecifickosť formovania stanoviska je výsledkom viacerých činiteľov. V prvom rade hľadisko k zahraničnej politike sa môže do výraznej miery podpísať pod úspech prezidentského kandidáta vo voľbách alebo na opačnej strane môže vyústiť do polarizácie spoločnosti. Rovnako disponuje potenciálom markantného vplyvu na nerozhodnutých voličov a posilnenia voličskej základne vlastnej strany. Pod tento znak sa podpisuje aj špecifikum politického systému Spojených štátov amerických, v rámci ktorého silné postavenie prezidenta umožňuje do značnej miery ovplyvňovať zahraničnú politiku štátu a navyše mu dovoľuje realizovať aj unilaterálne rozhodnutia (Dueck, 2010). Je potrebné zdôrazniť, že inovatívne zmeny v postojoch k zahraničnej politike štátu sú realizované zväčša v období, keď sa politická strana nenachádza pri moci a svojou rétorikou sa chce odlíšiť a zvýrazniť od svojho potenciálneho protikandidáta v nasledujúcich voľbách. Pohnútky k uskutočneniu zmien sú vždy intenzívnejšie v prípade exis-

tencie reálneho dôvodu a nie iba reálnej príležitosti (Dueck, 2010, s. 299).

Berúc do úvahy vývoj Republikánskej strany od jej tzv. renesancie, t. j. od nástupu R. Regana badáme v rámci zahraničnej politiky preferovanie politického idealizmu. Republikánski nástupcovia v Bielom dome G. H. W. Bush, a rovnako aj jeho syn G. W. Bush boli do výraznej miery ovplyvnení neokonzervativizmom a tzv. republikánskymi jastrabmi, s ktorými je spojené markantné posilnenie vojenskej sily Spojených štátov amerických ako nevyhnutnej súčasti k uskutočneniu obrany a ochrany vlastnej krajiny. Predstaviteľ neokonzervativizmu M. Boot charakterizoval základné črty ideológie ako čierno-biele videnie sveta, výnimočnosť postavenia USA vo svete, hegemonia USA – najväčšia a najbenevolentnejšia mocnosť v unipolárnom svete, preferovanie vojenskej sily ako najdôležitejšej zložky zahraničnej politiky, podpora unilateralizmu, presadzovanie amerických hodnôt demokracie a slobody v zahraničí (Krejčí, 2009).

Na tomto mieste je potrebné brať do úvahy vtedajšiu spoločensko-politickú situáciu, ktorá bola ovplyvnená udalosťami po teroristických útokoch z 11. septembra 2001. Špecifikum zahraničnej politiky doposiaľ posledného republikánskeho prezidenta D. Trumpa sprevádzala vysoká miera nacionalizmu a nedôvera voči medzinárodným organizáciám, ktorá sa následne prejavovala aj pri uzatváraní resp. neuzatváraní diplomatických dohôd a záväzkov.

Posledným vybraným špecifikom pôsobiacim na podobu Republikánskej strany malo vznik hnutia Tea Party, ktoré charakterizujeme ako hnutie zdola, vo svojich počiatkoch ako neorganizovaný subjekt v zmysle absencie politického lídra, ktorý bol do výraznej miery riadený sociálnymi sieťami. Napriek absencii akejkoľvek organizačnej štruktúry hnutia a zvolených lídrov, za dominantnejších predstaviteľov, resp. zástancov a sympatizantov hnutia známejších v širšom povedomí občanov Spojených štátov amerických v danom období považujeme, S. Palinovú bývalú guvernérku a kandidátku na post viceprezidentky Spojených štátov amerických, J. DeMinta bývalého senátora a exprezidenta Heritage Foundation a R. Paula mnohými považovaného za duchovného vodcu hnutia.

Z ideologického hľadiska afilujú zástancovia Tea Party k Republikánskej strane, čo je

možné vnímať dvoma spôsobmi. V prvom prípade hovoríme o podpore konzervatívnych názorov a ich posilnenia ako protiváhy k Demokratickej strane a kritike realizácie jej politiky. Na opačnej strane Tea Party nekritizuje iba svojho názorového oponenta, ale rovnako vnáša kritiku aj do vlastných radov americkej pravice, najmä čo sa týka nedostatočnej ideologickej vyhranenosti umiernených konzervatívcov. Považujeme za dôležité zdôrazniť, že uvedené grassroots hnutie inklinuje k pravému krídlu americkej pravice, inými slovami zastáva myšlienky silnejšieho konzervativizmu v politike. Hnutie od svojho vzniku v roku 2009 prešlo viacerými štádiami. Počas prvého bolo možné sledovať odklon nezávislých centristov k Republikánskej strane, ktorý súvisel s ekonomickými stimulmi presadzovanými prezidentom B. Obamom. Konkrétne bola nespokojnosť upriamená k podpornému balíku s názvom *American Recovery and Reinvestment Act*, na riziko s ním spojené, ktoré sa následne prejavilo v podobe navýšenia štátneho dlhu. Rovnako boli protestné akcie zamerané proti zvyšovaniu daní, z ktorého vyplýva aj samotný názov Tea (*Tax Enough Already*) Party, proti finančným injekciám do bankového sektoru a neschopnosti riešiť krízový stav v zdravotníckej a environmentálnej oblasti. Jednalo sa pritom o centristov, ktorí v roku 2006 v dôsledku nespokojnosti s administratívou G. W. Busha a vplyvom veľkého štátneho deficitu prešli od republikánov k demokratom. Z toho vyplýva najdominantnejší dôvod existencie protestných hnutí, ktorý rezultuje z dlhotrvajúcej neschopnosti vlády Spojených štátov amerických nájsť východisko z globálnej finančnej krízy.

Za zmienku stojí transformácia hnutia na Tea Party Caucus ako združenia podporujúceho myšlienky Tea Party s cieľom výraznejšieho dosahu zmeny rozhodnutí v rámci amerického Kongresu. Existenciu Tea Party Caucus je možné opätovne hodnotiť z dvoch uhlov pohľadu. V pozitívnom slova zmysle priniesla podpora hnutia zviditeľnenie a zvolenie kandidátov do zákonodarného zboru. V negatívnom slova zmysle každá ďalšia fragmentácia, už aj tak roztrieštenej americkej pravice do výraznej miery oddiaľuje možnosť stmelenia pravicového politického spektra. Vzostupy a pády popularity hnutia sú priamo úmerné volebným výsledkom americkej pravice, avšak v rámci nedávneho politického vývoja v americkej spo-

ločnosti bádame prepojenie medzi existenciou aktivít grassroots hnutia a protestmi pred Kongresom začiatkom roka 2021. Uvedená spojitosť vyplýva z ideologického sa približovania cieľov Tea Party hnutia a cieľmi protestujúcich pred americkým zákonodarným zborom. Dokonca je možné sa stretnúť s názorom, že Tea Party hnutie pripravilo pôdu pre zvolenie Donalda Trumpa do Bieleho domu už v roku 2016.

Vplyv prezidentov R. Reagana, G. W. Busha a D. Trumpa na kompaktnosť Republikánskej strany

Za účelom zistenia miery prepojenia medzi konzervatívnymi hodnotami a ich realizáciou v praktickej rovine, je zvolené jej analyzovanie v rámci výkonnej zložky moci, a to administratív vybraných prezidentov reprezentujúcich Republikánsku stranu. Vzhľadom k širokospektrálnosti skúmanej oblasti bol zvolený užší okruh skúmania vzostupov a pádov preferencií republikánskych prezidentov, a to od začiatku administratívy R. Reagana, keďže jeho pôsobenie v Bielom dome sa spája s tzv. renesanciou konzervativizmu v podmienkach Spojených štátov amerických a najmä so vzostupom Republikánskej strany. Následne je analýze podrobené funkčné obdobie G. W. Busha ako prezidenta, ktorý prispel počas administratívy k výraznému úspechu, a zároveň neúspechu republikánov a v konečnom dôsledku je posledným objektom skúmania administratíva D. Trumpa, ako prezidenta, ktorý markantným spôsobom polarizoval americkú spoločnosť.

V poradí prvým objektom analýzy je prezident R. Reagan, ktorého administratíva sa spája s posilnením statusu Republikánskej strany a následne aj vytvorením silne etablovaného politického subjektu. Úspech R. Reagana má súvis s volebnou kampaňou vedenou s veľkou dávkou optimizmu v budúcnosť najmä v oblasti posilňovania ekonomiky a antikomunistickej zahraničnej politiky. Uvedené ambície sa mu v konečnom dôsledku podarilo naplniť a presvedčiť amerického voliča aj prostredníctvom charizmatického líderstva. Kombinácia osobnostných predpokladov a pravicovo orientovaný politický program vykresľujú R. Reagana ako výnimočného a neobyčajného prezidenta spomedzi jeho kolegov. Ako príklad je možné uviesť americkú štúdiu, podľa ktorej

Reaganova popularita dopomohla k trom percentuálnym bodom v raste osôb identifikujúcich sa s podporou Republikánskej strany v roku 1980 (Hudson – Davies, 2008, s. 157). Podľa Charlesa O. Jonesa z University of Wisconsin-Madison, bola R. Reaganova kampaň do značnej miery zameraná na stmelovanie roztrieštenosti konzervatívcov (Hudson-Davies, 2008). Pričom ako sme uvádzali v úvode nejednotnosť americkej pravice a heterogenita do viacerých konzervatívnych prúdov sa podpisujú pod jej neúspechy. Prezident R. Reagan si uvedenú skutočnosť veľmi dobre uvedomoval o čom svedčí aj aktivita Open Door, zameraná na posilnenie členskej základne republikánov. Následnú podporu fúzie prívržencov sociálneho i ekonomického konzervativizmu charakterizujeme ako úspech zjednotenia americkej pravice, ktorá bola následne reflektovaná aj voľčskou podporou a znovuzvolením R. Reagana do funkcie prezidenta. Na tomto základe považujeme R. Reagana za prvého skutočného konzervatívneho prezidenta Spojených štátov amerických. Na druhej strane v roku 1980, v čase zvolenia do prezidentskej funkcie, bol atakovaný zástancami liberalizmu a označovaný za extrémistu, ktorý dovedie krajinu do vojny, krízy, znovu oživí rasizmus a zablokuje akúkoľvek možnosť progresu. Ako sa postupom času ukázalo tieto obavy boli vyvrátené a R. Reagan sa stal jedným z najpopulárnejších prezidentov Spojených štátov amerických (Hart, 1987). Za prejav tzv. Reaganovského fenoménu považujeme prezidentovo už vyššie spomenuté víťazstvo vo voľbách, v ktorých došlo k najväčšiemu víťazstvu od triumfu F. D. Roosevelta z roku 1932. Pod vytvorením konzervatívnej koalície bolo možno chápať naplnenie cieľov jednak zo strany krajnej pravice, ktorá požadovala predovšetkým získanie a udržanie moci, pre evanjelizátorov boli prvoradé mravné ciele ako napríklad zavedenie modlitieb na školách prostredníctvom zákonov či zrušenie interrupcií a nakoniec pre populistov predstavoval R. Reagan charizmatického prezidenta schopného vykonávať priamočiaru demokraciu. Avšak existencia takejto širokospektrálnej vlády nemala predpoklad dlhodobej životaschopnosti, následkom čoho jej rozpad znamenal navrátenie všetkých ideových prúdov naspäť k svojim názorovým zdrojom.

Je pravdou, že ideológia konzervativizmu bola prítomná v politickom povedomí už dlhé

roky, ale na dosiahnutie politickej dominancie nevyhnutne potrebovala prítomnosť charizmatického lídra, ktorý by disponoval vysokým potenciálom pre znovuzvolenie do funkcie, ktoré by následne znamenalo efektívnejšie dosahovanie krátkodobých, ale najmä dlhodobých strategických cieľov. Zásluhou R. Reaganových predchodcov bol prezidentský úrad medzi občanmi do značnej miery nepopulárny, čoho dôsledkom bola dĺžka funkčného obdobia spravidla iba štyri roky. Príkladom sú neúspechy administratívy J. Cartera a aféra Watergate počas funkčného obdobia R. Nixona. Vtedajší prezident po nástupe do úradu v Bielom dome, videl funkciu hlavy štátu výrazne oslabenú a zároveň dospel k zisteniu, že ambíciou Kongresu je vytvoriť z federálnej vlády akýsi kvázi parlamentný systém (Critchlow, 2007, s. 228). Následne hodnotíme o to významnejšie jeho znovuzvolenie do Bieleho domu, kedy po viac ako dvadsiatich piatich rokoch došlo k opätovnému zvoleniu republikánskeho prezidenta. R. Reagan mohol začať svoje druhé funkčné obdobie s oveľa väčšou a istejšou podporou.

Moderná politická história nás upozorňuje na zaujímavú skutočnosť, podľa ktorej sú liberálne orientovaní prezidenti naklonení zväčšovaniu federálnych povinností a úloh a naopak konzervatívni prezidenti sústreďujú svoju pozornosť na Kongres a na obmedzovanie federálnej moci na úkor štátnej. R. Reagan nastúpil do úradu so silnou a dlhodobou ideou amerického federalizmu, ktorá spočívala v oslabovaní federálnej vlády a posilňovaní jednotlivých štátnych vlád (Palmer, 1986, s. 122). Avšak od konca 60. a 70. rokov pozorujeme zmenu, ktorú politológovia nazývajú aj ako bod nula alebo mŕtvy bod demokracie, kedy prestáva platiť pravidlo, že konzervatívny prezident bude charakteristický opatrnosťou, ale naopak bude typický administratívou presadzujúcou významne kroky. V tomto prípade definujeme administratívu R. Reagana na jednej strane ako vernú konzervatívnym princípom, na strane druhej počas jeho pôsobenia v Bielom dome došlo k výrazným reformám a zmenám vo fungovaní efektivity úradu, ktoré nepotvrdzujú paralelu medzi opatrnosťou a republikánskym prezidentom.

Druhý objekt komparácie predstavuje prezident G. W. Bush a jeho vplyv na pozíciu Republikánskej strany v Spojených štátoch amerických, v rámci ktorého je možné sledovať tzv.

vzostup, ale aj následný pád v rámci ôsmich rokov pôsobenia v prezidentskej funkcii. Na začiatku sa úrad G. W. Busha vo Washingtone javil ako ďalší neodbočujúci z typického chodníka vládneho konzervativizmu a to jednak v oblasti domácej, rovnako aj zahraničnej politiky. V rámci záležitostí vnútornej politiky štátu sa považoval za tzv. súcitného konzervatívca, čiže zastával stanovisko, na základe ktorého sa na uskutočnení morálne správnych vecí môže podieľať a svojou činnosťou dopomáhať štát. Vo všeobecnosti prvotný obsah koncepcie vytýčenej politiky spočíval v podpore konzervatívnych princípov v kombinácii s individuálnou slobodou, znížením daní, podporou slobodného trhu a limitovaním štátnych výdavkov s akceptáciou dôležitého postavenia vlády v rámci americkej spoločnosti. Aj keď G. W. Bush obhajoval nízku úroveň daňového zaťaženia, výdavkov a regulácii, tak ako to hlásali demokrati, na druhej strane sa nestotožňoval s názormi libertariánov a konzervatívcov presadzujúcich limitovanú vládu (Dueck, 2010, s. 267). Štýl vládnutia prezidenta G. W. Busha charakterizujeme otvorenosťou a charizmatikou, na druhej strane pozorujeme absenciu skúseností najmä z oblasti vedenia byrokratického aparátu. G. W. Bush sa vo vedení politiky orientoval výlučne na ciele, pričom často preferoval delegovanie právomocí svojim podriadeným spolupracovníkom. Zloženie jeho kabinetu sa podobalo kabinetom bývalých prezidentov H. S. Trumana či B. Clintona, ktorí rovnako dbali na to, aby pozostával zo skúsených a rozhodných pracovníkov, akými sú C. Powell alebo D. Rumsfeld (Dobbins, 2008, s. 86).

Vo všeobecnosti boli prvé roky vo výkone funkcie, resp. do roku 2001, venované ozdravným krokom a zavedeniu inovácií najmä v oblasti zdravotníctva a školstva a až po nich nasledovali ciele týkajúce sa zvýšenia výdavkov na modernizáciu obrany. Vtedajší prezident dokonca vo svojom príhovore sľúbil, že má v pláne viesť tzv. skromnú a pokornú zahraničnú politiku. Zároveň bol považovaný za silného vlastenca veriaceho v jedinečnosť Spojených štátov amerických a v ich úlohu nekompromisne bojovať proti nepriateľom. Po niekoľkomesačnom pôsobení v Bielom dome musel zvolený prezident čeliť novým skutočnostiam súvisiacim s teroristickými útokmi z 11. septembra 2001 a následne vytvoriť nový koncept vládnej politiky s cieľom obrany

a ochrany Spojených štátov amerických. Do 10. septembra bolo prioritou prezidenta v Biele dom uskutočniť vyššie uvedené návrhy zákonov týkajúcich sa zníženia daní a sociálneho zabezpečenia. Avšak po teroristických útokoch došlo k dominancii zahraničnej politiky. Zaujímavosťou je, že reakcia v podobe ucelenej koncepcie na teroristické útoky na Svetové obchodné centrum prišla neskôr. Bushovu doktrínu - presnejšie Stratégiu národnej bezpečnosti Spojených štátov amerických podpísal prezident G. Bush ml. v septembri 2002, čiže rok po teroristických útokoch (Krejčí, 2009, s. 291). Jej obsahom sa stal boj proti spoločnému nepriateľovi. Tento boj navyše disponoval enormnou podporou zo strany občanov, ktorá sa následne pretavila v posilnení funkcií prezidenta. Výsledky prieskumu verejnej mienky (Harris poll) z roku 2002 poukazujú na skutočnosť 50 percentnej dôvery občanov Spojených štátov amerických voči Bielemu domu (pre porovnanie rok predtým vyslovilo dôveru 21 %) a 22 percentnej vyslovenej dôvery voči Kongresu (pre porovnanie rok predtým vyslovilo dôveru 18 percent) (Critchlow, 2007, s. 292). Občania Spojených štátov amerických sa začali spoliehať a obracať na G. W. Busha ako na charizmatického lídra, ktorý dokáže uchrániť krajinu pred terorizmom. Prezident získal obrovskú silu politického kapitálu, a to najmä v otázkach národnej bezpečnosti a obrany. Spomínaný politický kapitál sa prejavil aj v dosadzovaní politického aparátu, o ktorom sa mnohí politickí komentátori vyjadrovali ako o prepolitizovanom. Rovnako ako u prezidenta R. Reagana, aj v prípade G. W. Busha došlo k výraznému ovplyvňovaniu súdnej zložky v rámci politického systému Spojených štátov amerických. Prejavy nátlaku spočívali v programe odpočúvania, programe kontroly, a zároveň aj samotného výberu právnych zástupcov v rámci ministerstva spravodlivosti, ale aj dosadzovaním sebe ideologicky príbuzných sudcov v rámci Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických, ale aj sústavy nižších súdov. Môžeme si dovoliť tvrdiť, že v tom čase došlo k tak enormnej prevahe sudcov naklonených konzervatívnej ideológii ako nikdy predtým.

Vplyv vyššie uvedených udalostí Kongresu a občania Spojených štátov amerických akceptovali a tolerovali rovnako, ako aj rozšírenie prezidentských právomocí v rozhodovacom

proces. Vyústením tejto skutočnosti je právom často skloňované slovo unilateralizmus v prípade charakteristiky administratívy G. W. Busha. Podľa R. Neustadta (1991) primárna sila prezidenta by mala spočívať v schopnosti presvedčiť občanov o jej správnosti. Avšak vzhľadom k otvoreniu nových príležitostí a možností po nástupe do funkcie sa prezidenti uchýlia k rozhodovaniu a politike vyplývajúcej z rozšírených právomocí prezidentského úradu.

Vplyvom vyššie spomenutých udalostí sa prezidentovi už nepodarilo zabrániť poklesu vlastnej reputácie súvisiacej s neúspešne vedenou zahraničnou politikou (Dueck, 2010). Popri strate popularity samotného prezidenta G. W. Busha výrazne utrpela aj popularita Republikánskej strany, ktorá sa následne vo voľbách do Kongresu prejavila stratou majoritného postavenia v oboch komorách.

Pri komplexnom zhodnotení politiky G. W. Busha sa popri negatívach spočívajúcich v neúspešne vedenej vojny v Iraku, nedostatočných opatreniach po hurikáne Katrina, enormnému federálnemu utrácaniu a rastúcim cenám pohonných látok, objavili aj pozitíva, ktoré vyplývajú zo zlepšenia strategických vzťahov s ázijskými veľmocami typu India, Čína a Japonsko. Došlo k vytvoreniu bilaterálnych a multilaterálnych väzieb s Austráliou či Singapurom a taktiež sa zvýšila miera pomoci africkým krajinám v sociálnej, ekonomickej aj politickej oblasti. Spomenuté neúspechy sa nespájali iba s negatívnym stanoviskom a kritikou medzi americkými voličmi, ale aj v rámci samotnej americkej pravice. Výsledky prieskumu verejnej mienky poukazujú na skutočnosť, že obyvatelia považovali v danom období prezidenta G. W. Busha za jedného z najviac nepopulárnych prezidentov Spojených štátov amerických. Odvolávajú sa na výsledky Inštitútu na výskum verejnej mienky - Gallup poll vyslovilo vtedajšiemu prezidentovi nedôveru 28 percent opýtaných. Paradoxom je, že v čase bezprostredne po teroristických útokoch z 11. septembra 2001 dosahovala podpora prezidenta neuveriteľných 90 percent (Graham 2010). Rovnako čelil kritike a obvineniam zo strany ortodoxných republikánov zo zneužitia ich ideológie na presadenie vlastných politických cieľov.

V poradí tretím objektom komparácie je v súčasnosti posledný republikánsky prezident D. Trump. Pri jeho zaradení k Republikánskej

strane resp. inklinovanie ku konzervatívnym hodnotám je do istej miery indiferentné, keďže v minulosti zastával aj ideologicky opačné politické názory. Popri meniacej sa stránickej orientácii je ďalším špecifikom D. Trumpa absencia politickej skúsenosti a v konečnom dôsledku aj počas svojej prvej kandidatúry na post hlavy štátu nepredstavoval stmelujúcu osobnosť schopnú nanovo spojiť roztrieštenosť amerických konzervatívcov, keďže on sám nebol označovaný a rešpektovaný širším okruhom pravicových politikov. D. Trump nastúpil do funkcie po dvoch funkčných obdobiach demokratického prezidenta B. Obamu. Z historického hľadiska badáme veľmi často fluktuáciu politického smerovania po dvoch za sebou idúcich volebných obdobiach. Inými slovami hovoríme aj o samotnej potrebe zmeny medzi americkými voličmi po osemročnom zastávaní úradu či už demokratickým alebo republikánskym reprezentantom. Do výraznej miery dopomohlo D. Trumpovi aj zloženie Kongresu, ktoré v čase jeho administratívy bolo charakterizované väčšinou reprezentantov Republikánskej strany. Uvedená skutočnosť mu do výraznej miery dopomohla aj pri snahe o jeho odvolanie prostredníctvom mechanizmu impeachmentu, ktorý bol realizovaný dvakrát. Mechanizmus ústavnej obžaloby dáva možnosť pozbaviť (okrem iného) prezidenta svojho úradu, v danom prípade je navrhujúcim orgánom Snemovňa reprezentantov a rozhodujúcim orgánom Senát. Vzhľadom k skutočnosti, že v danom období disponovali republikáni väčšinou v Senáte, pokus o zbavenie funkcie prezidenta Spojených štátov amerických nebol úspešný. V realizácii domácej politiky sa D. Trump nelíšil od svojich predchodcov, a rovnako sústreďoval svoju pozornosť v rámci kampane na reformu zdravotníctva či školstva. V rámci zahraničnej politiky sa výraznou črtou stala agenda postavenia múru na hranici s Mexikom i celkový boj proti ilegálnej migrácii. V rámci administratívy bolo pre vtedajšieho prezidenta charakteristické nerešpektovanie resp. nevôľa uzatvárania medzinárodných dohôd či snaha o nachádzanie nových strategických partnerov z radov diktátorských režimov typu Severená Kórea. Ako uvádzame vyššie s administratívou D. Trumpa sa spája výrazná miera polarizovania spoločnosti, ktorá bola výsledkom viacerých faktorov. V prvom rade hovoríme o politikovi bez predchádzajúcej po-

litickej skúsenosti, ktorého výrazne charakterizuje aj využívanie populizmu, najmä v otázkach menšinovej politiky. V jeho (ne)prospech bola absencia podpory konzervatívcov a modifikovanie amerického konzervativizmu nie k navrhovanej lepšej aplikovateľnosti konzervatívnych myšlienok na súčasnú spoločensko-politickú situáciu, ale smerom k priblíženiu sa aktuálnej európskej vetve konzervatívneho hnutia, ktorá je charakteristická výraznou mierou nacionalizmu. V tomto kontexte je dôležité zdôrazniť dlhotrvajúcu snahu o jedinečnosť a unikátnosť, ktorú si americkí pravičiarci uchovávali a ktorá ich signifikantne odlišovala od akéhokoľvek iného konzervatívneho hnutia. Uvedená charakteristika odzrkadľuje vtedajšie ponímanie zástancov konzervatívneho hnutia, ktorí jasne deklarovali jednu zo svojich premís - Amerika nie je Európa (Nash, 2006). Nóvum predstavoval aj celosvetový boj s pandémiou, ktorú jedna z najsilnejších osobností svetovej politiky spochybňovala, čo rovnako prispelo k polarizácii americkej spoločnosti. Štýl vedenia zahraničnej politiky sa podpísal aj pod akceptáciu resp. neakceptáciu výsledku posledných prezidentských volieb, v ktorých sa nepodarilo D. Trumpovi zvíťaziť a zastávať funkciu prezidenta druhé volebné obdobie. Navyše sa s hlasovaním v Kongrese spája protest prívržencov D. Trumpa z pravicového politického spektra. Časť politických vedcov vidí v občianskych protestoch líniu iniciovanú hnutím Tea Party. Berúc do úvahy, že Spojené štáty americké považujeme za kolísku demokracie sú akékoľvek pochybnosti a následne protestné akcie proti výsledku demokratických volieb veľmi zlým príkladom pre posilňovanie demokratických princípov všade vo svete. „*Kríza demokracie je často spájaná s pojmom deficit demokracie, ktorý poukazuje na neschopnosť vládnych inštitúcií reflektovať skutočné hodnoty a presvedčenia občanov. Deficit demokracie je tak sprevádzaný nárastom nedôvery občanov v schopnosť demokratických inštitúcií riešiť reálne problémy a uspokojovať konkrétne potreby občanov. Tento stav možno charakterizovať ako aj pokles dôvery v schopnosť demokratických (vládnych) inštitúcií realizovať víziu spravodlivej spoločnosti pre všetkých jej členov*“ (Jesenko-Jesenskova, 2017, s. 211). Uvedená skutočnosť mala aj svoje reálne dopady v praktickej rovine. „*Neočakávalo sa však, že ohrozenie demokracie vzíde zvnútra demokracie samotnej, a to v krajinách, ktoré majú pomerne dlhú demokratickú tradíciu. Maďarsko sa pod vedením Viktora Orbána*

dalo na cestu neliberálnej demokracie, ešte väčším prevrpením boli výsledky plebiscitov vo Veľkej Británii a Spojených štátoch, v dôsledku ktorých došlo k odhlasovaniu vystúpenia Británie z Európskej únie a zvoleniu D. Trumpa za amerického prezidenta“ (Miňová, 2020, s. 111). Vzhľadom k vyššie uvedenej polarizácii spoločnosti a následnému neúspechu D. Trumpa a Republikánskej strany vo voľbách konštatujeme, že počas jeho funkčného obdobia sa mu nepodarilo integrovať prúdy pravice ako silnej protiváhy k Demokratickej strane. K uvedenej skutočnosti je potrebné poznamenať, že na základe výsledku prieskumov je D. Trump prezident s veľmi nízkou mierou popularity v americkej spoločnosti spomedzi skúmaných prezidentov od roku 1938, konkrétne hovoríme o 34 percentnej podpore (Jones, 2021).

Aktuálna pozícia americkej pravice

Pre súčasné pravicové spektrum je typická dlhodobá strata kompaktnosti a prílišná deľba na jednotlivé prúdy ideológie konzervativizmu. Zároveň je potrebné doplniť výraznú polarizáciu celej americkej spoločnosti, zástancov konzervatívnej politiky nevynímajúc. Je pravdou, že polarizácia rovnako nie je novým fenoménom Spojených štátov amerických, ale v rámci posledných rokov je do značnej miery viditeľná a má stále rozpoznateľnejšie prejavy. Pri detailnejšom charakterizovaní Republikánskej strany badáme viacero proti sebe stojacich prúdov, konkrétne hovoríme o libertariánoch ako zástancoch individuálnej slobody s minimálnymi štátnymi zásahmi, následne sú to paleokonzervatívci s preferovaním ideí mravnosti a poriadku. V neposlednom rade hovoríme o neokonzervatívcoch ako zástancoch silnej nacionálnej politiky Spojených štátov amerických, ktorí majú pozitívne hľadisko k intervencii krajiny a etablovaní demokracie na miestach, kde je jej to odopierané. Poslednou skupinou tvoriacu heterogenitu konzervatívnej ideológie sú už spomenutí zástancovia Tea Party, ekonomickí konzervatívci a tzv. Nová pravica. Pokým sa ekonomický konzervativizmus zameriava na preferovanie liberálnej ekonomiky a zastáva skôr odmietavé stanovisko k štátnym zásahom, Nová pravica je charakterizovaná ako náboženská pravica, ktorá sa v priebehu rokov stala aktívnou skupinou konzervatívnej ideológie v Spojených štátoch amerických (Ko-

hutiar, 1998). Zaujímavým faktom je, že v americkej spoločnosti existuje istá skupina, ktorá upriamuje pozornosť na Republikánsku stranu pred vstupom neokonzervatívcoch a Novej pravice a po ňom. „Hovorí, že v čase, keď strana bola ideologicky čistá a jednotná, bola zároveň aj nudná, nehybná a neatraktívna. Až pnutie medzi jednotlivými zložkami spektra a vnútorná opozícia prinútili stranu poctivejšie a dôkladnejšie premyslieť svoje pozície a tak vniesli do nej nový dynamizmus a novú kvalitu“ (Kohutiar, 1998, s. 66).

Dôsledky spomenutých skutočností sa premietli aj do výsledku prezidentských volieb v roku 2020, v ktorých sa republikánskeho kandidáta D. Trumpovi nepodarilo poraziť demokrata J. Bidena. Taktiež je dôležité poznamenať, že v rámci prezidentských volieb bolo vždy veľmi náročné poraziť protikandidáta po jeho prvom volebnom období a v rámci histórie prezidentských volieb v Spojených štátoch amerických ide skôr o výnimku ako o pravidlo. Jedno funkčné obdobie republikánskeho kandidáta tak naznačuje zostup politickej strany. Rovnako je potrebné poukázať aj na napätie vo vnútri Republikánskej strany, ktoré je výsledkom nesúlady medzi tradičnými republikánmi a zástancami radikálnejších názorov, ktoré sa po neakceptovaní demokratických výsledkov prezidentských volieb u vybraných republikánskych kongresmanov a D. Trumpa ešte znásobili.

Na základe uvedených skutočností môžeme tvrdiť, že jeden z kľúčových faktorov úspechu pre ďalšie prezidentské voľby a pozitívny scenár vývoja pre amerických republikánov je podmienený rekonštrukciou pravice, ktorá je sprevádzaná aktuálnou potrebou Republikánskej strany nájsť nového lídra strany, pričom pozitívne prvky politického líderstva skúmaných administratív R. Reagana, G. W. Busha a D. Trumpa môžu predstavovať potenciálny vzor, ktoré faktory je potrebné podporiť, z ktorých sa je potrebné poučiť a uvedomiť si do akej výraznej miery je pre Republikánsku stranu líderstvo dôležité.

Podľa Palmera (1986, s. 123) je politické líderstvo v prípade prezidenta definované nasledovne:

1. prezident ako reprezentant politickej inštitúcie;
2. tvorca rozhodnutí;
3. manažér v rámci rozhodovacieho procesu a v samotnom vykonávaní exekutívy;

4. politik – zahrňuje úlohu selektovania, motivovania, oceňovania i zbavovania funkcie ostatných politikov;
5. rečník.

Pri charakteristike prvého vybraného prezidenta, R. Reagana bezpochybne prevyšuje piaty aspekt spočívajúci vo vynikajúcich komunikačných zručnostiach, prezentovaných v správnom čase. Na opačnej strane v prípade druhého objektu komparácie, G. W. Busha, jednoznačne prevyšujú manažérske schopnosti. Prejavy jeho administratívy mali výraznú podobnosť s prvkami obchodného riadenia, ktoré boli odzrkadľované dôsledným kontrolovaním, direktívnym prístupom a schopnosťou vyjednávať. V prípade D. Trumpa badáme najmä aspekt samostatného vykonávania exekutívy, ale ten uvádzame v negatívnom slova zmysle, rovnako negatívne hodnotíme aj rétoriku osočovania a nerešpektovania politických kolegov na významných domácich i medzinárodných fórach.

Na základe výsledkov analýzy administratív skúmaných prezidentov je zřejmé, že politické líderstvo sa výraznou mierou podpisuje pod úspech či neúspech politickej strany. Aktuálny zostup pozície Republikánskej strany je výsledkom prílišného úzkeho vymedzenia sa ako strany finančne zabezpečeného belocha, žijúceho v usporiadanej rodine a rešpektujúceho a vyznávajúceho svoju vieru. Program pravicovej politiky pre svoj ďalší úspech musí brať do úvahy rastúci podiel latinskoamerickej populácie. Hoci na tomto mieste je potrebné brať do úvahy, že práve latinskoamerická menšina disponuje výrazným religióznym charakterom, ktorý je pre konzervatívcov viac ako príznačný. V priebehu posledných rokov je možné vo volebnom súboji medzi Republikánskou a Demokratickou politickou stranou badať novú skutočnosť, podstata ktorej spočíva v premene volieb založených na súboji hodnôt, na voľby založené na súboji o priazeň menších. Inými slovami sledujeme ako v Spojených štátoch amerických dochádza k prevahe demografického hľadiska nad ideologickým. Domnievame sa, že ústup od striktnosti typického voliča Republikánskej strany dopomôže k jej znovu oživeniu.

Za východisko zo vzniknutej situácie je možné považovať akceptáciu vyššie uvedeníh pripomienok, dôsledkom ktorých sa s vysokou pravdepodobnosťou uskutoční zvýšenie

preferencií politickej strany. Toto tvrdenie sa odvoláva na úspech administratívy R. Reagana, ktorý bol okrem iného zapríčinený prezidentovou schopnosťou presvedčiť zástupcov demokratov k odklonu od vlastnej strany. Rovnako bolo možné počas administratívy sledovať úspešné získanie si hlasov menšinového obyvateľstva, konkrétne išlo o 40 percent získaných hlasov voličov latinskoamerického pôvodu.

Republikánska strana potrebuje lídra, ktorý bude viditeľne hájiť záujmy americkej pravice, ktorej zánik nepredpokladáme vzhľadom k dlhotrvajúcej existencii dvojstraníckeho systému v Spojených štátoch amerických.

Záver a diskusia

Nadobudnuté výsledky analyzovania postavenia Republikánskej strany a premien jej voličských preferencií v kontexte vplyvu vybraných administratív prezidentov Spojených štátov amerických, prispeli k nasledujúcim záverom.

Na základe skúmania zvolených funkčných období prezidentov došlo k jasnej identifikácii konzervatívnych pilierov minimálneho štátu, vplyvu kresťanstva alebo aj intervenujúcej zahraničnej politiky vo všetkých prípadoch.

Použitím komparatívnej metódy bolo možné dospieť k stanovisku, podľa ktorého sa politické líderstvo v prezidentskej funkcii výraznou mierou podieľa na stúpaní a klesaní preferencií politickej strany. Pokým v prípade analýzy funkčného obdobia R. Reagana došlo k zisteniu, že sa jedná o charizmatického politického lídra s neopakovateľnou schopnosťou stmeliť rôznorodé názorové prúdy v rámci americkej pravice, ktorá sa následne odzrkadli- la v pozitívnej akceptácii reforiem, ale aj v samotnom zvýšení voličskej podpory Republikánskej strany, v prípade G. W. Busha takáto charakteristika absentuje. Počas jeho pôsobenia v Bielom dome bolo možné badať na jednej strane prvotný vzostup popularity prezidenta a Republikánskej strany vyplývajúci z proklamovaných konzervatívne zameraných reformných krokov v rámci domácej politiky, ale aj výrazným posilnením funkcie bezprostredne po teroristických útokoch z 11. septembra 2001. Na tomto mieste je dôležité podotknúť, že tie v dominantnej miere vychádzali z potreby existencie vedúcej osobnosti – politického lídra

schopného obhajovať a ochraňovať záujmy Spojených štátov amerických. Na druhej strane dôsledky udalostí spojené s neúspešným vedením zahraničnej politiky, najmä neúspech vo vedení vojny v Iraku, disponovali tak výrazným vplyvom, že aj napriek prvotnej snahe a popularite prezidenta zaznamenala jeho pozícia, a rovnako aj postavenie Republikánskej strany jeden z markantnejších zostupov vôbec. V rámci komparácie s posledným republikánskym prezidentom prichádzame k rovnakému záveru absencie schopnosti stmeliť rôznorodú americkú pravicu, navyše v prípade D. Trumpa hovoríme o najvýraznejšej polarizácii spoločnosti od čias občianskej vojny, ktorá je výsledkom polarizovania menšinovej politiky i spochybňovania celosvetovej pandémie.

V kontexte vyššie uvedenej analýzy, hlavné faktory vzájomného spolupôsobenia politického lídra na kompaktnosť a preferencie politickej strany, je možné považovať za kľúčové aj pre volebný úspech republikánskeho prezidentského kandidáta a renesanciu pravého politického spektra v Spojených štátoch amerických. Uvedené tvrdenie zároveň potvrdzuje hypotézu týkajúcu sa znovuzrodenia Republikánskej strany po vzore R. Reagana. Zostáva otázkou, ktorá bude zodpovedaná nasledujúcim vývojom udalostí, do akej miery dokáže republikánsky kandidát v nasledujúcich voľbách oživiť americkú pravicu.

Momentálna ideologická polarizácia krajiny predstavuje východiskový stav pre potvrdenie slov S. Huntingtona (1957), týkajúcich sa situácie charakteru konzervatívnej ideológie, ktorej miera artikulácie sa odvíja od aktuálnej spoločenskej situácie.

Úspešnosť renesancie americkej pravice bude do výraznej miery závisieť od nasledujúcich dvoch faktorov. Prvým je zloženie kabinetu etablovanými konzervatívnymi politikmi a druhý faktor spočíva vo víťazstve Republikánskej strany v oboch komorách amerického Kongresu. Následne efektívna spolupráca zložiek exekutívnej a legislatívnej moci predstavuje potenciál pre znovuzrodenie Republikánskej strany v najbližšej dekáde.

V zhode s najvýznamnejším nadčasovo platným stanoviskom A. Tocquevilla (2003), na záver potvrdzujeme platnosť tézy, že Spojené štáty americké sú laboratóriom budúcnosti ľudstva a nijaká iná krajina napriek globalizačným trendom, neovplyvňuje vývoj vo svete

v tak výraznej miere. Globalizačné procesy nemožno vnímať ako fikciu alebo teoretický koncept, práve naopak sú skutočné a existujú ako relatívne úspešne prebiehajúci proces. Zároveň majú potenciál zmeniť existujúcu realitu na základe globalizačných tokov. V tomto zmysle by vybraný jav mohol ovplyvniť transformáciu štátu i verejnej správy (Mitaľ, 2018).

Literatúra

- ABRAMOWITZ, A.: The Great Alignment: Race, Party Transformation, and the Rise of Donald Trump. New Heaven: Yale University Press 2018.
- CAMBEL, C. - ROCKMAN, B.: The Bush Presidency First Appraisals. New Jersey: Chatham House Publishers 1991.
- COHEN, M.: Modern Political Campaigns: How Professionalism, Technology, and Speed Have Revolutionized Election. Maryland: Rowman and Litterfield Publishers 2021.
- CRITCHLOW, D.: Conservative Ascendancy: How the GOP Right Made Political History. Cambridge: Harvard University Press 2007.
- DEUTSCH, K. - FISHMAN, E.: Dilemmas of American Conservatism. Lexington: University Press of Kentucky 2010.
- DUECK, C.: Hard Line: The Republican Party and U. S. Foreign Policy since World War II. Princeton: Princeton University Press 2010.
- EDWARD, Ch.: Republicans Revolution 10 Years Later: Smaller Government or Business as Usual? Washington D.C.: The Cato Institute 2005.
- EDWARDS, M.: Reclaiming Conservatism: How a Great American Political Movement Got Lost – And How It Can Find Its Way Back. Cary North Carolina: Oxford University Press 2008.
- ERIKSON, R. - TEDIN, K.: American Public Opinion Its Origins, Content and Impact. New York: Routledge 2019.
- FRIED, J.: Democrats and Republicans: Rhetoric and Reality: Comparing the Voters in Statistics and Anecdotes. New York: Algora Publishing 2008.
- FUKUYAMA, F.: Veľký rozvrat. Bratislava: Agora 2005.
- GRAHAN, J.: Bush on the Home Front: Domestic Policy Triumphs and Setbacks. Bloomington: Indiana University Press 2010.

- HAMILTON, A. - MADISON, J. - JAY, J.: Listy Federalistov. Bratislava: Kalligram 2002.
- HORNÁT, J. - KÝROVÁ, L.: America first. PRÍčiny a kontext volebného víťazství Donalda Trumpa. Praha: Karolinum 2020.
- HUDSON, Ch. - DAVIES, G.: Ronald Reagan and the 1980s: Perceptions, Policies, Legacies. New York: Macmillan Palgrave 2008.
- HUNTINGTON, S.: Conservatism as an Ideology. American Political Science Review, Vol. 51 (1957), s. 454 - 473.
- HUNTINGTON, S.: Who Are We? New York: Simon and Schuster 2004.
- JESENKO, M. - JESENKOVÁ, A.: Kríza demokratických inštitúcií a starostlivá spoločnosť In: KOZIÁK, T. (eds.): Kríza parlamentarizmu: kam kráčaš demokracia. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 2017, s. 211 - 228.
- JOCH, R.: Američtí republikáni aneb Demografický vývoj jako výzva. Mezinárodní politika, roč. XXXVI, č. 12 (2012), s. 8 - 11.
- JONES, J.: Last Trump Job Approval 34%, Average is Record - Low 41%, 2021. Dostupné na internete: <<https://news.gallup.com/poll/328637/last-trump-job-approval-average-record-low.aspx>> [16/8/2021].
- KOHUTIAR, J.: Na západ od západu. Bratislava: Caris spol. s.r.o. 1998.
- KREJČÍ, O.: Zahraniční politika USA. Praha: Professional Publishing 2009.
- KULAŠÍK, P.: Politológia. Hlohovec: Efekt Copy 2007.
- LIPSET, S. L.: Dvousečná zbraň Rub a líc americké výjimečnosti. Praha: Prostor 2003.
- MAISEL, S.: American Political Parties and Elections. North Carolina: Oxford University Press 2007.
- MCCARTNEY, N.: Polarization: What Everyone Needs to Know. New York: Oxford University Press 2019.
- MIŇOVÁ, K.: Svet informácií a Homo Politicus. Verejná správa a spoločnosť, Vol. 21, No. 1 (2020), s. 104 - 120.
- MITAL, O.: The Impacts of Globalisation Processes on the Execution of Public Administration Functions. Politické vedy: časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá, Vol. 21, No. 4 (2018), s. 96 - 117.
- NASH, G.: The conservative intellectual movement in America Since 1945. Wilmington: ISI Books 2006.
- NEUSTADT, R.: Presidential Power and the Modern Presidents: The Politics of Leadership from Roosevelt to Reagan. New York: Free Press 1991.
- PALMER, J.: Perspectives on the Reagan years. Washington D. C.: The Urban Institute 1986.
- SIDES, J. et al.: Campaigns and Elections. New York: W.W.Norton and Company 2018.
- STORNEY, W.: US Government and Politics. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd. 2007.
- STÖRIG, H.: Malé dejiny filosofie. Praha: Karmelitánske nakladatelství 2007.
- ŠKUTOVÁ, D.: Smerovanie konzervativizmu. In: KOZIÁK, T. (eds.). Voľby 2012: Kam kráčaš demokracia? Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 2013, s. 301 - 315.
- TANNER, M.: Leviathan on the Right: How Big-Government Conservatism Brought Down the Republican Revolution. Washington D. C.: The Cato Institute 2007.
- THEISS-MORSE, E. et.al.: Political Behavior of The American Electorate. California: CQ Press 2018.
- TOCQUEVILLE, A.: Democracy in America. New York: Penguin Classics, 2003.
- WAGNER, H.: The History of Republican Party. New York: Chelsea House Publishers 2007.
- WAYNE, S.: Is This Any Way to Run a Democratic Election? New York: Routledge 2019.
- WILSON, F.: The Case for Conservatism. New Jersey: Transaction Publishers 1990.

MULTI-LEVEL GOVERNANCE AS A TOOL TO REACH THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS. THE CASE OF THE RIVER TISZA.

GYULA OCSKAY

Central European Service for Cross-Border Initiatives
Budapest
Hungary
e-mail: gyula.ocsokay@cesci-net.eu

Abstract:

The author is looking for a solution to the permanent pollution of the second largest tributary of the Danube, namely the River Tisza. Every year, the floods bring along more than 100 tons of household waste from Ukraine to Hungary due to the under-developed and sometimes missing waste management system. The complexity of the situation necessitates the involvement of experts and actors of different tiers of government and different sectors. The author makes a proposal on the setting up of a three-layered platform following the multi-level governance model of the EU in order to achieve the sustainable development goals on water.

Keywords:

Cross-border cooperation, multi-level governance, River Tisza, solid waste management.

Introduction

Dimitry Ljasuk is a marketing manager, wildlife filmmaker and environmental activist of Ukrainian-Hungarian origin. In 2021 he released a documentary movie titled *"In the name*

*of the River Tisza"*¹ which follows the route of household waste from the Carpathian Mountains in Ukraine to the Black Sea. Mr Ljasuk is delighted by the river and he previously produced several movies presenting its beauty. His commitment to preserve the natural values of the Tisza insisted him to unfold the origins of the waste pollution faced with along the Hungarian section of the river.

The documentary movie gives a comprehensive overview on the complexity of the reasons resulting in the devastating effects of pollution, from the lack of environmental consciousness and the shortages of solid waste management to moderate financial capacities and the missing platforms of international coordination (Tóth, 2020).

In my article, first, I give a brief overview on the challenge, namely the phenomena related to solid waste pollution experienced along the River Tisza since 2004 and I present the current general conditions of waste management in the Transcarpathian Region, the major pollutant. Second, I make a proposal how to abolish the

¹ The movie, which is seen as a dramatic cry for help, is available on Youtube with English, German, Ukrainian, Romanian, Slovak, Serbian, Hungarian and Russian subtitles:
<<https://www.youtube.com/watch?v=meZAnuJWcZc>>.

above phenomena, in the light of the global and EU goals of sustainability and by applying the achievements of European cross-border multi-level governance.

The challenge: more than 100 tons of solid waste floating on the River Tisza every year: Permanent waste emergency along the River Tisza

Since 2004, every year, floods transport great quantities of solid waste to Hungary from Romania and, mainly, from Ukraine. According to statistics, the highest level of pollution can reach volume of 500 PET bottles per minute coming down by the river (Báthory, 2020). Each flood transports several dozens of tons of waste from Ukraine to Hungary. The yearly budget of collecting and transporting the waste burdens the Hungarian budget with more than HUF 120 million (approximately EUR 340 thousand) (Bihari, 2021).

In 2018 and 2019, the Hungarian government invested HUF 1.3 billion (nearly EUR 4 million) in the development of a monitoring and disaster management system. The system includes three cameras placed in Ukraine and one in Hungary registering the situation along the Tisza which enables the water management authorities to be prepared for emergency cases. Furthermore, four mobile riverbed locks have been settled which are used for closing the path to floating items and to extract them. At the same time, the system is dysfunctional in the cases of highest water (above 600 cm), so it should not be considered as the final solution (Tompos, 2021).

In addition, since 2013 (based on the initiative made by another wildlife filmmaker, Attila Dávid Molnár) every year more and more volunteers are involved in the so-called PET Kupa (PET cup) actions when several tons of waste are collected from the Tisza and its tributaries. The actions are organised in a way which provides an unforgettable experience for the participants who are invited to construct their boat used during the collection and who can participate in diverse cultural and awareness raising side-events. The services of the organisers are also available for team building purposes. The fact that 60 % of the collected

items are later recycled² (Bihari, 2021) underlines the gravity of the pollution.

On the other side of the border, the Clean Transcarpathia Movement organises waste collecting actions sporadically with the involvement of volunteers.

Obviously, neither the provisional riverbed locks, nor the enthusiasm of the volunteers may offer the solution to the problem which stems from the underdeveloped and, sometimes, missing household waste management system in the Transcarpathian Region.

Conditions of waste management in the Transcarpathian Region

Waste management in Ukraine is ruled by the law "On waste" of 05. 03. 1998 No. 187/98-BP which defines the responsibilities of the different tiers of (self-)government, assigning the local authorities to carry out the collection, disposal, neutralisation and processing of waste generated by the households; the organisation of separation; and the elimination of unauthorised dumps – based on a local waste management plan (Tisza EGTC, 2019). In 2017, the Cabinet of Ministers of Ukraine issued the order on *National Waste Management Strategy in Ukraine until 2030*, which had been drafted with the support of the EU (EC, 2021a) and which is fully aligned with the commitments of Ukraine stipulated in the Association Agreement³ (EU, 2014), the Basel Convention and the relevant EU Directives.

In 2012, the Council of the Transcarpathian Region adopted the regional waste management strategy for a term of 15 years envisaging the construction of four waste management plants. In 2018, the Tisza EGTC drafted a new strategy which summarises the steps to be taken until 2030.

All this means that the intentions of the national and regional authorities are clear: to adapt the Ukrainian waste management system to the EU requirements and to create the frameworks therefor. Still, the situation in the catchment area of the River Tisza is alarming. Nearly 100 settlements (mainly in the mounta-

² For more details, please visit the website of the initiative: <<https://petkupa.hu/eng/>>.

³ See especially Article 361 and the Annex XXX attached to the agreement prescribing the adoption of the 2008/98/EC Regulation on waste (EU, 2014).

inous areas) – which represents 18 % of the total regional population – completely lack any forms of waste management services (Bihari, 2021). Based on the traditional waste management practices of the local citizens, those components which cannot be *in-situ* recycled, are buried, combusted or thrown into the creeks and rivers. But, unlike previous centuries, these components are made of plastic, they are not organic anymore (ITRBMP, 2019; Németh Sz. – Nyilas – Bódey, 2021). If the services are available, sometimes, the social conditions of households do not make them possible to afford to pay for the existing services (ITRBMP, 2019, p. 37).

The rate of recycling in the Transcarpathian Region is dramatically low (0,1 %), the lowest in Ukraine. Overwhelming part of the collected household waste is deposited in dumps, more than 90 % of which do not meet the European standards; furthermore, 40 % are overloaded (Tisza EGTC, 2019, p. 18, 26). According to unofficial estimations, more than 170 illegal dumps are found in the region (Veczán, 2021). Separation is in an embryonic level and it is managed by volunteers introduced also by Ljasuk's movie (Tóth, 2020). Statistics show that, unlike other regions in Europe and even in Ukraine, the largest part (74,7 %) of solid waste is produced by the households – not by the industry (Tisza EGTC, 2019, 19). On the one hand, this phenomenon mirrors the economic weakness of the region. On the other hand, it highlights the personal responsibility of the citizens for the prevention of the natural values. At the same time, it is also clear that the abolishment of the current practices presupposes the active engagement of regional, national and EU level authorities as well.

The solution: with multi-level governance for European waste management in Transcarpathia: The EU policy framework

The challenge introduced above is not a regional problem: the River Tisza is the second largest tributary of the Danube, therefore the pollution (as it is shown in Ljasuk's movie) has an impact upon the environmental conditions of four EU member states (Hungary, Slovakia, Romania and Bulgaria) and one candidate country (Serbia) before the Danube flows into the Black Sea. Furthermore, in the Association

Agreement, Ukraine made the commitment to adapt the waste management measures defined by relevant EU directives. It means that EU policies provide adequate frames for responding the challenge.

In our case, the most relevant legal documents are the Water Framework Directive (EU, 2000) which calls the member states “to adopt measures to eliminate pollution of surface water” (Preamble (45)) and to ensure “the highest ecological and chemical status” thereof; as well as the Waste Framework Directive (EU, 2008) according to which the member states have to “take measures to encourage the options that deliver the best overall environmental outcome” in compliance with the so-called *waste hierarchy* (prevention, preparing for re-use, recycling, other recovery, disposal) (Art 4). Accordingly, the application of the waste hierarchy pyramid foresees that the disposal of waste (which is the business-as-usual way of waste management in the Transcarpathian Region) should be considered as the ultimate solution – if re-use is impossible.

Most recent EU policy documents refer to the fact that pollution does not respect state and EU borders especially in the case of surface water. In harmony with the Sustainable Development Goals defined by the United Nations Organisation the Communication on the European Green Deal (EC, 2019) and the Zero Pollution Action Plan (EC, 2021b) stipulate the necessity of international cooperation – putting special emphasis on the closest neighbours of the EU. According to the European Green Deal: “The ecological transition for Europe can only be fully effective if the EU's immediate neighbourhood also takes effective action. Work is underway on a green agenda for the Western Balkans. The Commission and the High Representative are also envisaging a number of strong environment, energy and climate partnerships with the Southern Neighbourhood and within the Eastern Partnership.” (EC, 2019, p. 20) The cooperation principle is articulated similarly in the Zero Pollution Action Plan: “The EU will thus promote the zero pollution ambition for a toxic-free environment in its external action, including its Green Deal diplomacy and investments, providing expertise and financial resources to scale up international partnerships and action in and with third countries. In line with the most recent policy

and regional strategies, the EU will closely co-operate with *enlargement partners and our closest neighbours* in the South and the East...” (EC, 2021b, p. 18; emphasis in original).

Accordingly, the European Union aims at providing aid in expertise, capacity building, awareness raising and funding in order to protect biodiversity and people’s health and well-being, as well as to ensure safe access to clean drinkable water for everyone.

Besides, the above documents highlight the importance of the engagement of a wide set of actors. The Waste Framework Directive envisages the involvement of the public in the design and implementation of the local/regional waste management plans (EU, 2008, Art (31)). The Water Framework Directive enables the European Parliament and the Council “to adopt specific measures against pollution of water” (EU, 2000, Art (16)). Similarly, the Green Deal authorises the Commission to launch capacity building activities in order “to facilitate grassroots initiatives on climate change and environmental protection” (EC, 2019, p. 22). Clearly, the responsibility for the achievement of the sustainable development goals is spread among the different tiers of European governance (vertically) and the diverse set of stakeholders (horizontally). This spread of responsibility makes possible and necessary the application of the model of multi-level governance.

The model: cross-border multi-level governance (MLG)

The concept of MLG was introduced by Gary Marks at the beginning of the 1990s (Marks, 1993). Marks developed his MLG theory within the interpretational horizon of the neofunctionalist-neorealist debate targeting the institutional future of the EU and he criticised both approaches because they “cannot come to grips with the most salient and novel characteristic of [...] the mobilization and empowerment of subnational governments” (Marks, 1993, p. 407). In his view, multi-level governance should be considered as “a system of continuous negotiation among nested governments at several territorial tiers” (Marks, 1993, p. 392), namely: supranational, national, regional and local ones. Ansell and Torfing (2016, p. 7) interpret the MLG in a very similar way, namely

as “an open method of coordination”. In this perspective, MLG is deeply rooted in the principle of subsidiarity (Hooper, 2004; Vegge-land, 2004; CoR, 2009) and local autonomy (Stoker, 1998).

This early version of MLG theory was mainly criticised because it did not take non-state actors into account, i.e. it disregarded the horizontal aspect of governance (Bache, 2016). This aspect has been included in the MLG concept in parallel with the development of the theory on “good governance” introduced in 1992 by the World Bank. The original aim of the “good governance” model was to create a system of indicators measuring democracy and transparency by which the guarantee of refund can be provided (Chhotray-Stoker, 2009; Bevir, 2013; Ansell-Torfing, 2016). At the end of the 90’s, the reforms triggered by Romano Prodi targeted the adoption of good governance principles to the EU. These principles were summarised in the White Paper on Good Governance including openness, participation, effectiveness, accountability and coherence (EC, 2001) as the corner stones of the model.

Accordingly, in their work published in the same year, Hooghe and Marks (2001) differentiated between two types of MLG: one which respects the administrative grids and the (non-overlapping) jurisdictions of the different level authorities; and another one, where the jurisdictions may overlap. The cross-border aspect comes into play in the latter case, especially thanks to the cross-border territorial governance solutions (Barca, 2009) developed by the Council of Europe (since the adoption of the Madrid Outline Convention) and the European Union (especially by the European Grouping of Territorial Cooperation, the EGTC which, beside macro-regions, is mentioned in the White Paper on Multi-level Governance as a territorial governance tool (CoR, 2009)). The role of (cross-border) regional governance is underlined by the “deficits of national coordination” (Ulrich, 2021, p. 61). To put it differently: cross-border governance has the mission to respond the shortages generated by the nation-state confines and competences. National administration and civil servants used to limit their actions to the state borders which makes impossible to tackle those phenomena which cross these borders.

Hooghe and Mark's study also paved the way for the development of the horizontal dimension of MLG – called by Ulrich as the 'participatory turn' (2021, p. 65). It means that non-state and non-governmental actors (i.e. representatives of different interest groups such as entrepreneurs, NGOs, CSOs, etc.) are also involved in decision shaping and decision making processes.

Today, MLG includes both the vertical and horizontal dimensions of governance as guarantees of good governance. This normative aspect of governance enables to make decisions at the level where the competences are delegated, and with the involvement of those who are the most affected by the decision.

Proposal on a MLG platform for better coordination of waste management across the border

Cross-border multi-level governance always raises additional problems compared to MLG set at national level, such as administrative differences (differences between the administrative grids and the share of competences), legal barriers (the rules are aligned with national traditions, the set of institutions and the national constitutions), cultural-linguistic diversity, mental and affectual controversies oftentimes fed by past conflicts, etc. As a consequence, the construction of cross-border governance platforms always requires to make further efforts and precautions and to apply innovative tools guaranteeing the *continuous negotiation* defined by Marks.

The complexity of the cross-border challenge has been analysed by the experts of 35 water management organisations of 12 countries as early as 2005-2007, within the framework of the FLAPP project⁴ focusing on cross-border flood management. The analytical study summarising the results of the project listed the solutions below to overcome the difficulties generated by the borders (Swanenvleugel-Laninga-Busch, 2007, p. 13 – 18):

- Empower regional/local water managers
- Involve local and regional stakeholders

- Increase public participation and awareness
- Create adequate legal arrangements
- Include the insurance industry in flood management
- Involve the decision-makers from the beginning
- Explore mutual benefits and coordinating flood management policy goals
- Agree on standards for model and calculation outputs
- Promote cross-border exchange and informal communication
- Build confidence: start cooperation at project level and improve cooperation in step-by-step processes
- Recover costs of flood management services
- Explore additional financial resources for regional flood management services
- Introduce regional cross-border finance mechanisms.

When designing an (inter)institutional solution for cross-border waste management, one will face similar challenges.

Table 1 The MLG model of cross-border waste management along the River Tisza

STEERING COMMITTEE	<i>Members:</i> national authorities of water and environmental issues (UA, HU, SK, RO), representatives of DG NEAR and DG ENVI (EU) and the CEGG (CoE), regional authorities (UA, HU, SK, RO)
	<i>Mission:</i> coordination, decision shaping, decision making, monitoring
MANAGING COMMITTEE	<i>Members:</i> experts of national and regional authorities of waste and water management, CB structures, service providers
	<i>Mission:</i> planning, fundraising, project development and management
TISZA WORKING GROUP	<i>Members:</i> regional authorities, CB structures, NGOs and CSOs, external experts (scholars) and local leaders, etc.
	<i>Mission:</i> information provision (in both directions), dissemination, awareness raising, capacity building, surveys, needs assessment, volunteering actions

Source: Author's own elaboration.

Table 1 shows that, as a minimum requirement, the governance model includes three bodies. The *Steering Committee* is designed to

⁴ Flood Awareness and Prevention Policy in border areas: Joint approach to cross-border flood management. Practical solutions to improve cooperation in border regions.

coordinate the whole process. The aim is to create appropriate conditions in the field of waste management in the territory of the Transcarpathian Region. This mission is not restricted to the above-mentioned household waste collection and recycling activities but also includes the upgrading and completion of the outdated waste water treatment system, as well as the management of hazardous waste and further critical emergencies (e.g. the collapsed salt mines in Solotvyno or the abandoned industrial areas inherited from the communist era where the soil – and so groundwater – can be contaminated). Accordingly, the Steering Committee should involve all those agents who may have an influence on the necessary developments in a comprehensive way: the relevant national authorities of Ukraine and the neighbouring countries impacted by the water pollution and the regional authorities of the border region playing an important role in the field of waste management in each country. The harmonisation of the steps to be taken with the Association Agreement and the evolving EU standards can be guaranteed by the presence of the representatives of the DG NEAR and DG ENVI (and, perhaps the EU Civil Protection Mechanism). The involvement of the EU level is also inevitable from the point of view of funding and the control over the utilisation thereof. The Centre of Expertise of Good Governance of the Council of Europe has been playing a decisive role both in the administrative reform of Ukraine and the capacity building of the local / regional authorities. The centre may facilitate the implementation of capacity building and awareness raising activities without which the system will not be operational.

Taking the complexity of the structure into account, the Steering Committee should hold its meetings once a year when the necessary decisions are made, and the monitoring of the processes can be carried out.

The “everyday work” would be performed by the *Managing Committee* involving delegated experts of the national water and waste management authorities, the waste service providers which are currently present in the Transcarpathian Region and the existing cross-border structures (i.e. the Carpathian Euroregion and the Tisza EGTC for now). The Managing Committee would be in charge of preparing

the annual meetings of and executing the decisions made by the Steering Committee; coordinating the planning and fundraising activities; as well as the development and the implementation of projects. The Tisza EGTC as the most advanced form of cross-border multi-level governance could offer the office for the activities of the committee and coordinate its work.⁵

Finally, with a view to ensuring citizens’ engagement and the participatory aspects of MLG, the representatives of the regional authorities, the cross-border structures, the interested NGOs and civil society organisations, scholars and local leaders could take part in the activities of the Tisza Working Group. The main mission of the working group is to inform the decision makers on the situation and the needs at local level and to realise awareness raising actions among the local citizens in order to change their in-door (and out-door) waste management habits.

The three quasi-organs of this MLG model should act in a synergetic way, complementing each other’s competences and capacities. The harmonised cooperation both vertically and horizontally can guarantee that the alarming situation along the River Tisza is eliminated and the sustainable development goals are achieved.

Conclusion

In my article I wanted to draw the attention to the complexity of the reasons resulting in the terrifying pictures published by the journals following each flood on the River Tisza. These pictures represent a dramatic situation and generate sentiments to many people. However, the abolishment of the causes of these phenomena necessitates a broad coalition of stakeholders representing different tiers of government and different sectors. Without the implementation of the multi-level governance model developed by the EU, the pictures to be taken in 10 years will generate the same sentiments to many people. Finally, we should hear now the cry for help of the River Tisza.

⁵ In the time of the publication of this article, the Tisza EGTC is managing two larger projects with the aim to construct the first solid waste treatment plant in the Transcarpathian Region and to analyse the underground processes in the collapsed salt mines in Solotvyno.

References

- ANSELL, C. – TORFING, J.: Introduction: Theories of governance. In: ANSELL C. – TORFING, J. (eds.): *Handbook on Theories of Governance*. Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing 2016, p. 1 – 17.
- BACHE, I.: Multi-level governance in the European Union. In: ANSELL C. – TORFING, J. (eds.): *Handbook on Theories of Governance*. Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing 2016, p. 628 – 641.
- BARCA, F.: An agenda for a reformed Cohesion Policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report, 2009. Available on the internet: <https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf> [15/11/2014].
- BÁTHORY, R.: Ukrán műanyagba fullad bele a magyar Tisza (Hungarian Tisza gets drowned in Ukrainian plastics), 2020. Available on the internet: <<https://www.szabadeuropa.hu/a/ukran-roman-szemet-muanyag-tisza/30990796.html>> [26/09/2021].
- BEVIR, M.: *A Theory of Governance*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press 2013.
- BIHARI, D.: Mi vagyunk Kárpátalja szemetese (We are the dustbin of Ukraine), 2021. Available on the internet: <<https://24.hu/tudomany/2021/02/21/tisza-szemet-karpatalja-muanyag/>> [26/09/2021].
- CHHOTRAY, V. – STOKER, G.: Introduction. In: CHHOTRAY, V. – STOKER, G. (eds.): *Governance Theory and Practice. A Cross-Disciplinary Approach*. London-New York: Palgrave Macmillan 2009, p. 1 – 15.
- EUROPEAN COMMISSION: A White Paper on European Governance. COM(2001) 428 final, 2001. Available on the internet: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52001DC0428>> [09/06/2012].
- EUROPEAN COMMISSION: Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. COM(2019) 640 final, 2019. Available on the internet: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640>> [26/09/2021].
- EUROPEAN COMMISSION: Answer given by Mr Sinkevičius on behalf of the European Commission (24. 6. 2021). P-002387/2021. Available on the internet: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2021-002387-ASW_EN.pdf> [26/09/2021].
- EUROPEAN COMMISSION: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Pathway to a Healthy Planet for All EU Action Plan: 'Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil'. COM(2021) 400 final, 2021. Available on the internet: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0400&qid=1623311742827>> [26/09/2021].
- EUROPEAN COMMITTEE OF THE REGIONS: The Committee of the Regions' White Paper on Multilevel Governance. CdR 89/2009 fin, 2009. Available on the internet: <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3cba79fd-2fcd-4fc4-94b9-677bbc53916b/language-en>> [15/11/2014].
- EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL: Directive 2000/60/EC of the European Parliament and the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy, 2000. Available on the internet: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32000L0060>> [26/09/2021].
- EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL: Directive 2008/98/EC of the European Parliament and the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives, 2008. Available on the internet: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32008L0098>> [26/09/2021].

- content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0098> [26/09/2021].
- EUROPEAN UNION: Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, 2014. Available on the internet: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0529%2801%29>> [15/10/2019].
- HOOGHE, L. – MARKS, G.: Types of Multi-Level Governance. European Integration online Papers (EIoP), Vol. 5, No. 11 (2001). Available on the internet: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=302786> [14/03/2018]
- HOOPER, B.: Ontologizing the borders of Europe. In KRAMSCH, O. – HOOPER, B. (eds.): Cross-Border Governance in the European Union. Abingdon – New York: Routledge 2004, p. 209 – 229.
- Integrated Tisza River Basin Management Plan – Update 2019. Final Draft ver. 7 - 27 August 2019. Available on the internet: <http://www.icpdr.org/main/sites/default/files/nodes/documents/updated_itr bmp_2019.pdf> [26/09/2021].
- MARKS, G.: Structural Policy and Multilevel Governance in the EC. In CAFRUNY, A. – ROSENTHAL, G. (eds.): The State of the European Community. New York: Lynne Rienner 1993, p. 391 – 410.
- NÉMETH Sz., P. – NYILAS, G. – BÓDEY, J.: Ahonnan a Tisza tisztán indul és műanyaggal érkezik (From where the Tisza springs clean and arrives with plastic), 2021. Available on the internet: <<https://telex.hu/foto/2021/03/28/karpat-alja-ukrajna-fotok-szemet-hulladek-pet-palack-szenyez-es-kornyezetvedelem>> [26/09/2021].
- STOKER, G.: Governance as theory: five propositions. International Social Science Journal, Vol. 1998, No. 50 (1998), p. 17 – 28.
- SWANENVLEUGEL, B. – LANINGA-BUSCH, A.: Flood Awareness and Prevention Policy in border areas: Joint approach to cross-border flood management. Practical solutions to improve cooperation in border regions. Paper for the INBO 7th World General Assembly, 2007. Available on the internet: <<https://www.riob.org/en/file/259663/download?token=oz3e4J-w>> [10/09/2021].
- СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДО 2030 РОКУ (Waste Management Strategy of the Transscarpathian Region until 2030). Кішварда / Ужгород: ЄОТС ТИСА (Tisza EGTS), 2019.
- TOMPOS, Á.: Visszavitték Ukrajnának a tiszai szemetet, rendőrök igazoltatták őket (They transported back the waste of Tisza to Ukraine and became questioned by policemen), 2021. Available on the internet: <<https://hang.hu/belfold/visszavitték-ukrajnának-a-tiszai-szemetet-rendorok-igazoltattak-oket-123085>> [26/09/2021].
- TÓTH, J.: Honnan hozza a Tisza ezt a rengeteg hulladékot? (From where does the River Tisza bring this large amount of waste?), 2020. Available on the internet: <<https://www.turistamagazin.hu/hir/honnan-hozza-a-tisza-ezt-a-rengeteg-hulladekot>> [26/09/2021].
- ULRICH, P.: Participatory Governance in the Europe of Cross-Border Regions. Cooperation – Boundaries – Civil Society. Baden-Baden: Nomos, 2021.
- VECZÁN, Z. Kelet felől jön a szenny a Tiszába (Dirt is coming from the East into the River Tisza). Mandiner, Vol. 3, No 8 (2021). Available on the internet: <https://mandiner.hu/cikk/20210224_kelet_felol_jon_a_szenny_a_tiszaba> [26/09/2021].
- VEGGELAND, N. (2004): Post-national governance and transboundary regionalization. Spatial partnership formations as democratic exit, loyalty and voice options? In KRAMSCH, O. – HOOPER, B. (eds.): Cross-Border Governance in the European Union. Abingdon – New York: Routledge, p. 157 – 170.

UKRAINIAN-SLOVAK RELATIONS MILESTONES IN THE CONTEXT OF THE EU-UKRAINE ASSOCIATION AGREEMENT

MYROSLAVA LENDEL

Department of the Political Science and Public Administration
Uzhhorod National University
Ukraine
E-mail: myroslava.lendel@uzhnu.edu.ua

Abstract:

The article deals with the areas of Ukrainian-Slovak relations, in which changes took place under the influence of the EU-Ukraine Association Agreement provisions and the tendencies in the development of the bilateral relations in new institutional and geopolitical conditions. The conclusion is made that institutional environment between Kyiv and Brussels, which began to form in 2014 with the beginning of the signing of the Association Agreement has the significant influence on the development of bilateral diplomatic, economic, trade relations, migration trends of Ukrainian citizens to Slovakia. More attention has to be paid to the practical convergence of socio-economic development of border territories and the stimulation of the cross-border practices of local communities, the support of business and public bilateral initiatives and projects.

Keywords:

Association Agreement, cross border cooperation, European integration, Slovakia, Ukraine.

Introduction

In Central Europe bilateral relations between the states that are on the different stages

of system transformation and European integration, one of which is ahead of the other in terms of system transformation and mode of the European integration, are significantly influenced by the factor of the institutional and legal framework governing their relations with the European Union. In the case of Ukraine and neighboring Slovakia, in addition to traditional cultural ties, the trajectory of parallel historical development after World War II, partial copying by Kyiv of some successful reforms in Slovakia during the 2000s, such influence has the Association Agreement between the European Union and Ukraine (AA) which was signed in 2014 and entered into force in full in 2017.

The purpose of this article is to analyze areas of Ukrainian-Slovak relations, in which changes took place under the influence of the provisions of the EU-Ukraine Association Agreement, and the tendencies in the development of the bilateral relations in new institutional and geopolitical conditions. We assume that after 2014-2017 new opportunities for bilateral relations between Ukraine and Slovakia have emerged in the field of economic, energy, cross-border projects, and the revival of cross-border mobility. Their effective use is hampered by Kyiv lack of a strategic vision for relations with Bratislava, institutional and human capacity to implement cross-border ini-

tatives, "Russian" gas blackmail, and limited decision-making by national capitals in terms of EU membership or association.

In order to achieve the aim of the study and confirm or refuse the author's hypothesis, it is necessary:

- 1) to highlight the main areas of bilateral cooperation between Ukraine and Slovakia, which were influenced by the Association Agreement;
- 2) determine, using the official data, the dynamics of development of relations in different fields after 2014-2017;
- 3) formulate, on the basis of expert assessments and own author's judgments, successes and obstacles that hinder the development of relations between Kyiv and Bratislava, in particular in the context of Ukraine's European integration ambitions.

Assesment of Ukraine's implementation of Association Agreement with EU

Speaking in the language of numbers, the implementation of AA norms, which is de facto an indicator of the Ukraine's Government's European integration activities, does not look very optimistic. In particular, according the dynamics that have been recorded by the governmental information and analytical system for monitoring the implementation of the AA "Pulse of the Agreement" the overall progress during 2017 was estimated at 73 %. In 2018 the overall level of completion of tasks reached only 70 %. In 2019, the implementation slowed to 61 % and even decreased in 2020 to 40 %.¹The Report of the European Commission and the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy on the state of implementation of AA between Ukraine and the EU also noted the negative trends that have formed over the past. In addition to objective factors that have hampered cooperation, including cross-border, such as restrictions imposed by Covid 19, Ukraine, according the mentioned above document, is also strengthening its protectionist and non-AA-compatible policies to

address economic problem.² It was noted the need for progress, in addition to the rule of law, also in the energy sector, which – we note – is an important field of interaction with Slovakia.

In independent reports, in particular, in document prepared in 2020 by the Razumkov Centre, it is noted that under the Presidency of Volodymyr Zelensky in some degree were maintained the previous positive trends, as well as gains, in mutual relations with EU achieved during the Presidency of Petro Poroshenko. First of all it is worth to mention:

- a) modernising the partnership's regulatory framework with the initiation of dialogue on updating of the AA;
- b) developing trade and economic cooperation;
- c) ensuring irreversibility of the European course, as enshrined in the Constitution of Ukraine;
- d) preserving political and diplomatic solidarity and economic support in the face of Russian aggression.

At the same time, experts note that the implementation of AA is hampered by a complex of adverse factors, some of which are traditional, and some have arisen over the past two years. Among the main ones are corruption and the incompleteness of judicial reform, and what is even more important – the lack of a strategic view agreed by Kyiv and Brussels on the prospects of mutual relations. Currently the future of the EU-Ukraine relations focuses entirely on the implementation of the Agreement and its updating. This approach, for all its significance, is in fact a short-term perspective from the point of Kyiv. It is symbolic that it was in Bratislava in September 2020 that Presi-

¹ Puls Uhody Monitorynh realizatsiji plany zakhodiv z vykonannya Uhody. Available on the internet: <<https://pulse.kmu.gov.ua/ua/a/year/2020>>.

² Joint Staff Working Document Association Implementation Report on Ukraine, European Commission, High Representative of the Union For Foreign Affairs and Security Policy, Brussels, 27. 11. 2020 SWD (2020) 329 final. Available on the internet: <https://eeas.europa.eu/sites/default/files/2020_ukraine_association_implementation_report_final.pdf>.

dent Zelensky stated that Ukraine want to get a clear membership perspective from the EU.³

Not surprisingly that at the 22nd EU-Ukraine Summit in October 2020, Ukraine and the EU agreed to start the AA renewal process in 2021 to create conditions for gradual integration into the EU internal market with its four freedoms: movement of capital, goods, services and citizens. In particular, Ukraine has proposed a closer association in the areas of the Digital Single Market and the European Green Deal.⁴

Development of diplomatic relations between Ukraine and Slovakia in the context of the military conflict with Russia and Kyiv European inspirations

To understand the direction in which Ukrainian-Slovak relations have evolved after 2017, it is necessary also to evaluate the general atmosphere of relations between Kyiv and Bratislava, which has developed with the establishment of their independence. There are no territorial or historical claims between the two countries, as well as problematic issues. Slovakia consistently supports Ukraine, and this assistance has political, economic and humanitarian components. Bratislava support is palpable in the issue of Ukraine's territorial integrity and independence, which is expressed by joint statements/declarations of the EU, UN, OSCE. In particular, Slovak Republic co-authored two UN resolutions – a 2014 resolution condemning Russia's aggression against Ukraine, as well as a 2016 resolution condemning human rights violations in Crimea. Slovakia adheres to the consolidated position of the EU on lowering the level of development of relations with the Russian Federation and condemning Russian aggression against Ukraine, in particular, each time supporting the EU's re-

strictive measures against the aggressor (Bench, 2020).

Slovakia has consistently supported Ukraine's European integration course, in particular, actively facilitated the signing of the AA between Ukraine and the EU and was one of the first to ratify this Agreement (in September 2014). During its Presidency of the EU Council in 2016, Slovakia supported Ukraine in granting a visa-free regime for its citizens, namely, it proposed a mechanism for regime suspension, which was approved by the EU institutions. Slovakia also supports the further expansion of the free trade zone between Ukraine and the EU by expanding access to the European market for key Ukrainian export goods (Bench, 2020). Taking into account the role of Bratislava in the transit of Russia's gas to Europe, traditional usage by the part of political parties of the pro-Russian and anti-EU rhetorics, one can agree on the characteristic of Bratislava's foreign policy towards Kyiv, which was proposed by Slovak experts: "Slovakia attempts to find a balanced approach to deny Russia's revisionist policy, assist Ukraine, preserve regional security, and enhance its own interest" (Ukraine-Slovakia Relations: Developing a True Strategic Partnership?).

The importance of bilateral relations is evidenced by the fact that in 2019 the newly elected President of the Slovak Republic Zuzana Čaputová chose Ukraine as one of the states that was visited just after after being elected to office, having also met with "young" President Volodymyr Zelensky. The culmination of political contacts between Ukraine and Slovakia during past two year was the official visit of the President Zelensky to the Slovak Republic on 23-24 September, 2020 during which he met with the President Čaputová, Prime Minister Igor Matovič and the President of the National Council Boris Kollar.⁵ President of Ukraine stressed on the increase of the trade turnover between two countries and made the conclusion that this is certainly facilitated by the norms and provisions of the Deep and

³ Interview of the President of Ukraine to the Slovak economic media outlet *Hospodárske noviny*, September 23, 2000. Available on the internet: <<https://www.president.gov.ua/en/news/intervyu-prezidenta-ukrayini-slovackomuekonomichnomu-vidann-63881>>.

⁴ Šefčovič v Kyjeve dohodol partnerstvo Únie a Ukrajiny v oblasti kritických surovín a batérií. Available on the internet: <<https://euractiv.sk/section/klima/news/sefcovic-v-kyjeve-dohodol-partnerstvo-unie-a-ukrajiny-v-oblasti-kriticky-ch-surovin-a-baterii>>.

⁵ Politické vzťahy, 28. október 2020. Available on the internet: <<https://slovakia.mfa.gov.ua/sk/spolupraca/politicke-vztahy>>.

Comprehensive Free Trade Area with EU (DCFTA) as the integral part of AA.⁶

At the same time, the sustainable presence of Russian discourse in the Ukrainian-Slovak relations is evidenced by Kyiv's justified sharp reaction in early March 2021 to the unsuccessful joke of Prime Minister Igor Matovič about the possible transfer of "Subcarpathian Rus" (modern Transcarpathian region of Ukraine) to the Russian Federation as the payment for the supply of Sputnik V vaccine. Mr. Matovič was forced to apologize for his fault: "Slovakia's position on the territorial integrity of Ukraine has always been very clear. Respect for international law is mandatory".⁷ Ironically, the political crisis that was formed in connection with the supply of the Russian anti-Covid-19 vaccine to Slovakia led to the resignation of the mentioned above Prime minister.

Ukrainian-Slovak relations, in the European context and in cross-border dimensions, have also developed in the format of regional and subregional international organizations. Slovak representatives are stressing on the importance of Eastern Partnership (EaP) where Ukraine plays flagman role. That is why Slovakia is proposing to draw up a plan of concrete measures to increase the security and resilience of Eastern neighbors. This was stated by the State Secretary of the Ministry of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic Martin Klus in February 2021 during the consultation of representatives of the Visegrad Group (V4) on the future of the EaP.⁸

Impact of the Association Agreement on the bilateral trade turnover

The trade relations between Ukraine and the Slovak Republic are very changeable during the whole period that is under research. The continuation of the upward trend in the total trade turnover during three last years demonstrated the recognized by both sides need for the improvement of their economic cooperation. The trade relations between Kyiv and Bratislava can be divided into four periods: the first one from the year 2004 till 2008 (upward), the second one – from 2009 till 2011 (upward), the third one – from 2013 till 2015 (downward) and the fourth one is from the year 2016 till 2020 (upward), that is till the end of the time frame under analysis.

Despite the political support of Bratislava, the basis for the development of relations with Kyiv in recent years is formed by the economic interests, including trade. According to the results of the 2018 the Slovak Republic was among top 20 trade partners of Ukraine with the total trade turnover of more than USD 1.5 billion. It should be stated that the structure of the Ukrainian exports of goods to Slovakia was dominated by the deliveries of ores, slag and ash (39 %), electric machinery (17.1 %), organic chemicals (8.3 %), meat and by-products (6.9 %) and ferrous metals (6.4 %). At the same time the structure of the goods imported into opposite direction was represented by land transport (22.6 %), nuclear reactors, boilers, machinery (11.4 %), ferrous metals (11 %), plastics, polymeric materials (7.5 %). In the frame of services Ukraine exported transport, business, material processing services, telecommunication, computer and information services, and the same were dominating services exported from Slovakia to Ukraine (Kiforenko, 2020).

⁶ FTA between Ukraine and the EU contributes to high trade turnover with Slovakia - Volodymyr Zelenskyy. Available on the internet: <<https://www.president.gov.ua/en/news/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes-spriyaye-visoki-57321>>; <<https://euractiv.sk/section/obrana-a-zahranicie/news/ukrajina-sa-stala-este-blizsim-partnerom-nato-dobra-sprava-pre-slovensko/>>.

⁷ Slovatsyna vybachylasya pered Ukrajinou za zhart pro obitsyane (Словаччина вибачилася перед Україною за жарт про Росію Закарпаття). Available on the internet: <<https://www.bbc.com/ukrainian/news-56278261>>.

⁸ Martin Klus: "The countries in the Eastern Neighborhood of the EU face serious security challenges, and it is in our vital interest to help them". Available on the internet: <https://www.mzv.sk/web/en/news/slovak_republic_and_eu/>.

/asset_publisher/69SSsvqFCd2a/content/martin-klus-ak-dohodu-o-buducom-rozpocete-eu-a-plane-obnovy-nemozu-niektore-krajiny-podporit-tak-je-dolezite-aby-ju-aspon-neblokovali/10182>.

⁸ Ingrid Brocková: "The process of transformation and cohesion begins at the regional level. Cross-border cooperation will contribute to a stable, secure and prosperous Ukraine." Available on the internet: <https://www.zmenyzakonov.sk/i/?a=normal&n_ext=1617924968885853&state=3&ajax=1>

There is reason to argue that norms of AA, especially those connected with DCFTA, created a positive background for the development of trade between Ukraine and Slovakia. In 2019, the volume of exports of goods from Ukraine to Slovakia increased by 50 %, although it is worth noting that 70 % of Ukrainian exports are raw materials. On the part of Slovakia, in addition to reverse gas supplies, Ukraine is buying products of transport, chemical industry, other goods of technological production. Also it is widely discussed that Ukraine should study Slovakia's experience in attracting Western investments, thanks to which it gained the status of "Eastern European Tiger" in the early 2000s. Given the EU Green Deal, European business including Slovakian, can invest in high-tech agriculture, food production.

Despite the potential for trade development, in particular in DCFTA's conditions, the coincidence of strategic energy interests in strategic documents of Ukraine's foreign economic policy, interest in Slovakia as the strategic partner is almost non-articulated. Despite the substantial and adequate requirements of time, the agreement framework of Ukrainian-Slovak trade, investment and sectoral relations, inter-agency communication on general issues of economic, industrial and scientific and technical cooperation is currently on pause, which hampers the development of joint projects in the field of alternative energy, cooperation in mechanical engineering, the creation of multi-modal logistics centers. Even in the energy sector, this priority is not fixed in strategic documents of Kyiv: for example, in the Energy Strategy of Ukraine until 2035, the Transport Strategy until 2030.

The institutional base for the cooperation (four intergovernmental commissions and two committees on economic, industrial, scientific and technical cooperation; cross-border cooperation; transport; on scientific, technical and technological cooperation) is not used for the development of the car industry (Slovak Republic, as it is known, is a hub for the production of cars of many corporations), as well as in the field of creative industries, such as the production of video and audio products, small and medium business in general (Yakovenko – Misik, 2020).

This reality is recognized by the Slovak officials; as was pointed by Mr. Heger in May 2021: *"Cooperation in economy does not reflect potential. More work is needed. There's a need for proper preparation of Joint Commission on economic, industrial and scientific cooperation and bilateral business forum in Autumn 2021. There will be wider significance of cooperation in energy and we need to build on that. Friendly and transparent business environment is basis for more Slovak (foreign) investments in Ukraine."*⁹

Natural gas transit to EU as the common Ukrainian-Slovak strategic interest

Perhaps the most important element of the architecture of relations between Ukraine and Slovakia is the supply of natural gas and the development of a relevant infrastructure. Ukraine is still one of the main transit countries of Russian gas to Europe, while Slovakia has the largest entry point of Russian gas to the EU. Arriving from Ukraine, the Brotherhood pipeline enters the EU at Slovakia's Veľké Kapušany compressor station and divides on its territory into two branches, which go to the Czech Republic (and further on to Germany) and Austria (and further on to Italy and France).

Starting from 2014 Ukrainian integration with the European gas market has been pushed forward. Ukrainian companies have seen the potential of regulatory alignment with the EU and have, however, already shown their ability to take advantage of business opportunities afforded by closer integration with Europe. From the Ukrainian point of view, closer links with the European market, and a shift of focus away from the East-West gas transit business, will free up political, management and investment resources to focus on the modernisation and decarbonisation of the energy sector.¹⁰

⁹ Slovakia has been a staunch supporter of Ukraine and European aspirations of Ukraine - Prime Minister Heger. Available on the internet: <<https://en.interfax.com.ua/news/interview/746926.html>>.

¹⁰ Ukraine-EU Gas Market Integration Short-Term Progress, Long-Term Challenges March 2021, The Oxford Institute for Energy Studies. Available on the internet: <<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2021/03/Insight-86-Ukraine-EU-Gas-Market-Integration.pdf>>.

The gas policy of Slovakia, especially the launch of the reverse gas supply to Ukraine, is in fact the important aspect of Kyiv and, in general, regional security. The issue of maintaining the status of major gas transit countries to the EU determines the prevailing role of energy diplomacy in the field of bilateral economic relations, in particular, in the issue of countering common threats such as the Russian lead Nord Stream 2 pipeline. The high profitability of the reverse gas supply project for Slovakia and millions of savings due to the refusal of direct gas supplies from Russia to Ukraine have become convincing arguments in favor of a "thematically concentrated" energy partnership. Under these conditions, Ukraine should take care of improving the investment image, which will encourage the Slovak side to invest in updating the Ukrainian gas transmission system.

Due to the development of alternative export routes (especially Nord Stream 2), transit via Ukraine (via the Brotherhood pipeline) has significantly decreased already in 2018. However, the pipeline still transports significant volumes of Russian gas to the EU and, for the time being under the research (the finalisation of Nord Stream 2 being slowed down by US sanctions); transit via Ukraine is still crucial for Gazprom to fulfil its obligations towards its European customers, especially during the periods of Nord Stream 2 maintenance. From January 1, 2020, the newly created Operator of the Gas Transmission System of Ukraine and the Slovak transmission system operator Eustream signed a new cooperation agreement to continue gas transit, which enabled the transit of Russian gas to Europe, as well as the transit of gas from Europe to Ukraine via the reverse flow with Slovakia (Yakovenko – Misik, 2020).

Slovak position in gas diplomacy was articulated in May 2021 by the newly appointed Prime Minister Eduard Heger who stressed that: *"As for the Nord Stream 2 Project, it is not in the hands of Slovakia to decide. Slovakia has always been a reliable transit country for the Russian gas to the West through the territory of Ukraine and we are definitely interested in keeping this gas transit through Ukraine. We believe the transit contract between Russia and Ukraine will be fulfilled further*

*on."*¹¹ The movement of people across the border, in particular Ukrainians to Slovakia, is another of the cornerstones of the development of bilateral relations. Besides the factors mentioned above, AA in particular, the application of the provisions of the visa-free regime for travel of Ukrainian citizens to most European countries (since 2017) significantly affect the forms of cross-border mobility between Ukraine and the Slovak Republic, as well as the Covid 19 pandemic factor (since March 2020).

Table 1 Dynamics of the movement of people on Ukrainian-Slovak border¹²

Year	Cases of border crossings (per year)	To Ukraine	From Ukraine
2021 (01.01 – 28.10)	627,875	329,450	298,425
2020	766,156	391,448	374,708
2019	2,632,239	1,360,934	1,271,305
2018	1,995,951	1,022,360	973,391
2017	1,655,986	822,790	833,196
2016	1,697,472	829,989	867,483
2015	1,399,840	686,148	713,692

Source: Author's own elaboration.

We have to stress that cross-border mobility is one of the main forms of the cross-border cooperation. Modern researchers perceive cross border interactions, which are localized at the interstate border and border, as those that have institutional, socio-economic and socio-cultural dimensions. The institutional mechanism of crossing the state border serves the social differentiation of persons who can leave / enter the space of state power. In the socio-cultural dimension, the border defines and redefines social hierarchies, identities and loyalties, establishes barriers and social distances, but also new social groups and practices. As socio-economic phenomena, the border and border area is the space of implementation of practices of production, consumption and exchange, use of goods and the implementation of various

¹¹ Slovakia has been a staunch supporter of Ukraine and European aspirations of Ukraine - Prime Minister Heger. Available on the internet: <<https://en.interfax.com.ua/news/interview/746926.html>>.

¹² Data provided by Western Regional Directorate of the State Border Service of Ukraine, October 2021

needs, the place of actualization of social well-being of border resident (Benchak, 2021).

From the point of view of cross-border cooperation, the migration of citizens of Ukraine, in particular from the Transcarpathian region to Eastern Slovakia – to the communities of Kossice and Presov regions – has the most important influence on the socio-economic development. Eastern Slovakia, according to the statistics and focus studies, despite its peripheral status in the EU and, in particular, much worse indicators of socio-economic development than the West of the country, is an attractive location for the economic and educational migration of Ukrainians. According to Koroutchev and Novotny, 64,4 % (1,358 persons) of all Ukrainian migrants who came to Slovakia during 2012-2018 stopped here. For residents of the Ukrainian border, interest in moving to Eastern Slovakia is due to family, cultural and historical ties, the possibility of the circular migration, while the Slovak periphery thanks to migrants from the East neutralizes the imbalance in human resources caused by the relocation of young citizens to the Bratislava area (Koroutchev – Novotny, 2020).

Slovakia has gradually become a state that employs foreign labour, especially in manufacturing. This is mainly caused not only by the fact of Slovakia's accession to the EU, but also by the favourable economic development and the creation of new job opportunities for both domestic and foreign labour. Slovakia is currently a recipient of foreign labour due to lack of the qualified domestic labour. It therefore introduces new legislative measures to speed up the employment process, remove administrative barriers especially for workers from non-EU countries (Bajzikova – Bajzik, 2020).

We need to mention that in Slovakia the greatest demand is for workers of the car industry (42 %), specialists in construction, plumbers, etc. (22 %). More than a quarter of work permits for foreigners in Slovakia are issued to citizens of Ukraine, the total number of which in the labor market is about 30 thousand persons. Accordingly Ukrainian migrant workers are the largest group of foreign workers in Slovakia with a clear growth trend (at least in the period before Covid 19 pandemic). The sharp increase in 2018 of Ukrainians is demonstrated by a significant increase in temporary residence permits, which took place af-

ter 2017 that is the year of conclusion of the EU-Ukraine AA. As of the end of 2020, community of the legal Ukrainian migrants in Slovakia amounted to 24,913 people. In 2019 this number has increased to 38,307 and in 2020 to 42,161 persons.

At the same time, Ukrainians form the largest number of cases of illegal crossing or stay in Slovakia – 1,934 people in 2018, 1,413 in 2019, 326 persons in 2020.¹³ It should be noted that the main reason for the violation of migration rules is the excess of the period of legal stay in Slovakia. Nevertheless researchers are convinced that the migration of Ukrainians to the western neighbor brings mutual benefits: Slovak society receives highly educated, professional human resources.

The revival of the movement of people across the border and various contacts due to the liberalization of the visa regime and trade turnover with European countries, the positive influence of AA on the economic dynamics has demonstrated the need to build or renew a transport (road and rail) network and infrastructure to the direction of Ukraine's border with western neighbors (Habchak – Dubis, 2020).

The crossing points along Ukraine's western border with EU member states (Poland, Slovakia, Hungary, and Romania) have all witnessed increasing traffic starting from 2014. In 2019, the last year before Covid 19 travel restrictions became the crucial factor for people mobility, more than 32 million people crossed at these border points. Growing volumes of border traffic have often led to congestion and long queues, especially for those seeking to cross the border by cars or other vehicles. Since Ukraine signed the AA, efforts to improve the Ukraine-EU border have been on the agenda both Brussels and Kyiv. Attention has increased since 2017, when Ukrainian citizens gained the right to visa-free travel within the Schengen Zone (Dubenko – Kravchuk).

¹³ Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike. Prezídium Policajného zboru, Úrad hraničnej a cudzineckej polície, 2020. Available on the internet: <https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocniky/rok_2020/2020-rocenka-UHCP-SK.pdf>.

The challenges of the cross-border cooperation development in the framework of Association Agreement

The issue of building new, jointly operated checkpoints, applying innovative technologies to simplify border and customs control through the introduction of e-services and merging databases on both sides will contribute to reducing queues and corruption, providing quality services, and will also ensure conditions for a further growth of trade between Ukraine and EU countries within the framework of DCFTA (Antonyuk – Fedun – Papish, 2020). The statements issued during bilateral meetings testify to the awareness of improving the capacity of the border by both the Ukrainian and Slovak parties.

In April 2021, during a phone conversation with the President of Ukraine Volodymyr Zelenskiy, the newly appointed Prime Minister of the Slovak Republic Eduard Heger stated that the introduction of a joint border and customs control would help reduce queues of citizens who want to cross the border, the fight against contraband. A month later, during Heger's visit to Kyiv and a meeting with the Ukrainian counterpart Denis Shmyhal, an agreement was reached to resume the activities of the Joint Commission on Economic, Industrial, Scientific and Technical Cooperation, in particular to attract Slovak investments through the mechanism of industrial parks, to restore the functioning of the airport in the border Uzhgorod, which, of course, will contribute to the development of cross-border cooperation.¹⁴

We have to mention also that cross-border cooperation on the Eastern border of the EU, which is the Slovak-Ukrainian border, means contact with societies that until recently were part of the geopolitical, socio-political, economic and cultural and ideological system of the Soviet Union, and, therefore, the difficulty in applying patterns of such interaction that are effective in other parts of Europe. In particular, a significant barrier is a much lower level of

economic development of the border regions of Ukraine, which leads to the phenomenon of socio-economic asymmetry, the inability of institutions bordering Zakarpatska region to invest sufficient resources in the development of cooperation.

We support the position of researchers who claim that to stimulate the socio-economic development of the Zakarpatska region as a border territory, international cooperation should be based on the support of the so-called "propulsing" sectors of the economy. It is important to consider car collection, production of computers, electronic and optical products, printing industry, organic agricultural production, culture and winemaking, green (agro-, ecological) tourism as the priorities for the investment (currently the leading are chemical, textile industry, timber industry complex with dominant extensive approaches) (Bil – Bachynska, 2021).

As advised by the Deputy Head of the European Commission's General Directorate for Neighborhood and Enlargement Policy, Acting Head of the Support Group for Ukraine in the EC. Katarina Mathernova, Bratislava should invest more resources and human motivation in stimulating cross-border projects with the Zakarpatska region of Ukraine, as well as promote it as a very good neighbor. After all, in fact, Ukraine's prosperity is the most useful recipe to stimulate the development of Eastern Slovakia, as an example of the rise of the previously depressed Burgenland in Austria after the opening of borders with Bratislava.¹⁵

Although cross-border cooperation dominates in the institutional framework over trade, economic, industrial and investment cooperation, the implementation of joint projects is based mainly on the mechanisms of EU regional policy, as well as the European Neighborhood Policy. This format of building relations is here "cumbersome" due to the need to take into account the positions of Poland, Romania and Hungary. Slovakia and Ukraine have formed their list of promising issues of bilateral

¹⁴ Denys Shmyhal and Eduard Heger discuss topical issues of Ukrainian-Slovak cooperation, Communications Department of the Secretariat of the CMU, May 28, 2021. Available on the internet: <<https://www.kmu.gov.ua/en/news/denis-shmygal-ta-eduard-heger-obgovorili-aktualni-pitannya-ukrayinsko-slovackoyi-spivpraci>>.

¹⁵ Mathernová: Ukrajinu kritizujú za pomalé reformy, ale kde inde ich urobili v takom rozsahu a krátkom čase? Available on the internet: <<https://euractiv.sk/section/all/interview/mathernova-ukrajinu-kritizuju-za-pomale-reformy-ale-kde-inde-ich-urobili-v-takom-rozsahu-a-kratkom-case/>>.

cooperation (border management, including combating smuggling; water issues, forestry, veterinary medicine, scientific, technical and innovative cooperation), for the deployment of which it is necessary to distinguish institutional, financial and organizational support (Zosymenko, 2021).

In April 2021 the State Secretary of the Ministry of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic Ingrid Brocková stressed on the importance of the cross-border cooperation between countries: "[...] we have also implemented a number of long-term development projects. Moreover, we also share a wide range of cultural and interpersonal relations with our neighbours."¹⁶ Unfortunately, the closure of the Consulate General of Ukraine in Presov in 2014 did not contribute to the development of the cross-border cooperation. This apparently played into the hands of spreading the Russian information narrative in Eastern Slovakia, where there is traditionally favorable ground for it.

The findings of the sociological research that was made on the Ukrainian-Slovak borderland during 2019-2020 demonstrates that respondents' opinion on the effectiveness of the border and customs services, consular service, as well as border-crossing practices are quite critical. Slovak respondents have better opinion on the effectiveness of these services, and Ukrainian respondents have a higher level of criticism. In socio-economic dimension there is a significant statistical relationship between the practices of intensive cross-border mobility and social well-being of respondents: cross-border mobility is a correlate of higher level of social well-being, and immobility correlates with low subjective material well-being. Socio-cultural dimension of the perceptions of population of the Ukrainian-Slovak border is characterized by a nonconflict perception of the experience of bilateral relations. At the same time, both the level of awareness and the perceptions cross-border relations between the two countries as important are higher among Ukrainian respondents. In the hierarchy of effective me-

ans of cross-border mobility and cooperation regulation Ukrainian experts gave priority to such positions as development of national and international legislation, while Slovak experts gave priority to indirect, economic means of regulating cross-border mobility and restrictive mechanisms (Benchak, 2021).

The above described data on changes in emphasis in the development of bilateral diplomatic, economic, trade relations, migration trends of Ukrainian citizens to Slovakia, their assessment of cross-border cooperation between the countries indicate a significant impact of the new institutional environment between Kyiv and Brussels, which began to form in 2014 with the beginning of the signing of the AA. At the same time, we can conclude that Ukraine has insufficient institutional support for the development of relations with Slovakia, despite the strategic role that Bratislava plays in confronting gas blackmail by Russia, as well as the potential for the implementation of joint large investment projects in the border areas. Another task that can be implemented for the practical convergence of socio-economic development of border territories is the stimulation of the cross border practices of local communities, the thumping of business and public bilateral initiatives and projects.

References

- ANTONYUK, N. – FEDUN, O. – PAPIISH, N.: Joint Border of Ukraine and the European Union: Political and Legal Aspects of Cooperation in the Field of Integrated Border Management. *Studia Regionalne i Lokalne*. № 4 (2020), p. 11– 32.
- ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND ITS MEMBER STATES, ON THE ONE PART, AND UKRAINE, ON THE OTHER PART. Available on the internet: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf> [20/11/2021].
- BAJZIKOVA, L. – BAJZIK, P. Mobility and working opportunities in the EU and Slovakia. *Management*. Volume 25 (2020), p. 103 – 115.
- BENCH, O. H. Ukrajins'ko-slovatski vidnosyny: pohlyad z perspektyvy kul'tury.

¹⁶ Ingrid Brocková: "The process of transformation and cohesion begins at the regional level. Cross-border cooperation will contribute to a stable, secure and prosperous Ukraine". Available on the internet: <<https://www.zmenyzakonov.sk/i/?a=normal&next=1617924968885853&state=3&ajax=1>>.

- Kul'turolohichna dumka. Issue 17 (2020), s. 75 – 81.
- BECNHAK, O. F. Sociolohichni vymiry kor-doniv i transkordonnykh vzajemodij. Dysertatsiya na zdobyttya naukovo-ho stupenya kandydata sociolohichnykh nauk za special'nisty 22.00.04 – spetsialni ta haluzevi sociolohiji. Lviv: Lvivskyj natsional'nyj universitet imeni Ivana Franka 2021.
- BIL, M. – BACHYNSKA, M. Transkordonna social'no-ekonomichna polyaryzatsija yak factor mihratsiji naselennya Ukrainy. Ekonomika ta suspil'stvo, # 23, 2021. Available on the internet: <<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/143/137>> [21/11/2021].
- DUBENKO, L. – KRAVCHUK, P. Ukraine-EU border crossings in urgent need of upgrade, 2021. Available on the internet: <<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-eu-border-crossings-in-urgent-need-of-upgrade/>> [21/11/2021].
- JOINT STAFF WORKING DOCUMENT ASSOCIATION IMPLEMENTATION REPORT ON UKRAINE, EUROPEAN COMMISSION, HIGH REPRESENTATIVE OF THE UNION FOR FOREIGN AFFAIRS AND SECURITY POLICY. Available on the internet: <https://eeas.europa.eu/sites/default/files/2020_ukraine_association_implementation_report_final.pdf> [21/11/2021].
- HABCHAK, N. F. – DUBIS, L. F. Perspektyvy rozbudovy transportnoji merezhi Zakarpats'koji oblasti v mezhakh transkordonnykh z krajinamy YES. Journal of Geology, Geography and Geocology. Issue. 29, 3 (2020), s. 512 – 519.
- KIFORENKO, O. Ukraine – EU: The Univariate Analysis of International Trade between Ukraine and the Slovak Republic. 20th International Joint Conference Central and Eastern Europe in the Changing Business Environment Proceedings. Prague, Czech Republic and Bratislava, Slovakia October 26 – 27, 2020, Prague, Czech Republic and Bratislava, Slovakia, p. 100 – 109.
- KOROUTCHEV, R. Contemporary migration phenomena: case studies. Geographical views, Vol. 52 (2019), p. 139 – 146.
- KOROUTCHEV, R. – NOVOTNY, L. International migration to an economically lagging EU region: case study of Ukraine and Eastern Slovakia. Geographia Cassoviensis XIV, Vol. 2 (2020), p. 144 – 163.
- PULS UHODY: MONITORYNH REZLIZATSII PLANU ZAKHODIV Z VYKONANNYA UHODY. Available on the internet: <<https://pulse.kmu.gov.ua>> [21/11/2021].
- UKRAINE'S SECTORAL INTEGRATION INTO THE EU: PRECONDITIONS, PROSPECTS, CHALLENGES. Razumkov Centre, "Zapovit" Publishing House, 2020.
- UKRAINE – SLOVAKIA RELATIONS: DEVELOPING A TRUE STRATEGIC PARTNERSHIP? Available on the internet: <http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/ukr_slovakia_rozd_a4.pdf> [21/11/2021].
- YAKOVENKO, K. – MISIK, M. Cooperation and Security: Examining the Political Discourse on Natural Gas Transit in Ukraine and Slovakia. Energies, Vol. 13 (2020). Available on the internet: <<https://www.mdpi.com/1996-1073/13/22/5969/htm>> [20/11/2021].
- ZOSYMENKO, T. Ukrainia – Slovatskyna: opikyvannya Ukrainy ta Slovatskyny problematykoju zberezhenstva statysy holovnykh tranzhyteriv hazy do YES vyznachaje panivnu rol' enerherychnoji dyplomatyji u tsaryni dvostoronnich ekonomichnykh vidnosyn. Available on the internet: <<http://prismua.org/ukraine-slovakia/>> [20/11/2021].

FAŠIZMUS NÁŠ SLOVENSKÝ

Hruboň, A.: *Fašizmus náš slovenský*

Bratislava: Premedia, 2021. 317 s.

ISBN 978-80-8159-811-1

EMÍLIA MARIANČÍKOVÁ

Institute of Political Science

Faculty of Arts

University of Prešov

Slovak Republic

E-mail: emilia.mariancikova@smail.unipo.sk

Publikácia *Fašizmus náš slovenský* je kolektívnym dielom, nadväzujúcim na práce generácií historikov zaoberajúcich sa Slovenským štátom, ľudáckym nacionalizmom, politickým katolicizmom a nazerá na variácie domáceho fašizmu z európskej perspektívy. Autori sa pritom snažia zodpovedať, čo vlastne slovenský fašizmus bol, aké mal podoby, kto bol jeho nositeľom, aké mal korene, aké domáce a medzinárodné faktory ho ovplyvnili i to, aké dôsledky jeho pôsobnosť zanechala v slovenskej politickej kultúre a spoločnosti až do súčasnosti. Rešpektujúc definíciu fašizmu – národ je v zásadnej existenčnej kríze, „jeho ‚duša‘ je ubíjaná socialistami, liberálmi či demokratmi, a ak nebude včas vykúpený mesiášskou politickou silou (fašizmom), hrozí mu kolaps“ (s. 11 – 12) – sa autori v knihe nesnažia o dokazovanie jej platnosti v slovenských reáliách. Ich snahou je identifikovať, čo bolo v slovenskej politike autenticky fašistické, do akej miery napĺňal definíciu základných znakov fašizmu ako medzinárodného fenoménu.

Publikácia je rozdelená do troch kapitol – prvá, najrozsiahlejšia kapitola je zameraná na slovenský fašizmus, v druhej kapitole sa autori zameriavajú na predstavenie vzťahu slovenských menšín a fašizmu, posledná z kapitol približuje antifašizmus na Slovensku.

Anton Hruboň sa v prvej kapitole snaží zhodnotiť, či Hlinkova slovenská ľudová strana (HSĽS) bola fašistickou stranou a čo v jej politike bolo fašistické. Fašistické tendencie na Slovensku sa objavujú už na prelome 19. a 20. storočia v podobe bojov liberálov a socialistov proti katolíkom o charakter spoločnosti a štátu. Atmosféra strachu vytvorená ohrozením dovtedajších životných istôt a hodnôt liberalizmom, socializmom, ale aj Židmi ako nositeľmi myšlienok spomínaných ideológií, sekularizácie a bezbožníctva, vytvorila vhodné prostredie pre šírenie fašistických myšlienok a upevňovanie fašizmu. Fašizačný proces zasiahol HSĽS ako celok len čiastočne, vplyv mal predovšetkým na pridruženú ľudácku organizáciu Rodobrana, reprezentujúcu autentický slovenský fašizmus a vykazujúcu znaky klérofašizmu. „Išlo o revolučnú fašistickú organizáciu usilujúcu nastoliť novú spoločnosť, ‚nového človeka‘ a vytvoriť nový ‚ultranárod‘ v priamom prepojení s inštrumentalizovaným katolíckym učením, čo v praxi vyjadrovali aj politicko-náboženské rituály sprevádzajúce jej krátke pôsobenie“ (s. 171). Aj napriek tomu, že spôsobovala svojimi aktivitami HSĽS mnoho problémov, nemala určujúci vplyv na činnosť a prijímanie rozhodnutí predsedníctva strany, jej zánik neznamenal koniec fašizácie HSĽS, len jeho organizačné preskupe-

nie. Sympatie bývalých predstaviteľov Rodobraný k medzinárodnému fašizmu boli neprehliadnuteľné a postupne prenikali z periférie strany do slovníka jej popredných predstaviteľov, pričom osvojovaním si politickej komunikácie, sémantikou a tematizovaním konšpiračných teórií a mýtov, menila sa identita strany. Až do Hlinkovej smrti v roku 1938 boli snahy posúvať HSĽS kultúrne či programovo k fašizmu veľmi problematické až nereálne, pretože prevažovala kresťansko-sociálno-národná orientácia strany v demokratických mantineloch. „Po vyhlásení autonómie nestála otázka, či HSĽS na demokraciu zanevrie, ale ktorý z nedemokratických prúdov v strane preváži. Či koncepcia kresťanského autoritatívneho stavovského štátu, podporovaná najmä kresťanskou zložkou strany, alebo koncepcia revolučného, vo svojej podstate antiklerikálneho fašizmu“ (s. 172). Následne dochádzalo k implementácii opatrení a vízií do spoločnosti, ktoré plne korešpondovali s typológiou fašizmu – snahy o vytvorenie „nového Slovenska“, nastolenie „nového poriadku“, „očistenie národa“ od nepriateľov a dekadentných ideológií a pod. V salzburskom vývoji videli novú štartovaciu čiaru, ktorou začína druhá, sociálna fáza revolúcie. Tá bude nápravou spiatočníckych (nemecky nazývané vatikánske smerovanie) pomerov v réžii Tisovych ľudí po 14. marci 1939. Ako autor poukazuje, Jozef Tiso sa vnútorným presvedčením nikdy nestal fašistom, aj napriek svojej evidentnej radikalizácii, no nijako nenamietal voči autorite či opatreniam fašizačného (nacizačného) procesu, naopak podporoval ideu revolučného „nového Slovenska“. Ako tiež tvrdí, „*revoluční národní socialisti, kteří dosáhli vrchol své moci a s ním spojené nacistické života na Slovensku v rozmezí let 1940 a sklonku roku 1942, v konečném důsledku narazili na kategoricky neriešitelný problém fašizmu – ich revolúcia nemala jasne definované vyvrcholenie, čo spoločne s udalosťami doma a v zahraničí podstatne zmenilo ich manévrovaciu pozíciu, oslabovalo dôveru verejnosti a možnosti pokračovať v avizovanej národnosocialistickej revolúcii. Od roku 1943 režim HSĽS zjavne strácal revolučný entuziazmus*“ (s. 173). V závere kapitoly autor sumarizuje a predkladá definíciu vychádzajúcu z komparatívnych výskumov HSĽS v európskom kontexte, kde poukazuje na režim HSĽS v období rokov 1938 – 1945, ktorý mal pôvodne nacionalisticko-autoritatívny ráz, no pod vplyvom domácich i zahraničných faktorov došlo k jeho transformácii na „režim národnosocialis-

tického (fašistického) typu a následne zmutoval do formy hybridného režimu bez jasnej politickej identity“ (s. 174).

Druhá kapitola s názvom „Menšiny na Slovensku a fašizmus“ približuje prostredníctvom rôznych autorov vnímanie fašizmu najpočetnejšími menšinami žijúcimi na území Slovenska – Nemcami, Maďarmi a Židmi. Michal Schvarc a Anton Hruboň približujú v jej prvej časti rolu Karpatskonemeckej strany pri fašizácii nemeckej menšiny na Slovensku. Karpatskonemecká strana sa síce spočiatku oficiálne vymedzovala ako neformálne združenie bez dominantnej politickej profilácie, no časom bolo jasné, že jej zámerom je „unifikovať Nemcov na Slovensku pod nacionalistickým pláštikom“ (s. 177). V roku 1933 bol založený aj Sudetonemecký vlastenecký front, ktorého zámerom bolo zjednotiť pod svojou vlajkou všetkých sudetských Nemcov. Navonok sa prezentoval ako kultúrny spolok a deklaroval lojalitu k ČSR, používaný slovník však odkazoval k NSDAP. V roku 1935 bol zväz premenovaný na Sudetonemeckú stranu a pred parlamentnými voľbami došlo k spolupráci strany s Karpatskonemeckou stranou. Obrat v rétorike strán nastal v roku 1938, kedy „*slovenskí Nemci už neboli vnímaní ako izolovaná jednotka v časti ČSR ani len ako súčiastka československého ‚nemectva‘, ale ako integrálny článok veľkej rodiny etnických Nemcov (Volksdeutsche) v priestore strednej a juhovýchodnej Európy, prepájajúci sudetských Nemcov s nemeckými menšinami v Maďarsku, Rumunsku a Juhoslávii*“ (s. 189 – 190). Obe strany sa následne priklonili k národnému socializmu, ktorý mal byť všeliakom na nakopené problémy. Karpatskonemecká strana bola po vyhlásení autonómie Slovenska premenovaná na Nemeckú stranu na Slovensku. Postupne prebiehala nacizácia nemeckej menšiny a vonkajšie prejavy národného socializmu boli čoraz intenzívnejšie – tradičné pozdravy nacistov, zakladanie štruktúr polovojenských organizácií imitujúcich ríšske SS, mládežnícke organizácie a pod. Nacizácia tiež prebiehala prostredníctvom dostupných komunikačných prostriedkov s cieľom dosiahnuť úplnú emočnú zviazanosť karpatských Nemcov s národným socializmom.

Katarína Ristveyová a Anton Hruboň v ďalšej z podkapitol poukazujú na snahy fašistov o získanie priazne a podpory maďarskej menšiny na Slovensku. Približujú činnosť Ná-

rodnej obce fašistickej, ktorá sa spočiatku hlásila k myšlienke slovanskej jednoty a zo spolupráce úplne vylučovala nemeckú a maďarskú menšinu, keďže išlo o nepriateľov ohrozujúcich integritu československého štátu. Postupom času spoluprácu s týmito menšinami vnímali ako výzvu na posilnenie členskej základne, získanie podpory voličov i príležitosť zlepšiť financovanie strany. Keďže fašisti verbálne útočili na maďarskú a nemeckú menšinu a tiež ich občianske a kultúrne práva, bolo potrebné siahnuť po vhodnom mobilizačnom prostriedku, ktorým sa stalo náboženstvo. Aj napriek tomu, že autentický politický fašizmus odmieta akékoľvek prieniky s náboženstvom, Národná obec fašistická v tomto smere konala čisto z vypočítavosti a prospechárstva. Pozmenená rétorika, kto je nepriateľom československého národa, zamerala svoju pozornosť na Židov, keďže „Židovi je to jedno, koho vykorisťuje“ (s. 212). Popularita strany však bola nízka, čo sa odrazilo vo volebných ziskoch i potenciálnej spolupráci s inými subjektami a viedlo k následnému zániku strany.

V poslednej časti druhej kapitoly približuje Denisa Nešťáková dobové vnímanie a popularitu fašizmu v rámci revizionisticky orientovanej židovskej komunity na Slovensku. Revizionistický sionizmus predstavoval hnutie politických sionistov, ktoré bolo založené v roku 1925 a vedené Vladimírom Jabotinským. Medzi historikmi prevládajú dva názory na revizionizmus – jedni tvrdia, že ide o odnož „sionizmu s odlišne definovanými spôsobmi vytvorenia národnostného židovského štátu v Palestíne, iní tvrdia, že revizionisti boli militantmi, ktorí nasledovali ideológiu, ak nie priamo fašistickú, tak prinajmenšom inšpirovanú talianskym fašizmom“ (s. 220). Revizionisti boli na Slovensku sústredení v dvoch spoločenstvách, a to v Novosionistickej organizácii a v mládežníckom hnutí Betar. Revizionistický sionizmus odmietal fúziu socializmu a sionizmu, jeho snahou bolo čo najrýchlejšie založenie palestínskeho štátu a prisťahovalectvo Židov z diaspór. Židovský štát mal byť vytvorený na oboch brehoch Jordánu, pričom revizionisti zastávali tvrdší postoj proti miestnemu arabskému obyvateľstvu. Mládežnícka organizácia Betar, považovaná za skautské hnutie, sa snažila po inšpirovaní sa sionistickými ideológmi o podporu vzdelávania, telesných aktivít, manuálnej práce, s cieľom stvoriť „nového Žida“ – manuálne pracujúceho, svalnaté-

ho a vykonávajúceho remeslá, ktoré sú potrebné v Palestíne. Vychovávanie fyzicky zdatných židovských jednotlivcov bolo aj reakciou na tlak stereotypov vytváraných v spoločnosti (Židia prezentovaní ako fyzicky slabí, neschopní manuálne pracovať). Jabotinského prirovnávali k Mussolinimu alebo Hitlerovi, keďže podľa antisemitskej kampane boli jeho prejavy rasizmu (v zmysle vyhostenia z krajiny) voči Arabom porovnateľné s prejavmi Nemcov voči Židom. „Hoci Jabotinský otvorene nesympatizoval s talianskym fašizmom, z diplomatických a politických dôvodov hľadal u Mussoliniho podporu v otázke Palestíny. [...] V kontexte Slovenska je v každom prípade potrebné zdôrazniť, že revizionistické hnutie ako fašistické označili nielen sociálni sionisti na Slovensku, ale aj komunisti, miestne úrady a niektorí samotní revizionisti“ (s. 240). Napriek tomu, že revizionistické hnutia v súčasnosti nekorešpondujú s vedeckým vymedzením fašizmu, ich označenie ako fašistov bolo cieľenou diskreditáciou. Mnohí však videli paralely fašizmu a revizionizmu vo vonkajších prejavoch ako sú pozdravy, uniformy, pochody, princíp vodcu a pod. Ako autorka konštatuje na záver: „mnohé z tých dobových dôvodov, ktoré opozícia revizionistov používala na ich obviňovanie z fašizmu, s fašizmom vôbec nesúviseli a moderným vymedzením definície fašistickej ideológie by neprešli“ (s. 241).

Posledná, tretia kapitola Mareka Syrného hovorí o antifašizme na Slovensku v rokoch 1938 – 1945 a poukazuje na opozičné prejavy voči fašizmu so zameraním na obdobie Slovenského štátu. Objasňuje tiež príčiny a podoby antifašistických nálad obyvateľstva, konfrontovanie antifašistov a fašistov ako držiteľov moci v štáte. Spočiatku bola ľudácka politika pre mnohých, neskôr prichádzajú problémy každodenného života ako materiálne živorenie, ohrozenie života a majetku, perzekúcie i podriadenosť nemeckým záujmom. Napriek očakávaniam a sľubom, že odstránenie židovského a českého vplyvu v ekonomike prinesie slovenskému ľudu prosperitu a blahobyť, realita bola iná. Ľudácky režim proti sebe staval menšinové obyvateľstvo, a to nielen Židov ale aj Čechov, taktiež všetky inak politicky orientované vrstvy obyvateľstva. Čoraz častejšie a početnejšie boli odbojové antifašistické skupiny, ktoré získavali na sile. Aktívny a úspešný bol nielen komunistický ale aj nekomunistický odboj. Postupné antifašistické snahy prerástli do

konkrétnych krokov a vyústili do Slovenského národného povstania. Ako autor v závere poukazuje, antifašizmus si na konci vojny „získal na svoju stranu už väčšinu obyvateľstva Slovenska, ktorá sa k nemu priklonila či už z idealistického presvedčenia o potrebe porážky domáceho a nemeckého fašizmu, alebo tiež z oportunistickeho či alibistického pochopenia nutnosti tejto novej politickej orientácie v povojnovej postnacistickej a postľudáckej realite“ (s. 276). Slováci sa týmto spôsobom pokúsili odstrániť stigmú kolaborácie s nacizmom, zavrhnúť satelitný ľudácky režim a vyslovili sa za obnovenie slobody a politickej plurality.

Popularitu fašistov v poslednom období oživil spoločenský záujem o témy ako populizmus, politický radikalizmus či fašizmus vo všeobecnosti, a preto možno vnímať (v odbornom i laickom prostredí) rozsiahle, emóciami sprevádzané diskusie o Slovenskom štáte a jeho predstaviteľoch. Publikácia predkladá komplexný pohľad na jeho históriu, vývoj ľudáckeho režimu a dejiny slovenského fašizmu. Je nutné pochopiť a dokázať kriticky zhodnotiť dejiny vlastného národa. V súčasnosti, kedy vidíme snahy o popularizáciu a predstavenie politiky niektorých popredných predstaviteľov tohto obdobia v pozitívnom zmysle, je dôležité vedieť si priznať, že slovenský národ nebol len obeťou, ale spolutvorcom medzinárodného fašizmu. Ako konštatuje Anton Hruboň, fašizmus je síce menšinovým politickým prúdom, no existuje vo všetkých štátoch Európy. Napriek jeho deštruktívnej sile priťahuje pozornosť ľudí a nemožno vylúčiť, že sa za istých spoločenských podmienok vráti v inej podobe. Fašisti poukazujú na aktuálne problémy, ktoré trápia spoločnosť – korupcia, klientelizmus, sociálna nespravodlivosť a pod. Využívajú pri tom ľudový jazyk, hovoria politicky nekorektne, nediplomaticky, čím získavajú popularitu u voličov, ktorí si neuvedomujú, že je rozdiel iba kritizovať či predložiť reálne riešenia na správne a efektívne riadenie štátu. V komparácii so štandardnými politickými stranami fašisti spravidla nedisponujú odborným potenciálom, dokážu len problémy (zvulgarizovane) pomenovať, no nie viesť krajinu. S týmto konštatovaním autora môžeme len súhlasiť. Je potrebné apelovať na získavanie poznatkov o histórii Slovenského štátu a zvyšovať snahy o elimináciu prejavov politického extrémizmu a fašizmu v jeho súčasnej novodobej podobe.

NÚDZOVÝ STAV GLOBÁLNEJ KLÍMY

Maxton, G.: *Núdzový stav globálnej klímy*

Banská Bystrica: Pro, s.r.o., 2020. 143 s.

ISBN 978-80-89057-84-9

RÓBERT KIRÁLY

Institute of Political Science

Faculty of Arts

University of Prešov

Slovak Republic

E-mail: robert.kiraly@smail.unipo.sk

Počet diskusií na tému problematiky ochrany životného prostredia a klimatických zmien každým rokom pribúda. Vznikajú nové dokumentárne filmy, vedecké štúdie či knihy, ktoré majú za úlohu šíriť naprieč spoločnosťou environmentálnu osvetu a ponúkať svojim čitateľom/divákovi riešenia, ktoré by zabránili úplnému ekologicko-klimatickému kolapsu.

Do tohto diskurzu sa snaží dlhé roky pripievať aj autor knihy „Núdzový stav globálnej klímy“ Graeme Maxton. Okrem svojej publikačnej činnosti má za sebou aj štvorročné pôsobenie na poste generálneho tajomníka Rímskeho klubu. Maxton svoju kritiku moderného ekonomického systému a kritiku nečinnosti svetových elít v kontexte riešenia krízy životného prostredia premietol do mnohých kníh, ktoré sa stali bestsellermi.

Už v predslove knihy dochádza k jasnemu pomenovaniu problému cez názorovú optiku autora. Tvrdí, že súčasná kríza životného prostredia je spôsobená ignoranciou zo strany bohatých a mocných elít, ktoré sú súčasťou aktuálneho neekologického ekonomického systému. Zároveň ale podceňuje dôležitosť environmentálnej osvetu, ktorá sa z jeho pohľadu javí ako nedostačujúca: „Skutočnou prekážkou riešení, ktoré by zastavili katastrofickú zmenu klímy [...] je honba za mocou a peniazmi. Žiadne demon-

štrácie, petície ani blogy to nezmenia“ (Maxton, 2020, s. 6).

Autor tak od samého začiatku pracuje s jasnou koncepciou radikálnej reformy súčasného ekonomického systému, na ktorú neskôr nadväzujú aj ním ponúkané riešenia. V samotnom úvode knihy na príklade aj aktuálnej pandémie ochorenia COVID-19 poukazuje, že krízy možno brať aj ako formu príležitosti pre radikálne zmeny. Nielen súčasná pandémia nám teda môže v krátkom časovom úseku ponúknuť úplnú zmenu našich doterajších životov, ale tento koncept sa dá pretaviť aj v súvislosti s krízou životného prostredia.

V prvej kapitole Maxton definuje problém klimatickej krízy cez optiku vlastných skúseností. Kritizuje napríklad názory o tom, že vegánstvo či elektromobily môžu zvrátiť prehrievanie planéty. Autor znova poukazuje na to, že na zabránenie klimatickému kolapsu je už dnes potrebná radikálna zmena, ktorá výrazným spôsobom zmení naše životy.

Chápanie tohto environmentálneho problému autor opisuje cez tzv. 5 etáp. Za najväčšie nebezpečenstvo pritom považuje tretiu etapu, v ktorej sa uvádza nasledovné: „Klíma sa mení a je to spôsobené činnosťou ľudí. Ľuďom sa nahovára, že sa stačí adaptovať a zmeniť spôsob života na trvalo udržateľný“ (Maxton, 2020, s. 12). Vzhľadom

dom na závažnosť klimatickej krízy je však tento pohľad nedostatočný. Autor tak nevníma súčasnú krízu ako krízu emisií, ale skôr ako sociálny problém.

V nasledujúcej časti publikácie čitateľom ozrejmuje, čo je to vlastne klimatická kríza. Túto informáciu považuje za dôležitú z toho dôvodu, že ľudia tejto problematike nerozumejú. Autor tak v zjednodušenej podobe ponúka definície toho, čo je to vlastne klimatická kríza, a prečo je to problém, ktorému by sme mali venovať pozornosť. Prostredníctvom konkrétnych príkladov z rôznych hospodárskych segmentov (napr. poľnohospodárstvo, kultúra, cestovný ruch) poukazuje na hrozbu a dôsledky klimatickej krízy na ďalšie oblasti života, na ľudskú psychiku a samozrejme na dôsledky krízy pre samotnú prírodu.

Otázne ostáva, čo sa s tým dá robiť a či máme dostatok času na odvrátenie kolapsu. Jedným z často publikovaných riešení tejto krízy sú technológie. Mnohí odborníci v tomto smere hovoria, že technológie a ich modernizácia nás z klimatickej krízy „vyvedú von“. Maxton je v týchto vyjadreniach opatrnejší. Podľa neho je dôležité to, o aké technológie sa bude ľudstvo opierať. Tou najradikálnejšou je podľa neho tzv. geoinžinierstvo, ktoré by malo za úlohu prostredníctvom využitia chemických zlúčenín meniť atmosféru Zeme. Podľa autora je to však „zúfalý, beznádejný a veľmi riskantný krok“ (Maxton, 2020, s. 42). Čo ale ak dospejeme do štádia, ak budeme musieť robiť zúfalé a riskantné kroky?

Ak by sme sa do tejto etapy klimatickej krízy dostali, otázne bude, akým spôsobom radikálne opatrenia ľudstvo prijme. Ľudia sa podľa Maxtona budú stavať k opatreniam skepticky, ba až bojzливо. Nechcú, aby sa ich štandardný životný štýl musel zo dňa na deň radikálne meniť, hoci by to bolo pre vyššie dobro. Strach zo zmien a neochota ich prijať môžu spôsobiť značné komplikácie pri riešení blížiaceho sa ekologického kolapsu.

V ďalšej časti knihy sa autor zameriava na tvrdú kritiku súčasného neoliberalného modelu ekonomiky. Podľa jeho názoru ľudia žijú v ilúzii, že klimatickú krízu, ktorú spôsobil práve tento ekonomický model, aj tento ekonomický model vyrieši. Súčasný trh podľa jeho názoru nie je schopný tak radikálnej zmeny, ktorá by dokázala zvrátiť kolaps. Navyše kritizuje názory na to, že hospodársky rast vedie

k zlepšeniu životnej úrovne. Prostredníctvom takýchto myšlienok sa podľa neho kríza len prehľbuje. Súčasný trh a neoliberalní politici a ekonómovia pritom podľa autora nesprávne obviňujú spotrebiteľov zo súčasnej krízy životného prostredia.

Maxton poukazuje práve opačným smerom. Za súčasnú krízu môže úzka elita ľudí a ten podnikateľský sektor, ktorý sa za účelom zisku nebojí drancovať prírodu, ba v mnohých prípadoch aj porušovať ľudské práva. Príroda sa stala v rukách tejto elity len akýmsi kapitálom s ktorým môžu neobmedzene nakladať, pričom v mnohých prípadoch nedostatočné štátne regulácie tento jav dokonca posväcujú. Aj z tohto dôvodu sa autor domnieva, že nie je možné reformovať neoliberalný ekonomický systém, nakoľko práve on vytvára podmienky spôsobujúce ekologickú krízu. Podľa Maxtona je na čase nahradiť tento ekonomický model iným, ktorý by viac zohľadňoval nielen záujmy prírody, ale aj samotných ľudí.

Maxton pritom nehovorí len o reforme súčasného kapitalistického ekonomického modelu, ale dokonca aj o nutnosti reformy demokracie. Kritizuje napríklad skutočnosť, že v demokracii má každý hlas a názor rovnakú váhu, pričom najmä v prípade názorov ide o vážny problém, keďže je častokrát ovplyvnený nedostatočnými poznatkami, ba aj dezinformáciami. Badať to môžeme aj pri klimatickej kríze, ku ktorej sa vyjadrujú aj ľudia, ktorí nemajú dostatočné poznatky a vedomosti o danej problematike (najmä politici).

Autor kritizuje aj neoliberalný koncept individualizmu: „[...] tento koncept atomizuje spoločnosť a oslabuje každý individuálny hlas. Keďže ľuďom sa tvrdí, že každý jednotlivcovo je zodpovedný za rôzne sociálne a ekologické problémy, nevidia dôvod, aby konali kolektívne“ (Maxton, 2020, s. 69).

Aj napriek kritike niektorých aspektov demokracie, autor vyzdvihuje aj jej výhodu - možnosť občianskej angažovanosti. Navzdory neustálemu individuálnemu prístupu, dokázali v týchto podmienkach vzniknúť mnohé environmentálne organizácie, ktoré šíria osvetu a tlačia na politických predstaviteľov, aby prijímali „zelenú“ legislatívu. Maxton však upozorňuje na dôležitosť spájania týchto organizácií, napríklad aj prostredníctvom vytvorenia akéhosi spoločného globálneho orgánu, ktorý by bol jednotným hlasom bojujúcim za zdravšie životné prostredie.

V kapitole č. 4 autor už prechádza na konkrétne radikálne (no nevyhnutné) opatrenia na zabránenie najhoršieho scenára. Prvým a najdôležitejším opatrením je zníženie emisií skleníkových plynov na nulu a stopnutie podpory spoločnostiam obchodujúcimi s fosílnymi palivami. Od tohto návrhu sa neskôr odvádzajú aj ďalšie opatrenia, ako napríklad zavedenie bezplatnej hromadnej dopravy, reforma poľnohospodárstva, dotovanie udržateľnej mobility (cyklotrasy, e-kolobežky, zdieľané bicykle atď.), zavedenie prídellového systému na pohonné látky, zákaz nízkonákladových leteckých spoločností, podpora zelenej architektúry, zákaz fluórovaných plynov, zákaz jednorazových výrobkov, investovanie do výsadby stromov a vodozádržnej schopnosti krajiny, zákaz obchodovania s emisiami, zákaz súkromného vlastníctva pôdy, vody a dreva či napríklad masívnejšia podpora recyklácie.

Kým niektoré opatrenia sa môžu javiť utopicky, mnohé z nich už sú súčasťou medzinárodných dohôd ako napríklad Európskej zelenej dohody. Radikalnosť opatrení autor odôvodňuje nasledovne: *„Ako som už niekoľkokrát zdôraznil, som si plne vedomý toho, že navrhnuté zmeny by spôsobili obrovské spoločenské otrasy. [...] Nezabudnite však, že otrasy, ku ktorým dôjde, ak neurobíme nič, budú ešte závažnejšie a fatálnejšie“* (Maxton, 2020, s. 110).

V nasledujúcich podkapitolách autor píše možné scenáre toho, čo by sa dialo v špecifických oblastiach nášho života v prípade, ak by sme dané opatrenia zaviedli, resp. nezaviedli. Praktickým spôsobom tak chce poukázať na to, že hoci sú dané opatrenia radikálne a nepopulárne, tak v konečnom dôsledku sú menej nebezpečné ako udalosti, ktoré ľudstvo čakajú po klimatickom kolapse.

Pomôcť prekonať túto krízu môžu podľa autora aj rôzne firmy. Napríklad môžu používať čo najviac energie z obnoviteľných zdrojov, zabezpečovať environmentálnu zodpovednosť v celom dodávateľskom reťazci, používať čo najmenej vody či preorientovať cieľ podnikania na niečo „zelenšie.“ Aj takýmito krokmi podľa autora môžu firmy prispieť k zdravšej a udržateľnejšej budúcnosti.

V závere Maxton apeluje na to, aby sme sa realisticky pozreli na súčasnú hrozbu a brali jej budúce dôsledky seriózne. Doterajšie úsilie, vrátane podpísania Parížskej klimatickej dohody, nebolo dostatočné, pričom kríza sa nielenže

nespomalila, ale dokonca prehĺbila. Aj napriek negatívnym budúcim scenárom autor apeluje na to, že súčasnú krízu musíme brať ako príležitosť na znovuzrodenie ľudstva. Otázne však zostáva, či spoločnosť bude ochotná prijať radikálne zmeny. Subúdajúcim časom budú marginálne snahy čoraz viac neefektívne, a tak prechod na nový udržateľnejší systém bude o to viac radikálnejší, rýchlejší a s väčšími celospoločenskými dopadmi.

Kniha „Núdzový stav globálnej klímy“ okrem autorovho pohľadu ponúka čitateľom aj celkovo 4 príbehy od Maren Urnerovej a Felixa Austena, ktorí esejistickým spôsobom načrtli rôzne scenáre budúceho vývoja súčasnej krízy životného prostredia. Čitateľ tak má možnosť komplexnejšie si predstaviť to, čo by sa dialo v prípade nečinnosti ľudstva, ale aj opačný prípad, čo by sa stalo, ak by sa k moci dostala nejaká forma „ekologickej diktatúry.“

Kniha Graema Maxtona tak čitateľom ponúka pohľad na problematiku klimatickej krízy a krízy životného prostredia, pričom cez optiku radikálnych opatrení upozorňuje na nutnosť a naliehavosť riešenia blížiaceho sa ekologického kolapsu. Čitateľ získa základné poznatky o tom, prečo je klimatická kríza hrozbou pre celú planétu a prečo nestačí len prejsť na vegánsku stravu a jazdiť v elektromobiloch. Maxton ponúka miestami utopické, ba až absurdné návrhy, čo ale podľa nášho názoru podčiarkuje vážnosť a akútnosť celej problematiky. Ľudstvo už malo celé desaťročia príležitosť k tomu, aby celospoločenské zmeny prebehli menej radikálnym a bolestným spôsobom. S ubúdajúcim časom je však Maxtonova vízia čoraz viac reálna a je zaujímavým obohatením súčasného diskurzu okolo hľadania riešení aktuálnej krízy životného prostredia.

INTERNATIONAL CONFERENCE ON CROSS-BORDER COOPERATION AT THE EU'S EXTERNAL BORDERS

MARTIN LAČNÝ

Institute of Political Science
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: martin.lacny@unipo.sk

The Institute of Political Science of the Faculty of Arts, University of Prešov (IPOL) concluded its research project VEGA 1/0177/19 with an international conference entitled *Challenges and perspectives on cross-border cooperation in the context of the implementation of the EU-Ukraine Association Agreement*. The IPOL, whose team participated in the abovementioned project implementation, is a workplace that has been successfully engaged in border studies for the last ten years. Under the expert guidance of prof. Alexander Duleba was its research team focused on research tasks within projects funded by national and international grant schemes, several members of the Institute of Political Science are members of the Association for Borderlands Studies. In addition to monographs and edited collections, the publications of the members of the institute include the first Slovak textbook on border studies and a whole series of textbooks intended for students of political science within the disciplines devoted to border studies and cross-border cooperation. The members of IPOL also published their scientific outcomes in renowned scientific journals, such as *East European Politics and Societies*, *Geopolitics*, or *Studies of Transition States and Societies*.

The aim of the online conference on 27 September 2021 was to discuss the findings of cur-

rent international research aimed at identifying opportunities and obstacles to cross-border cooperation at the EU-Ukraine border arising from the implementation of EU policies and relations with Ukraine, including the implications of the Association Agreement implementation, as well as government policies and relations between Poland, Slovakia, Hungary, Romania and Ukraine. The capacities of regional and local cross-border cooperation actors and their ability to take advantage of existing and anticipated opportunities, as well as the impact of cross-border cooperation on the development of border regions and local communities, were also discussed.

The conference agenda has been divided into two panels. The first of them focused on the effects of the EU-Ukraine Association Agreement on cross-border cooperation at the Schengen border and was hosted by prof. PhDr. Alexander Duleba, PhD. (IPOL) The panel was opened by prof. James Scott from the Karelian Institute of the University of Eastern Finland, a pioneer in border studies and a prominent figure of the European School of Border Studies. In addition, in the first panel have spoken several border scholars: associate prof. Hynek Böhm from the Department of Geography, Technical University of Liberec (Czech Republic), Dr. Alevtyna Sanchenko and

Dr. Anastasiia Tokunova from the V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine in Kiev and professor Myroslava Lendel from the Department of Political Science and Public Administration, Uzhhorod National University.

The second panel was devoted to the impact of cross-border cooperation on the development of border regions and local societies and was hosted by Ing. Martin Lačný, PhD. (IPOL). A special guest in this panel was the Secretary General of the Central European Service for Cross-Border Initiatives in Budapest (CESCI) – Gyula Ocskay. Other foreign guests also spoke in the second panel: Dr. Bianca Mitrică, the Head of Human Geography and Regional Development Department at the Institute of Geography, Romanian Academy in Bucharest, professor Jerzy Bański, the Head of Department of Rural Geography and Local Development at the Polish Academy of Sciences and associate professor Wojciech Gizicki from the Institute of Political Science, Faculty of Social Sciences, The John Paul II Catholic University of Lublin.

The outcomes of the conference were published in a peer-reviewed scientific proceedings volume entitled *The EU-Ukraine Association Agreement and Its Impacts on Cross-Border Cooperation*, and in the scientific journal *Annales Scientia Politica*, which has been published by the Institute of Political Science of the Faculty of Arts, University of Prešov for the tenth year in a row.